

T.C.
İğdir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
İktisat Anabilim Dalı
İktisat Politikası Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

YOLSUZLUK-EKONOMİK BÜYÜME İLİŞKİSİ

Demet TÜRKDÖNMEZ
İğdir 2019

T.C.
İğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
İktisat Anabilim Dalı
İktisat Politikası Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

YOLSUZLUK-EKONOMİK BÜYÜME İLİŞKİSİ

Hazırlayan:
Demet TÜRKDÖNMEZ

Danışman:
Dr. Öğr. Üyesi Serkan KÜNÜ

İğdır 2019

TAAHHÜTNAME

Sosyal Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğüne

Iğdır Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğine göre hazırlamış olduğum “**Yolsuzluk-Ekonomik Büyüme İlişkisi**” adlı çalışmanın kendi çalışma ve gayretim sonucunda meydana geldiğini, alıntılara kaynak gösterdiğimi ve yürürlükteki tez yazım kılavuzuna uygun olarak hazırladığımı taahhüt eder, bu çalışmamın kağıt ve elektronik kopyalarının Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirtilen koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım. Lisansüstü Eğitim-Öğretim yönetmeliğinin ilgili maddeleri doğrultusunda gereğinin yapılmasını arz ederim.

Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

Tezimin tamamının veya uygun görülen kısımlarının erişime açılması tamamen Sosyal Bilimler Enstitüsünün takdirindedir.

Tezim sadece Iğdır Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.

Tezimin ...yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

Demet TÜRKDÖNMEZ
Iğdır 2019

KABUL VE ONAY

Demet TÜRKDÖNMEZ tarafından hazırlanan **YOLSUZLUK-EKONOMİK BÜYÜME İLİŞKİSİ** adlı çalışma, 08/04/2019 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda jürimiz tarafından **İktisat** Anabilim Dalı, **İktisat Politikası** Bilim Dalında **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak **oybirliği/oyçokluğu** ile kabul edilmiştir.

(İmza).....

Prof. Dr. Şevki ÖZBİLEN

Başkan

(İmza).....

Doç. Dr. Erkan TOKUCU

Üye

(İmza).....

Dr.Öğr.Üyesi Serkan KÜNÜ

Danışman

ÖZET

Yolsuzluk son yıllarda bütün dünyada gittikçe yaygınlaşan bir toplumsal sorun haline gelmiştir. Yolsuzluk suçu hem özel sektörlerde hem de devlet dairelerinde çeşitli şekillerde işlenmektedir. Yolsuzluklar devleti, bireyleri, toplumu, kısacası tüm insanları ilgilendirir ve ülkelerin büyümesini etkiler. Doğası gereği gizli bir eylem olan yolsuzluk; ekonomilerde yatırım, büyüme, gelir dağılımı gibi makroekonomik büyüklükleri olumsuz şekilde etkiler. Önlem alınmadığı takdirde yolsuzluk toplumu ayakta tutan, toplumsal barışı ve huzuru sağlayan temel değerlerden güven, adalet ve eşitlik duygularını tahrip eder, sonuçta kimsenin birbirine güvenmediği, eline bir fırsat geçtiğinde kendisine hakkı olmayan kazanç sağladığı bir kargaşa ortamına neden olur.

Bu yüzden, bu tez çalışmasında yolsuzluğun tanımı yapılmış, nedenleri araştırılmış ve önleyici tedbirler ele alınmıştır. Literatürde yolsuzluk konusunda yapılmış çalışmalarda yolsuzluğun ekonomik büyümeyi olumlu veya olumsuz etkilediğın dair görüşler vardır. Buna karşın hiçbir etki bulunamamış bazı çalışmalar da vardır. Bu nedenle, literatür de bu konuda yayımlanmış yayınlar incelenmiş, elde edilen veriler analiz edilmiş, sonuçları sunulmuş ve önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: yolsuzluk, ekonomik büyüme, uluslar arası şeffaflık örgütü

ABSTRACT

Recently, corruption is becoming a gradually increasing social problem worldwide. The crime of corruption is committed in both private sectors and government offices in various ways. It concerns government, individuals, community and all humans and prevents development of countries.

Because corruption is a secret practice by its very nature, it influences macroeconomic measures in economies negatively, such as investment, growth, and income distribution. If not prevented, corruption destroys fundamental values; such as senses of trust, justice, social harmony and equality that keep community on its feet. Consequently, it causes chaos in a society where there are individuals that do not trust each other, run after illegal income when they get opportunity.

So, in this thesis study the definition of corruption was made, its causes were investigated, preventive measures were discussed. In literature-studies carried out on corruption, there were views about the positive and negative effects of corruption on economic growth. Despite this, also there were other studies that could not find any effect. Thus, articles published in literature on this topic were scrutinized, data obtained were analyzed, results were presented and recommendations were made.

Key Words: corruption, economic growth, international transparency

ÖNSÖZ

Yolsuzluk ekonomik büyüme ilişkisinin incelendiği bu çalışmada yolsuzluk kavramı ele alınmış; yolsuzlukların teorik çerçevesi, nedenleri, türleri, ölçülme metotları sunulmuştur. Ekonomi üzerinde de önemli etkileri olan yolsuzluğun bu yönü de değerlendirilmiş ve literatürde bu etkilerin olumlu olabileceğine ya da olumsuz etkilere sahip olduğuna dair yer alan görüşlere yer verilerek bu bağlamda literatür araştırması yapılmıştır.

Yapmış olduğumuz bu çalışma 1998-2017 yılları arasındaki dönemden oluşan verilerden kurulmuştur. E7 ülkelerini kapsamaktadır. Bu ülkeler; Türkiye, Hindistan, Çin, Endonezya, Rusya, Meksika ve Brezilya olarak sıralanmaktadır. Bu ülkelerin yolsuzluk düzeyi ile ekonomik büyüme üzerindeki etkisi panel veri analiz yöntemi kullanılarak incelenmiş ve yorumlanmıştır. Elde ettiğimiz test sonuçlarına göre yolsuzluk düzeyinin düşmesi ülke grubu içerisindeki ekonomik büyümeyi arttırmaktadır sonucuna varılmıştır.

Bu çalışmanın hazırlanmasında göstermiş olduğu destek ve anlayışından dolayı danışman hocam Dr.Öğr.Üyesi Serkan KÜNÜ'ye teşekkürlerimi sunmayı bir borç bilirim.

Her zaman yanımda olan, maddi ve manevi desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen değerli eşim Harun TÜRKDÖNMEZ ve özellikle çok kıymetli annem İsmnaz YILMAZ ve babam Ayhan YILMAZ'a sonsuz şükranlarımı sunarım.

Demet TÜRDÖNMEZ

Iğdır 2019

İÇİNDEKİLER

Sayfa No

TAAHHÜTNAME.....	
KABUL VE ONAY	
ÖZET.....	
ÖNSÖZ	iii
İÇİNDEKİLER	iv
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	4
YOLSUZLUK KAVRAMI, NEDENLERİ, TÜRLERİ, SINIFLANDIRILMASI VE ÖLÇÜLMESİ.....	4
1.1. Yolsuzluk Kavramı ve Tanımı	4
1.1.1. Yolsuzluğun tanımıyla ilgili görüşler	6
1.2 Yolsuzluğun Sınıflandırılması.....	8
1.2.1. Syed Alatas'ın yolsuzluk sınıflandırması	9
1.2.2. David Osterfield'in yolsuzluk sınıflandırması	10
1.2.3 Arızı yolsuzluklar.....	11
1.2.4. Sistemik yolsuzluklar	11
1.2.5. Sistemik yolsuzluklar	12
1.3. Yolsuzluk Türleri	12
1.3.1.Rüşvet (Bribery).....	13
1.3.1.1.Devlet ihaleleri	13
1.3.1.2.Devlet Faydaları	14
1.3.1.3.Düşük Vergiler	15
1.3.1.4. Lisans ve ruhsatlar	15
1.3.1.5. Zaman kazanma	15
1.3.1.6. Yasal sonuçlar	15
1.3.2. İrtikap (extortion).....	16
1.3.3. İçeriden Öğrenenlerin Ticareti (Insider Trading).....	17
1.3.4 Zimmet (embezzlement)	17
1.3.5.Adam Kayırmacılık (Cronyism)	17
1.3.5.1.Akraba kayırma: nepotizm (iltimas)	18
1.3.5.2. Hemşehri kayırma:Kronizm.....	18
1.3.5.3 Siyasi yandaşlık (partizanship)	19
1.3.6 Kara para aklama (Laundering)	19

1.3.7.Dolandırıcılık	19
1.3.8.Emniyeti suiistimal	20
1.4.Yolsuzluk Nedenleri	20
1.4.1.Yolsuzlukların Sosyo-kültürel Nedenleri.....	21
1.4.2.Yolsuzlukların iktisadi nedenleri	22
1.4.2.1.Devletin ekonomiye müdahalesi	23
1.4.2.2 Kamu Kesimi İstihdamı ve Ücretleri	23
1.5.Diğer Nedenler	24
1.5.1 Toplumsal ve siyasal yapı	25
1.6.Hukuk ve ceza sistemleri.....	26
1.7.Denetim Mekanizmaları	26
1.7.1.Yolsuzluğun durdurulması ve önlenmesi konusunda yapılması gerekenler	28
1.7.2 Türkiye uluslararası şeffaflık derneği (TI-Turkey) (TUŞD).....	29
1.8.Yolsuzluğun Ölçülmesi	30
1.8.1. Uluslararası Şeffaflık Örgütü Yolsuzluk Algılama Endeksi.....	32
1.8.2. Uluslararası Ülke Risk Rehberi (ICRG)	32
1.8.3. Global Rekabet Endeksi.....	33
1.8.4. Uluslararası İş Şirketi Yolsuzluk Endeksi	35
1.8.5. Uluslararası Şeffaflık Örgütü Rüşvet verme Endeksi (BPI)	36
1.8.6. Uluslararası Şeffaflık Örgütü Küresel Yolsuzluk Barometresi (GCB)....	36
1.8.7. Opasite Endeksi.....	37
1.8.8.MIMIC Model Endeksi	38
İKİNCİ BÖLÜM	40
YOLSUZLUK – EKONOMİK BÜYÜME İLİŞKİSİ	40
2.1.Yolsuzluğun Ekonomik Etkileri	40
2.1.1. Yatırımlar üzerindeki etkileri.....	42
2.1.1.1. Yabancı Yatırımlar Açısından Yolsuzluk	45
2.1.2. Büyüme üzerindeki etkileri	53
2.1.2.1. Yolsuzluğun büyümeyi olumlu etkilediğine dair Bazı çalışmalar	62
2.1.2.2. Yolsuzluğun büyümeyi olumsuz etkilediğine dair çalışmalar	62
2.1.2.3. Anlamlı bir etki bulamayan çalışmalar	65
2.1.3 Kamu harcamaları ve kamu gelirleri üzerindeki etkileri.....	66
2.1.3.1 Kamu harcamaları üzerindeki etkileri.....	66
2.1.3.2 Kamu gelirleri üzerindeki etkileri	68
2.1.3.3 Gelir dağılımı ve yoksulluk üzerindeki etkileri	69
2.1.3.4 Kayıt dışı ekonomi üzerindeki etkileri.....	69
2.1.4. Yolsuzluğun Diğer Ekonomik Etkileri	73
2.1.4.1. Yolsuzluklar ve Enflasyon Arasındaki İlişki	73
2.1.4.2. Yolsuzluklar ve Özelleştirme Arasındaki İlişki	75
2.1.4.3. Yolsuzluğun Mikro Etkileri	75
2.1.4.4. Yolsuzluk ve Ekonomik Güvenlik Arasındaki İlişki	76

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	78
EKONOMETRİK YÖNTEM VE UYGULAMA.....	78
3.1. E7 Ülkeleri	78
3.1.1. Hindistan	79
3.1.2. Çin.....	81
3.1.3. Endonezya.....	83
3.1.4. Rusya.....	86
3.1.5. Meksika.....	89
3.1.6. Brezilya	91
3.1.7. Türkiye	94
3.2. E7 Ülkelerinin 180 Ülke İçinde Yolsuzluk Oranları (2017-180 Ülke).....	97
3.3. Analizde Kullanılan Yöntemler.....	98
3.3.1. Panel Veri Analizi	99
3.3.2. Panel Veri Regresyon Modelleri.....	100
3.3.2.1. Ortalama Grup Tahmincisi.....	100
3.3.2.2. Breusch Pagan(1980) LM testi.....	101
3.3.2.3. Yatay Kesit Bağımlılığı	102
3.3.2.4. Birim Kök Testleri	103
3.3.2.5. Swamy Heterojenlik Testi.....	104
3.3.2.6. Eş Bütünleşme Testleri	105
3.4. Çalışmanın Amacı Kapsamı Veri Seti.....	105
3.5. Çalışmanın Ampirik Bulguları	106
SONUÇ VE ÖNERİLER	115
KAYNAKÇA	119

TABLolar DİZİNİ

Tablo 1 .1. Yolsuzluğun Tanımıyla İlgili	6
Tablo 1.2. Uluslar Arası Kararlar Ve Anlaşmalar	29
Tablo 1.3. 2017 Küresel Rekabet Raporuna Göre Dünyada İlk Sıradaki Ülkeler ...	34
Tablo 1.4. Rekabetçilik Endeksi Bileşenlerinde Türkiye'nin Yeri (2017).....	35
Tablo 2.1. Yolsuzluk Ve Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişkiye Dair Bazı Çalışmalar	56
Tablo 2.2. Yolsuzluğun Büyüme Olumlu Etkilediğine Dair Çalışmalar	62
Tablo 2.3. Yolsuzluğun Büyüme Olumsuz Etkilediğine Dair Çalışmalar	63
Tablo 2.4. Anlamlı Etki Bulamayan Çalışmalar	65
Tablo 3.1. Sektörler İtibariyle Ekonomik Büyüme (Değişim, %).....	79
Tablo 3.2. Hindistan Ekonomisine İlişkin Beklentiler	80
Tablo 3.3. Çin Ekonomisi.....	83
Tablo 3.4. Endonezya Ekonomisi.....	85
Tablo 3.5. Rusya Ekonomisi	88
Tablo 3.6. Meksika Ekonomisi.....	91
Tablo 3.7. Brezilya Ekonomisi.....	92
Tablo 3.8. Türkiye Ekonomisi.....	94
Tablo 3.9. E7 Ülkelerinin Yolsuzluk Oranları (180 Ülke).....	98
Tablo 3.10. Araştırmada Kullanılan Değişkenler.....	106
Tablo 3.11. Yatay Kesit Bağımlılığı Pesaran(2004) Cd Test İstatistikleri.....	109
Tablo 3.11. Adf-Fisher Birim Kök Testi İstatistikleri.....	109
Tablo 3.12. Breusch Pagan(1980) Lm Test İstatistikleri.....	111
Tablo 3.13. Swamy(1971) Heterojenlik Testi İstatistikleri.....	111
Tablo 3.14. Amg Model Tahmin İstatistikleri.....	112
Tablo 3.15. Pmg Eş Bütünleşme Testi İstatistikleri	113

GRAFİKLER DİZİNİ

Grafik 1. Ekonomik Büyüme Zaman Seyri Grafikleri.....	107
Grafik 2. Yolsuzluk Algısı Zaman Seyri Grafikleri.....	108

KISALTMALAR

- ATM:** Otomatik Vezne Makinesi
BPI: Rüşvet Verenler Endeksi
CPI: Yolsuzluk Algılama Endeksi
GCB: Şeffaflık Örgütü Küresel Yolsuzluk Barometresi
GRECO: Yolsuzluk Karşıtı Ülkeler Grubu
GSYİH : Gayrisafı yurt içi hasıla
ICRG: Uluslar Arası Ülke Risk Rehberi
IMF: Uluslararası Para Fonu
KİK: Kamu İhale Kanunu
MIMIC: Çoğul Göstergeler ve Çoğul Sebepler
NGO: Sivil Toplum Örgütü
OECD: Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü
TCK: Türk Ceza Kanunu
TESEV: Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı
TI: Uluslar arası şeffaflık örgütü
TI -Turkey: Türkiye uluslar arası şeffaflık derneği (TUŞD)
TÜSİAD: Türk sanayicileri ve işadamları derneği
WB: Dünya Bankası
WEF: Dünya Ekonomik Forumu
YAI: Yolsuzluk Algılama İndeksi
STA: Sivil toplum akademisi
MERCOSUR: Orta ve güney Amerika ortak pazarı
YOL: Yolsuzluk endeksi

GİRİŞ

Yolsuzluğun başlangıcı eski çağlara dayansa da son yıllarda dünya genelinde gittikçe yaygınlaşan bir sorun haline almıştır. Yolsuzluklar tüm dünyayı, bireyleri, devleti, toplumu buradan da görüleceği üzere tüm insanları ilgilendirmektedir. Yolsuzluk nedeniyle ülkelerin büyümesinde sorunlar meydana gelmektedir. Yurt içi ve yurt dışı literatür incelendiğinde yolsuzlukla ilgili pek çok çalışma olduğu görülmüştür. Yolsuzluğun devlet için önemi ekonominin temel yapılarını doğrudan ve dolaylı bir şekilde etkilemesi olarak belirlenmiştir. Bu nedenle yolsuzluk üzerine devletler içerisinde çalışmalar yapılarak önlem alınma gereksiniminin doğduğu görülmektedir.

Yolsuzluk yapı gereği gizli bir eylem olarak devletler içerisinde ortaya çıkmaktadır. Yolsuzluğun ekonomi içerisinde etkilediği faktörler; yatırım, büyüme, gelir dağılımı gibi sıralanmaktadır. Yolsuzluk sayesinde bu makroekonomik faktörlerin büyüklüğü olumsuz şekilde etkilenmektedir. Devletler içerisinde yolsuzluğa karşı önlem alınmadığı takdirde; devlet içerisindeki toplumsal barışı ve huzuru sağlayan temel değerlerden güven, adalet ve eşitlik duygusu tahrip olmaktadır. Bunun sonucunda da devletin içerisinde kimse birbirine güvenmediği, bireyler ellerine fırsat geçtiğinde kendilerinin hakkı olmayan kazancı elde ettikleri bir kargaşa ortamı oluşmaktadır.

Yolsuzluk genel olarak iltimas ve rüşvet kavramları ile eş anlamlıdır. Yolsuzluk devlet içerisinde sosyal, ekonomik, kültürel ve siyasal birçok alana etki etmektedir (Yılmaz, 2010). Yolsuzluk bir ülke içerisinde maddesel bir kazanç için ya da ilk olarak elde parasal olmayan özel amaçlara yönelik olarak kamu yetkisinin ya da özel yetkinin yasadışı olarak kullanımı olarak tanımlanmaktadır. Yolsuzluğun niteliği ve niceliği kısmında farklılıklar yaşandığı görülmektedir. Yolsuzluk tüm ülkelerde az ya da çok miktarda görülmektedir. Yolsuzluğun az yaşandığı ülkeler incelendiğinde bu ülkelerde yaşayan kişilerin refah seviyelerinin yüksek olduğu, ülkedeki ekonomik büyümenin de yüksek olduğu görülebilmektedir (Berkman, 2010).

Yolsuzluk; büyümenin ve gelişmenin önünde bir engel olarak görülmektedir. Yolsuzlukla ilgili akademik literatür incelendiğinde yolsuzluğun ekonomik

performans üzerinde farklı etkilerinin bulunduğu ortaya çıkmıştır. Bu araştırmalara göre yolsuzluk; bir çarkları yağlama enstrümanı olarak kabul edilmektedir (World Economic Forum, 2015).

Yolsuzluğun yardımcı olduğu faaliyetler; özellikle ülke içerisinde bulunan kurumlardaki zayıf ve kötü yönetim sonrasında bürokrasinin ağır bir şekilde işlemesi, yetersiz kamu hizmetlerinin tahsis edilmesi ve ülkedeki kanunların üstesinden gelinmesi olarak sıralanmaktadır. Bireyler yolsuzluk yaparak özellikle devletin içerisindeki bürokrasiden kaçmaya çalışmakta, işlemlerinin hızlı bir şekilde yapılmasını sağlamaya çalışmaktadırlar.

Bazı araştırmacılara göre yolsuzluk sadece ekonomik performansı azaltmaktadır. Yolsuzluk lkeler içerisinde rant arama, işlem masrafları ve belirsizliğin artması, yetersiz yatırımlar ve üretim faktörlerinin yanlış konumlandırılması ile birlikte gelmektedir. Yolsuzluklarda görülen azalma ülke ve ülkenin kurumlarına bağlı olarak kamu yatırımlarını arttırmakta veya azaltmaktadır. Bu nedenle yolsuzluğun yoğunlukla yaşandığı ülkeler içerisinde ekonomik büyümenin gerçekleşmesi beklenemez.

Yolsuzluklar ülkelerde devlet dairelerinde işlenebildiği gibi özel kurumlarda da işlenebilmektedirler. Yolsuzlukların çoğunlukla devlet dairelerinde işlendiği görülmektedir. Özel şirketler içerisinde çalışan kişiler patronun gözüne girebilmek veya işini kaybetmemek için daha özverili bir şekilde çalışmaktadırlar fakat devlet daireleri içerisinde daha çok kişiler kadroyu esas olarak aldıkları için güvenle çalışmaktadırlar. Bu kişilerin işlerini kaybetme duygularının daha az olduğu görülmektedir. Bundan dolayı devlet dairelerinde çalışan kişiler koşullar elverişli olduğunda halkla direkt temas halinde olduklarından dolayı korkmadan yolsuzluk yapabilmektedirler. Bireyler bu yolsuzlukları ilk amirleri ile ortaklaşa da yapabilmektedirler. Bu yolsuzlukların görüldüğü toplumlarda genellikle denetimin yeterince yapılmadığı, yozlaşmış toplum özelliklerinin taşıdığı görülmektedir. lkelerde yolsuzlukları önleyecek tedbirler alınmadığı takdirde yolsuzluklar devletin gelirlerini ve neticede ülkenin ekonomisini olumsuz bir şekilde etkileyecektir. Buna bağlı olarak da ülke içerisinde refah seviyesi düşerek ülkede yaşayan kişilerin devlete ve kurumlara olan güvenleri sarsılacaktır. Devlet içerisinde yolsuzluğun önlenmesi

için devlet dairelerindeki boş kadrolara yandaşlar, akrabalar yerine liyakatli, tahsilli, şahsiyetli kişilerin istihdam edilmesi yolsuzlukların önlenmesine yardımcı olacaktır. Bu şekilde devlete karşı halkın güveninin artması sağlanacaktır. Ülkeler yolsuzluğun engellenmesi ile ilgili bir çok çalışma yapmaktadır. Yolsuzluğun engellenmesiyle ülkelerin refah düzeyinde, ekonomik düzeylerinde artış görülmesi beklenmektedir. Bu nedenle bu çalışmanın yapılma gereksinimi doğmuştur.

Bu çalışma ülkelerdeki yolsuzluk kavramı, nedenleri, türleri, sınıflandırılması ve ölçülmesi, yolsuzluk ve ekonomik büyüme ilişkisi, yolsuzluk ve E-7 ülkeleri üzerine ekonometrik olarak karşılaştırma analizini yaparak yolsuzluğun önlenmesi için alınabilecek tedbirler ve önlemleri ortaya koymak amacıyla gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmadan elde edilecek sonuçların özellikle ülkelerdeki devlet kurumları ve özel kurumlar için yolsuzluk konusunda bir rehber olacağı görülmektedir. Bu nedenle yapmış olduğumuz çalışma büyük bir önem taşımaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

YOLSUZLUK KAVRAMI, NEDENLERİ, TÜRLERİ, SINIFLANDIRILMASI VE ÖLÇÜLMESİ

Yolsuzluk kavramı tüm dünya içerisinde özellikle gelişmekte olan ülkelerde yoğunlukla görülen bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu nedenle yolsuzluğun öncelikle ne olduğu, nedenleri, türleri, sınıflandırılması ve ölçülmesi üzerine çalışma yapılarak yolsuzluğun ekonomi üzerine etkilerinin konulması konusunda çalışılmaktadır.

1.1. Yolsuzluk Kavramı ve Tanımı

Yolsuzluk; devletin olanaklarının ve kaynaklarının kişi ve gruplar tarafından çıkar sağlamak amacıyla kullanılması olarak tanımlanmaktadır. Yolsuzluk bir ülke içerisinde özellikle bireylerin güç ve servet kazanabilmek için kamu yararına özel kazanç elde etmeleri olarak tanımlanmaktadır (Korkusuz, 2000: 80). Literatürde yolsuzluk üzerine yapılan çalışmalar incelendiğinde yolsuzluğun özellikle bireylerin devlet içerisinde büyük bir güç kazanabilmek için yapıldığı görülmektedir.

Türk Dil Kurumu'nun Türkçe Sözlüğü içerisinde yolsuzluk; bir görevi, bir yetkiyi kötüye kullanma olarak tanımlanmaktadır (<http://www.tdk.gov.tr>). İngilizce'de ise yolsuzluk corruption kelimesi ile karşımıza çıkmaktadır. Corruption; rüşvet verme, yozlaştırma ve ahlaki bozukluk anlamına gelmektedir. Latince'de yolsuzluk corrumpere olarak kullanılmaktadır. Corruptere; yıkmak ihlal etmek anlamına gelmektedir. Yolsuzluk "yasa dışı, ahlaksız, tehlikeli ve hatta gayrimeşru" olarak tanımlanmakta olup toplumun geçmişine, kültürel yapısına, sosyal ve gerçek koşullarına bağlı olarak farklılık göstermektedir (Mutuwafhethu, 1997: 191).

Yolsuzluk, Batı kökenli bir kelime olarak ortaya çıkmıştır. Batı dışında farklı kullanılan yolsuzluk; ahlaki yargı, oportünizm ve karmaşık bir anlamı yansıtmaktadır. Bu bağlamda, yolsuzluğun hem normatif bir kavram hem de insanlara zarar verebilecek etkilere sahip bir dizi uygulama olduğunun unutulmaması gerekmektedir (Harrison, 2007: 676).

Yolsuzluk; bir ülke içerisinde bulunan kamu gücünün özel çıkarlar için kötüye kullanılması şeklinde tanımlanmaktadır. Daha geniş anlamda bir tanım

yapmak gerekirse yolsuzluk; kamu gücü ile sınırlı olmayan herhangi bir görevin özel çıkarlar için kötüye kullanılması olarak adlandırılmaktadır. Bu nedenle ülkeler içerisinde yolsuzluk kamu ile yoğunlukla ilişkili halde görünmektedir. Ülkeler içerisinde kamuda bireyler işlerinin hızlı olmasını sağlamak ya da devletten nemalanmak için yolsuzluk yapmayı tercih etmektedirler (Özsemerci, 2002: 17).

Günümüzde yolsuzluk tanımını en yaygın ve net bir şekilde kullanan kurum Dünya Bankası'dır. Dünya Bankası'na göre yolsuzluk; kamu gücünün özel menfaatler için kötüye kullanılmasıdır. Buna göre kamu görevlisinin kişisel menfaati için rüşvet istemesi veya kabul etmesi durumunda bir kamu görevi istismar edilmektedir. Sadece ırksal, etnik ve dini gruplarla ilişkili olmayan yolsuzluk kavramının ülkeden ülkeye, bölgeden bölgeye farklılıklar göstermektedir (World Bank, 2018).

Yolsuzluk birçok sosyal bilimci tarafından incelenerek yorumlanmıştır. Bu yapılan çalışmalar sonucunda her bilim dalının yolsuzluk üzerine farklı bir tanım yaptığı görülmektedir. Bu nedenle yolsuzluk üzerine akademik literatür içerisinde birçok farklı tanım bulunmaktadır (Gedikli, 2011). Bu tanımlar incelenerek akademisyenlerin görüşleri ortaya koyulmuştur.

Türkiye'deki Kamu Yönetim Sözlüğü içerisinde ise yolsuzluk; bir toplum içerisinde yolunda yapılmayan, kurala aykırı ve uygunsuz bir şekilde yapılan iş ve davranışlar olarak tanımlanmaktadır. Yolsuzluk hukuki ve sosyal anlamda incelendiğinde bireylerin hukuki ve sosyal anlamda özel çıkarlar elde etmesi olarak adlandırılmaktadır (Uğur, 2012: 302).

Örgüt ve işletmeler içerisinde karşılaşılan yolsuzlukların meydana gelmesinde işletmelerin iç ve yakın çevre faktörlerinin etkisinin olduğu görülmektedir. Bu nedenle bu iç ve yakın çevre faktörlerinin iyi bir şekilde incelenerek yorumlanması gerekmektedir. Yolsuzlukların nedenlerinin toplum içerisinde çok çeşitli ve çok yönlü olduğu ortaya konulmuştur. Yolsuzluk nedenleri genel olarak; bireysel, örgütsel ve toplumsal olarak sınıflandırılmaktadır. Yolsuzluğun sonuçlarının ortaya konulabilmesi için bu nedenle üzerine birçok çalışma yapılması sağlanılmalıdır (Gürbüz ve Dikmenli, 2009: 224).

1.1.1. Yolsuzluğun tanımıyla ilgili görüşler

Ülkelerde yolsuzluk düzeyinin belirlenmesine yönelik yapılan çalışmalar da etnik farklılıkların rolünün de büyük olduğu görülmektedir. Yapılan bazı araştırmalarda araştırmacılar etnik farklılıkların yolsuzluk üzerine bir etkisinin olmadığını belirtmektedirler.

Bu konu ile ilgili olarak yapılan çalışmalardan elde edilen tahmin sonuçlarına göre bir ülke içerisinde etnik farklılıklar arttıkça o ülke içerisindeki yolsuzluğun da arttığı görülmektedir. Aşağıda Tablo 1.1’de yolsuzluk tanımı ile ilgili olarak bazı görüşler yer almaktadır.

Tablo 1.1. Yolsuzluğun Tanımıyla İlgili

Araştırmacı	Tarih	Metot	Görüş
Klitgaard	1988	Controlling Corruption	Kaynakların kullanılmasında tekelci olan grupların görevlerinde tek başına karar alarak kendi çıkarlarını göz etmeleri yolsuzluğa neden olmaktadır.
Klitgaard	1991	State versus Market in Economic Development	Maddi ya da başka amaçlara yönelik olarak çıkar sağlamak amacıyla yetkinin yasadışı kullanılmasıdır.
Shleifer	1993	Working paper series	Yolsuzluk kamu mallarının kişisel kazanç için satılmasıdır.
Uluslar arası Saydamlık Örgütü	1993	Political Research Quarterly	Kamu gücünün özel çıkar sağlamak amacıyla kötüye kullanılması olarak tanımlanmaktadır.
Mauro	1995	Quarterly Journal Of Economics	Etnik farklılıkların, bürokratların kendileri ile aynı gruba dahil olan kişileri kayırmalarına ve yolsuzluk yapmalarına yol açabileceğini ileri sürmüştür.
Khan	1996	Journal of International Development,	Kamu görevlisi konumundaki birinin hukuk kurallarından sapması şeklinde tanımlar.
Khan	1996	The Efficiency Implications of Corruption	Refah, güç ve toplumsal konum gibi motifler aracılığıyla çalışanların hukuk kurallarından sapması olarak tanımlanmaktadır.

Dünya Bankası	1997	(http://econ.worldbank.org)	“Kamu gücünün ve kaynaklarının kişisel menfaatler ve amaçlar doğrultusunda kötü niyetli olarak kullanılması” olarak açıklar.
WEI	2001	Economic Survey of Europe,	Yolsuzluğu “tehlikeli, yasa dışı, ahlaksız ve gayri meşru” olarak tanımlar.
WEI	2001	Corruption in Economic Development: Gresse or Said	Tehlikeli, yasa dışı ahlaksız ve gayri meşru olarak tanımlanmaktadır.
Warren	2002	Corrupting Democracy	Beraber ortak iş yapan gruplar içerisinde mevcut kuralların kişi veya gruplar tarafından ihlal edilmesi ve bu ihlal süreci içerisinde gruba çıkar sağlanması olarak tanımlanmaktadır.
Güran ve Tosun	2003	Yolsuzlukla Mücadele Olgusu ve Türkiye Açısından Bir Değerlendirme	Kamu görevinin kişisel çıkar sağlamak amacıyla kötüye kullanılması olarak tanımlanmaktadır.
Sayan ve Kışlalı	2004	Yolsuzluk Üzerine Ekonometrik Bir Çalışma	Kamu görevlilerinin konumlarından kaynaklanan kamusal yetkilerin maddesel veya maddesel olmayan özel amaçları için yasal düzenlemelere aykırı biçimde kullanılması olarak tanımlanmaktadır.
Hasdemir	2006	Sosyolojik Bakış açısıyla Yolsuzluk Olgusu	Çalışanların yasa dışı yollarla talep ettiği maddi ve manevi menfaatler karşılığında işini yapması olarak tanımlanmaktadır.
Gürbüz ve Dikmenli	2009	Örgütsel Açından Yolsuzluk: Kavramsal Yönü, Özelliği, İşletme Çevresi, Örgütsel Davranış ve Örgüt Mimarisi Bağlamında Bir İnceleme	Bir kamu yetkisinin kural dışı ve amaç dışı olarak kullanılması olarak tanımlanmaktadır.
Künü	2018	Türkiye’deki Yolsuzluk ve Gelir Dağılımı Arasındaki İlişki	Kamu ve özel sektör kurumlarının toplumun tamamının kullanımı için yapmış oldukları üretim ile ilgili faaliyetlerin çıktılarının bireylerin kendi çıkarları doğrultusunda kullanımı olarak tanımlanmaktadır.

Tablo 1’de Sheifer, Mauro, Klitgaard, Warren, Uluslar arası Saydamlık

Örgütü, Khan, WEI, Dünya Bankası, Güran ve Tosun, Sayan ve Kışlalı, Hasdemir, Gürbüz ve Dikmenli ve Künü'nün yapmış olduğu tanımlar irdelenmektedir.

1.2 Yolsuzluğun Sınıflandırılması

Yolsuzluklar işleniş biçimine ve işlenme yerine göre farklılıklar göstermektedir. Bu nedenle yolsuzlukların iyi bir şekilde incelenerek sınıflandırılması gerekmektedir. Bütün dünyada yolsuzlukların en yaygın işlendiği yer olarak devlet daireleri görülmektedir. Bu yolsuzluklar kişiler, gruplar veya siyasiler tarafından direkt veya dolaylı olarak işlenebilmektedir. Bu nedenle, yolsuzluklar çeşitli şekilde sınıflandırılmaktadır. Tanzi (1998: 9-10)'ye göre yolsuzluklar aşağıdaki şekilde sınıflandırılmaktadır. Bunlar;

-Bürokratik veya siyasi yolsuzluklar: Bu yolsuzluklar devlet kurumları içerisinde üst düzeyde çalışan kişiler tarafından gerçekleştirilmektedir. Tehlikeli bir yolsuzluk türüdür. Bireyler bürokratik engelleri aşmak, siyasiler de buldukları konum ve mevkileri kullanarak yolsuzluk gerçekleştirmektedirler.

-Maliyeti azaltmaya veya çıkar sağlamaya yönelik yolsuzluklar: Alınan bir ihalede veya iş emrinde masrafları azaltmak ve çıkar sağlamak için yapılan yolsuzluklardır. Bu yolsuzluk sonucunda kişiler haksız kazanç elde etmektedirler.

-Rüşvet teklif edenin veya rüşvet talep edenin işlediği yolsuzluklar: Bir kimse işinin bir an evvel yapılması için rüşvet teklif edebilmektedir veya görevli memur bu iş için rüşvet talep edebilmektedir. Bu şekilde bireyler devlet içerisinde bulunan bürokrasiden kaçmak için çalışmaktadırlar.

-Zorunlu kalınarak veya gönüllü yapılan yolsuzluklar: Kişiler bir işin yapılması için yolsuzluk yapmak zorunda kalabilmektedirler ya da o işin biran önce yapılması için gönüllü rüşvet verebilmektedirler. Bu şekilde işlerinin hızlı bir şekilde gerçekleşmesini sağlayıp takipte bulunabilmektedirler.

-Merkezi hükümette veya yerel yönetimlerde gerçekleşen yolsuzluklar: Merkezi hükümetteki veya yerel yönetimlerdeki görevliler ihalelerden önce veya işlemlerden önce kişilerden veya kurumlardan rüşvet talep edebilmektedirler. Bu şekilde yerel yönetimlerin yapmış oldukları ihaleler rüşvet veren, o belediye görevlilerine yakın kişilere gitmektedir.

-Öngörülebilir veya keyfi yolsuzluklar: Bir devlet dairesinde yolsuzluğun gelenek haline gelmesi veya keyfi rüşvet istenmesidir. Bu tür yolsuzluk şekli tüm dünyada karşımıza çıkmaktadır. Bireyler kendi çıkarlarını gözetmek, devlet kurumlarında çalışan kişilerde normalde yapmaları gereken işi rüşvet karşılığında yapmaları olarak görülmektedir.

-Nakit para ödeme söz konusu olan veya olmayan yolsuzluklar: Birebir temaslarda nakit ödeme istenebilmektedir ancak çok kimsenin yer aldığı durumlarda yolsuzluk daha sonraya bırakılabilmektedir. İlerisi için gözle görülmeyen ayrıcalıklar talep edilebilmektedir. Bu tarz yolsuzluklar devlet dairesi içerisinde terfi gibi örnek verilebilmektedir.

1.2.1. Syed Alatas'ın yolsuzluk sınıflandırması

1990 yılında Syed Alatas'ın yapmış olduğu araştırmaya göre yolsuzluk yedi başlık altında incelenmektedir. Bunlar aşağıdaki şekilde sıralanarak yorumlanmaktadır;

-Muamele Yolsuzluğu: Yolsuzluğa karışan iki tarafın karşılıklı anlaşmaları ve dolayısıyla her iki tarafında fayda sağladığı yolsuzluk tipi olarak tanımlanmaktadır. Bu tarz yolsuzlukta iki tarafta karşılıklı fayda sağlamakta, kurumu bu şekilde zarara uğratmaktadır.

-Yatırımcı Yolsuzluk: Gelecek içerisinde olabilecek herhangi bir iş ya da avantaj için bugünden yapılmış olan mal ve hizmet sunumları olarak tanımlanmaktadır. Bu tarz yolsuzluk türüne örnek vermek gerekirse bir belediyede ileri tarihte olabilecek bir ihale için ihale daha gerçekleşmeden oradaki personele rüşvet vermek verilebilmektedir.

-Baskıcı Yolsuzluk: Bireylerin kendileri için önemli olan kişilerin ve varlıklarının tehdit edilerek rüşvete zorlanmasıdır. Bu tarz yolsuzluk özel kurumlarda da devlet kurumlarında da karşımıza çıkabilmektedir. Özellikle kişilerin varlıkları üzerine bu yolsuzluk türü uygulanabilmektedir.

-Savunmacı Yolsuzluk: Kişilerin baskı ve tehditlerden korunmak ve kendileri için önemli olan kişilere, mallara gelebilecek zararları önlemek için yaptıkları yolsuzluklardır. Herhangi bir davada görevli olan hakimin kendisine yöneltilen

tehditlerden korunmak için görevini kötüye kullanması, bu tip yolsuzluk için örnek verilebilmektedir. Bu tarz kişilerin kendilerine ve çevrelerine zarar vermekle tehdit edilmeleri büyük bir sorun olarak görülmektedir. Bu nedenle devlet içerisinde üst pozisyonlarda görevi olan kişiler devlet tarafından korunmaya çalışılmaktadırlar.

-Nepotik Yolsuzluk: Kamu sektöründe çalışan ve takdir hakkı bulunan kişilerin akrabalarına, ailesine, tanıdıklarına ve dostlarına kamuda iş bulması ya da kamu kaynaklarında parasal yardımda bulunmasıdır. Bu yolsuzluk türü de kamu dairelerinde liyakat olmadan atama olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu tarz yolsuzluk türünde devlet içerisinde çalışan bir kişi eşi ve dostunu hiç kimseye danışmadan kamu içerisinde işe yerleştirmektedir.

-Destekleyici Yolsuzluk: Parasal ya da diğer doğrudan getirileri gerektirmeyen ancak mevcut olan yolsuzluklara göz yuman, destekleyen ve daha da güçlendiren yolsuzluk tipidir. Bu yolsuzluk tipine dürüst ve becerikli olan herhangi bir kamu görevlisinin stratejik mevkilere gelmesinin önlenmesi örnek olarak verilebilmektedir.

-Oto Yolsuzluk: Kamu görevlilerinin kendi özel konularından dolayı yaptıkları yolsuzluklardır. Bu yolsuzluk tipinde yalnızca bir taraf bulunmaktadır. Örneğin herhangi bir bölgenin ya da arazinin iskan edileceği konusunda bilgi sahibi olan kişiler (bölge ya da arazinin iskan ve imar için yasal prosedürünü yapan kişiler) bu durum kamuya açıklanmadan ve bu bölge ya da arazideki arsa fiyatları yükselmeden ucuz arsalar almalarıdır. Böylece, kişiler mevkilerinde dolayı sahip oldukları ön bilgileri kullanarak haksız kazançlar sağlamaktadırlar.

1.2.2. David Osterfield'in yolsuzluk sınıflandırması

1992 yılında David Osterfield'in yapmış olduğu araştırmaya göre bir ülke içerisinde regülasyonların yoğun olduğu dönem içerisinde ekonomi içerisinde iki tür yolsuzluk ortaya çıktığı görülmektedir. Bu yolsuzluklar; genişletici ve kısıtlayıcı yolsuzluklar olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Bunlar;

-Genişletici Yolsuzluklar: Genişletici yolsuzluklar piyasa içerisinde esneklik ve rekabette artışın görüldüğü, sosyal açıdan verimli fırsatların çoğaltıldığı faaliyetlerden meydana gelmektedir. Osterfield; bir ülke içerisinde doğru seçilmiş

olan kamu görevlilerine verilecek olan rüşvetin, devlet içerisindeki aşırı devlet regülasyonlarını azaltacağını, bürokrasinin zararlı etkisini azaltarak, ülke içerisinde ekonomik katılımı arttıracığını belirtmektedir. Bu şekildeki genişletici yolsuzluklar bazı araştırmacılara göre de çok tehlikeli boyutlar yaratabilmektedir. Bu nedenle ülkelerde özellikle bu rüşvet alış verişine dikkat edilmesi gerekmektedir.

-Kısıtlayıcı Yolsuzluklar: Kısıtlayıcı yolsuzluk türündeki yolsuzluklarda özellikle sosyal faydayı arttıracak fırsatların sınırlandırıldığı yolsuzluk tipi olarak kısıtlayıcı yolsuzluklar tanımlanmaktadır. Kısıtlayıcı yolsuzluk refah ve gelirin bireyler veya gruplar arasında yeniden dağılımı sağlamaktadır. Bu şekilde de kamu kurumları içerisinde yolsuzluklar yaşanmaktadır. Kamu kurumlarında görülen yolsuzlukların büyük bir çoğunluğu bu yolsuzluk türü içerisine girmektedir. Bu tarz yolsuzluklarda kamu kaynaklarının kişisel çıkarlar için kullanıldığı veya bireylerin kamunun kendilerine sağlamış oldukları statüyü kötü bir şekilde kullandıkları görülmektedir. Kısıtlı yolsuzluklarda kamu kaynakları özellikle kişisel çıkarlar için kullanılarak, kişiler kamunun kendilerine sağlamış oldukları statüyü kötü bir şekilde kullanmaktadırlar. Kamu sektörü içerisinde yaşanan yolsuzluklar, piyasa sistemi içerisindeki işleyişe engel olmakta ve ekonomik gelişmeyi ülke içerisinde yavaşlatmaktadır (Osterfield, 1992: 204-206).

1.2.3 Arizi yolsuzluklar

Arizi yolsuzluklar; ülke içerisinde fırsatçı bireyler ve kıdemsiz olan kamu görevlilerinin yapmış oldukları yolsuzluk türü olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu yolsuzluk türü üç şekilde karşımıza çıkmaktadır. Bunlar; zimmete para geçirilmesi, rüşvet alınması ve kayırmacılık şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Bu tür yolsuzluklarda makroekonomik etkilerin daha az şekilde etki ettiği görülmektedir. Bu sebeple bu tür yolsuzluklarla mücadele etmenin zor olduğu görülmektedir. Bu yolsuzluğa ilişkin olarak devlet korunma programları yürüterek personellere bağlılık aşılana çalışılmaktadır (Kupundeh, 1998: 96-97).

1.2.4. Sistemik yolsuzluklar

Sistemik yolsuzluklar; organize edilen fakat kurumsallaşmamış yolsuzluklar olarak tanımlanmaktadır. Sistemik yolsuzluklar ile ilgili olarak 1998 yılında çalışma yapan Kupundeh bu tip yolsuzluklarda büyük kazançlar sağlandığını

belirtmektedir. Bu nedenle bu sistematik yolsuzluklar; çok büyük skandallara konu olmaktadır. Sistematik yolsuzluklar içerisinde; kamu görevlilerinin, politikacıların, bürokratların ve iş adamlarının karışmış olduğu yolsuzluk türü girmektedir. Sistematik yolsuzluklar şu şekilde sıralanmaktadır. Bunlar;

- Büyük çaplı rüşvetler,
- Zimmete para geçirme,
- Siyasi amaçlı hileler,
- Ekonomik imtiyaz sağlama,
- Kaçakçılık şeklinde sıralanmaktadır (Sayan ve Kışlalı, 2004: 3-4).

Kaçakçılık birçok ülke içerisinde ticaret olarak görülmektedir. Gümrük görevlileri kaçaklıktan kazanç sağlayan aktörler olarak bilinmektedir. Gümrüklerde gerçekleşen bu tip yolsuzluklar devleti de zarara uğrattığı için ekonomiyi de olumsuz etkilemektedir. Bu tür yolsuzluklar için devletin köklü reformlar yaparak engellemesi gerekmektedir (Oral ve Sayın, 2009: 145-146; Berksoy ve Yıldırım, 2017: 4).

1.2.5. Sistemik yolsuzluklar

Devletin bünyesi içerisinde sistemik yolsuzluklar gelişerek büyümektedir. Sistemik yolsuzlukların özellikle kurumlar içerisinde yerleşerek büyüdüğü görülmektedir. Sistemik yolsuzluklar içinde bürokratlar, iş adamları ve politikacılar büyük rol oynamaktadır. Sistemik yolsuzluklar aşağıdaki şekilde sıralanmaktadır. Bunlar;

- Büyük çaplı rüşvet,
- Zimmete geçirme,
- Devletin değerlerinin hortumlanmasıdır.

Bu yolsuzluk içerisinde devletin tamamen yozlaştığı ve özellikle yolsuzluğun üst yöneticiler tarafından yönetildiği görülmektedir (Gültekin, 2015: 402).

1.3. Yolsuzluk Türleri

Literatürde yolsuzluk incelendiğinde çok çeşitli yolsuzluk türlerinin bulunduğu görülmektedir. Yolsuzluk türleri; amacına, işlenme biçimine, kimler

tarafından işlendiklerine göre farklılıklar göstermektedirler. Bunlar genelde sekiz kategoride incelenerek yorumlanmaktadır.

1.3.1.Rüşvet (Bribery)

Rüşvet; bir kişinin, grubun veya onların vekillerinin kamu görevlilerine alacakları hizmet karşılığında para, mal, değerli eşya, hediyeler veya imkânlar sunmaları olarak tanımlanmaktadır. Rüşvet; “özel veya kamusal belirli bir fonksiyonla yükümlü olan bir kişinin kendisi veya başkası için doğrudan doğruya veya dolayısıyla diğer kimselerden fonksiyonuna bağlı veya fonksiyonunun kolaylaştırmış olduğu bir tasarrufu icra etmek, geciktirmek ya da ihmal etmek için herhangi bir surette olursa olsun bir şey talep etmesi veya vaatle bulunulmasını istemesi” olarak tanımlanmaktadır (Dönmezer, 1984: 95).

Rüşvet; kamu kurumlarında görev yapan bir kişi ile bir başka kişi arasında gerçekleşen ve kamu çalışanının görev alanı ile ilişkili bir iş için karşı taraftan haksız bir karşılığı alması neticesini ortaya çıkaran bir anlaşma olarak adlandırılmaktadır (Toroslu, 2008: 272). Rüşvet; kamu görevlilerinin icbar ve ikna tarzında bir hareket olmadan sorumluluklarının gereklerine uygun olmayan bir işi yerine getirmesi ya da getirmemesi için varmış olduğu anlaşmaya dayanarak fayda sağlaması olarak tanımlanmaktadır (Ünlü, 2012: 327).

Dünyada rüşveti engelleyebilecek faktörler şu şekilde sıralanmaktadır. Bunlar;

- Devlet İhaleleri,
- Devlet Faydaları,
- Düşük Vergiler,
- Lisans ve Ruhsatlar,
- Zaman kazanılması,
- Yasal sonuçlar olarak sıralanmaktadır (Meriç, 2004: 73).

1.3.1.1.Devlet ihaleleri

Devlet mevzuatının 08/09/1983 tarihi ve 2886 nolu Devlet İhale Kanunu'nun birinci maddesinde genel bütçeye dahil olan dairelerle, katma bütçeli dairelerin, özel

idare ve belediyelerin alım, satım, hizmet, trampa, yapım, mülkiyetlerinin gayri ayni hak tesisi ve taşıma işlerinin gerçekleştirilmiş olduğu sistem devlet ihaleleri olarak adlandırılmaktadır. Bu kanuna göre; devlet genellikle dört temel konu içinde ihaleye çıkmaktadır. Bunlar şu şekilde sıralanmaktadır.

-Yapım İhalesi: Bina inşaatı, Boru hattı döşeme, Çevre düzenleme işleri, Elektrik ve içme-kullanma suyu işleri örnek gösterilmektedir.

-Mal İhalesi: Akaryakıt, Beton, Sıhhi Tesisat, Tıbbi Malzemeler ve Ekipmanlar örnek olarak gösterilmektedir.

-Hizmet İhalesi: Araç Kiralama, Bakım-Onarım Hizmeti, Laboratuar Hizmeti, Etüd-Proje Hizmeti vs. örnek olarak gösterilmektedir.

-Danışmanlık İhalesi: Mimarlık, İnşaat, Mühendislik ve Teftiş Hizmeti örnek olarak gösterilmektedir.

Devlet ihalelerinde ihale süreci şu şekilde yürümektedir.

-Devlet ihtiyaç duyulan mal ve hizmetler için ilan vermektedir.

-Tüzel kişiler ve işletmeler ihaleye girerek teklif vermektedirler.

-Normal şartlarda ihale en uygun teklifi yapana verilmektedir.

-İhaleyi alan ile devlet arasında anlaşma yapılmaktadır.

-İhaleler 8/9/1983 tarih ve 2886 nolu Devlet İhale Kanununun birinci maddesine göre yürütülmektedir (Uz, 2008: 185-186).

1.3.1.2.Devlet Faydaları

Dünyada yaşanan küreselleşme sonucunda dünya içerisinde yaşam standartlarının zorlaştığı ortaya çıkmaktadır. Devletler bu standartlarının zorlaşmasından dolayı özellikle vatandaşlarına destek, kredi ve hibeler sunmaktadırlar. Devletin sunmuş olduğu bu hizmetlerden girişimciler, çiftçiler, esnaflar ve tüm çalışanlar faydalanmaktadır. Bu şekilde bireylerin milli gelirlerinde yükselme gerçekleşerek ekonomik büyümede de yükselme gözlenmektedir (Uz, 2008: 188).

1.3.1.3.Düşük Vergiler

Ülkelerde düşük vergi uygulaması herkes tarafından ödenebileceğinden dolayı devlet dairelerinde yaşanan yolsuzlukları azaltabilmektedir. Ülke içerisinde düşük vergiler kullanılmaya başladığında yapılan araştırmalar yolsuzluk yapılma ihtiyacının ortadan kalktığını göstermektedir. Bunun nedeni ise rüşvetin vergiden pahalı olmasıdır şeklinde görülmektedir. Gelişmiş ve güçlü ekonomiler içerisinde düşük vergiler ortaya konulmaktadır.

Vergi sisteminde bir çok yolsuzluğa sebep olabilirken, bunun yanında vergi idaresinin de sahip olmuş olduğu özellikler de yolsuzluk davranışlarını tetikleyerek arttırabilmektedir (İmam ve Jacobs, 2007). Vergilerin tahakkuk ve tahsil süreci karmaşık ve ağır bir şekilde ilerliyorsa, bu husus o ülke içerisindeki mükellefleri yolsuzluğa itebilmektedir. Mükellefleri yolsuzluğa iten başka bir neden ise vergi kaçakçılığı için koyulan cezai yaptırımların yeterli düzeyde olmaması olarak görülmektedir. Gelir idaresi içinde görev yapan personelin maaşları da çok düşük seviyede ise yolsuzluklar ek bir imkanı sağlayıcı unsur olarak nitelenmektedir. Bu nedenle özellikle vergi sistemleri içerisinde reform yapılması, vergi işlemlerinin hızlı ve çabuk bir şekilde gerçekleştirilmeleri gerekmektedir (Oral, 2011: 410).

1.3.1.4. Lisans ve ruhsatlar

Ülkeler içerisinde ruhsat talebi noktasında yolsuzluk yapılabilmektedir. Buna örnek olarak; iş yeri açma ruhsatı, silah taşıma ruhsatı ve tesis çalıştırma ruhsatı olarak sıralanmaktadır. Bu nedenle devlet içerisinde özellikle lisans ve ruhsat alımları içerisinde rüşvetin engellenebilmesi için devlet tarafından bir prosedür hazırlanması gerekmektedir (Oral, 2011).

1.3.1.5. Zaman kazanma

Devlet dairelerinin yapacağı işlemler ve hizmetlerin hızlanmasını sağlamak ve bunun yanında zaman kazanabilmek için bireyler yada gruplar devlet memurlarına rüşvet vererek işlerinin hızlı bir şekilde yapılmasını sağlamak için çalışmaktadırlar (Oral, 2011).

1.3.1.6. Yasal sonuçlar

Devletler içerisindeki bireyler; özel kişilerle yasal işlemlerin sonuçlarını

değiştirebilmek için devlet memurlarına rüşvet teklif etmektedirler. Bu şekilde bazı illegal faaliyetlere (uyuşturucu ve kaçakçılık vb.) göz yumulması veya bazı kişilerin diğerlerine karşı korunması için rüşvet verilip alınabilmektedir (Dünya Bankası, 1997).

1.3.2. İrtikap (extortion)

İrtikap; Türk Ceza Kanunu'nun 209. Maddesine göre bir suç olarak düzenlenmiş bulunmaktadır. İrtikap memurların görevlerini kötüye kullanması, rüşvetin özel bir türü olarak tanımlanmaktadır. Kamu görevlileri görevlerini kötüye kullanarak, muhatap oldukları kişi yada kuruluşları zorlayarak maddi ya da manevi menfaat temin edilmesi irtikap olarak tanımlanmaktadır (Aydemir, 2005). İrtikapı rüşvetten ayıran tek fark; tek yanlı olmasıdır.

Türk Ceza Kanunu'nun 209. Maddesinde irtikap şu şekilde tanımlanmıştır. “Memuriyet sıfatını veya görevini kötüye kullanmak suretiyle kendisine veya başkasına haksız olarak para verilmesine veya sair menfaatler sağlanılmasına veya bu yolda vaatte bulunulmasına, bir kimseyi icbar eden memura altı yıldan az olmamak üzere ağır hapis cezası verilmektedir. Bu fıkrada yazılı cürüm ikna suretiyle işlenirse faile dört yıldan altı yıla kadar hapis cezası verilmektedir. Memur kanunen almaması gereken bir şeyi diğerinin hatasından yararlanarak almış bulunursa iki yıldan dört yıla kadar hapis cezası verilmektedir”.

Bu maddenin birinci fıkrası içerisinde icbar kelimesi kullanılmaktadır. Bu kelimenin anlamı manevi cebir olarak kullanılmaktadır. Cebirin manevi cebir olması durumunda suçun yağma suçu olacağı açık halde görülmektedir. İrtikap suçunun mağdurunda meydana gelen korku nedeniyle suçun işlenmesi durumunda icbar işlemi şeklinde gerçekleşmektedir. İkinci fıkra içerisinde geçen ikna kavramı failin becerilerini kullanarak, kandırma yoluyla mağduru kendisine haksız bir fayda sağlama ya da vaat etme gereğine inandırması olarak açıklanmaktadır (Aydemir, 2005).

Türk Ceza Kanunu'nun 250. Maddesinde irtikap suçu düzenlenerek yorumlanmıştır. İrtikap seçimlik hareketli bir suç olarak kamu dairesinin güvenliği ve işleyişine karşı suçlar arasında kullanılmaktadır. İrtikap suçu üç farklı şekilde kullanılmaktadır. Bunlar;

-İcbar suretiyle irtikap suçu,

-İkna suretiyle irtikap suçu,

-Muhatabının hatasından yararlanarak işlenen irtikap suçu.

İrtikap suçunun rüşvet, zimmet ve görevi kötüye kullanma suçu ile karıştırılmaması gerekmektedir.

1.3.3. İçeriden Öğrenenlerin Ticareti (Insider Trading)

İçeriden öğrenenlerin ticareti; bir kamu görevlisinin görev pozisyonu nedeniyle işyeri ile ilgili gizli bilgileri, akrabalarına, arkadaşlarına veya üçüncü şahıslara belirli bir menfaat karşılığında sızdırması olarak tanımlanmaktadır (Aktan, 1999: 124-125).

Devlet dairelerindeki memurlardan kişiler veya kurumlar yapılabilecek zamları öğrenerek sonradan satmak üzere bu malları stok yapabilmektedirler. Kamu iktisadi teşebbüslerinde, hisse senetlerinde, devlet tahvillerinde, hazine bonolarının satışında da içeriden öğrenenlerin ticareti olayı karşımıza çıkmaktadır. İçeriden öğrenenlerin ticareti kamu işletmelerinde olabildiği gibi özel işletmelerde de oluşabilecektir.

1.3.4 Zimmet (embezzlement)

Zimmet de irtikap gibi tek taraflı bir işlem olarak görülmektedir. Bu tek taraflılıktan dolayı diğer yolsuzluklardan ayrılmaktadır. Zimmet kavramı; bir kamu görevlisinin görevi gereği kendisine verilmiş olan devlet kaynaklarının yasa dışı olarak kendi hesabı veya başka kişiler hesabına geçirilmesi, kullanılması veya sahiplenilmesi olarak tanımlanmaktadır (Aydemir, 2005).

Kamu görevlisi zilyetliği kendisi üzerine verilmiş olan, korumak ve gözetmek zorunda olduğu malı, kendi sahibiymiş gibi başkalarına sunması, bu malı kendinin bir süreliğine kullanması da cezai bir yaptırıma bağlanmıştır (Aslan, 2013: 44).

1.3.5. Adam Kayırmacılık (Cronyism)

Adam kayırmacılık bazı kişilerin veya grupların kanunlara aykırı olarak korunması ya da kayırılması olarak tanımlanmaktadır. Adam kayırmacılık, devlet ile olan ekonomik ve sosyal ilişkilerde, kanunlar, kurallar ve prosedürler göz ardı

edilerek kişisel çıkarların ön plana çıkarıldığı durum olarak tanımlanmaktadır. Adam kayırmacılığın çeşitli yolları bulunmaktadır. Bunlar şu şekilde sıralanmaktadır;

- Akraba kayırma,
- Hemşehri kayırma,
- Siyasi yandaşlık (Özkanan, 2014: 182).

1.3.5.1.Akraba kayırma: nepotizm (iltimas)

Nepotizm kavramı Latince’de yeğen anlamına gelen nepos sözcüğünden türetilmiş ve kullanılmaya başlamıştır. Nepotizm bir yönetim biçimi olarak kullanılmaktadır. Nepotizm, favorizm ve kronizm gibi kayırmacılık biçimlerinin genel anlamda mesleki kurallara aykırı tutumlar içermesi sebebiyle eleştiriye maruz kalmış profesyonel olmayan uygulamalar olarak tanımlanmaktadır. Bu tarz bir atama şeklinde kamu görevlisinin liyakati göz önünde bulundurmadan yakın arkadaşlarını ve akrabalarını kayırması olarak tanımlanmaktadır (Ören, 2015: 344).

Akraba kayırmacılığı insan oğlu içerisinde var olan bir doğal iç güdü olarak karşımıza çıkmaktadır. Sosyal bilimler içerisinde yer alan biyolojik ve ekolojik yaklaşımların nepotizmin rasyonel davranışlar sınıfına girildiği tespit edilmiştir. Nepotizm; iş yerinde bir kimsenin, kendisine iş verilmesinin uygunluğu bakımından değerlendirilmesinden ziyade yeğenler ya da diğer akrabalara bazı imtiyazlar gösterme ve kayırma olarak ifade edilebilmektedir. (Büte ve Tekarslan, 2010: 4).

1.3.5.2. Hemşehri kayırma:Kronizm

Hemşehri kayırma diğer bir adı ile kronizm; bazı bireylerin kabiliyetleri ya da üstün olma durumları sebebiyle değil, yalnızca önemli statüde bulunan kişilere yakınlıkları nedeniyle pozitif anlamda farklı muamele görmeleri bir başka deyişle kayrılmaları durumudur. Kelimenin kökü on yedinci yüzyılda Cambrdige Üniversitesi öğrencilerinin kendi aralarında kullandıkları uzun sürecek olan yakın arkadaşlık anlamına gelen crony kelimesinden gelmektedir. Kronizm kelimesi o yıllarda arkadaşlık kurma isteği ve yeteneği anlamında kullanılmıştır (Özkanan ve Erdem, 2015: 11).

1.3.5.3 Siyasi yandaşlık (partizanship)

Siyasi partilerin iktidara gelmeden önce seçilmek için veya seçildikten sonra kendilerini destekleyen seçmen gruplarına çeşitli şekillerde ayrıcalıklar tanınmaları, onlara yasadışı menfaatler temin etmeleri siyasal kayırmacılık olarak ifade edilmektedir. Bu yolsuzluk biçimi üst kademelerde olduğu kadar alt kademelerde de kamu kaynaklarının israf edilmesine ve kanunsuz şekilde kullanılmasına yol açmaktadır. Partizanlık, özellikle kamu görevi yapan yerel hizmet birimlerinde yaygın bir şekilde görülmektedir. Siyasal kayırmacılık, siyasal yandaşlık veya partizanlık olarak kullanılabilir (Aktan, 2001: 58).

1.3.6 Kara para aklama (Laundering)

Kara para genelde uyuşturucu, silah, kadın ve organ kaçakçılığı, yasadışı kumar oynatma, haraç isteme gibi kayıt altına alınmamış gelirlere elde edilen para olarak tanımlanmaktadır. Bu gelirin yasal yollarla aklanması kara para aklama olarak ifade edilmektedir. Hukuken kara para, kayıt dışı ekonominin yalnızca bir bölümünü oluşturmaktadır. Bu nedenle, resmi olarak kayıt altına alınmamış ve belgelendirilmemiş yasal veya yasal olmayan bir takım faaliyetler, kayıt dışı ekonomi olarak ifade edilmektedir. Kayıt dışı ekonominin bir kısmını oluşturan yeraltı ekonomisi, önemli gelir getiren birçok suç faaliyetini içine almaktadır (Doğan, 2016: 116).

1.3.7. Dolandırıcılık

Günümüzde gelişmiş ve gelişmekte olan topluluklarda sıkça rastlanan bu yolsuzluk tipi ekonomik değerlere karşı işlenen bir suç olarak tanımlanmaktadır. TCK'nın 503 ncü maddesinde "bir kişiyi kandırabilecek nitelikte hileler yaparak hataya düşürüp onun veya başkasının zararına, kendisine veya başkasına haksız kazanç sağlayan kişinin işlemiş olduğu bir suç" olarak adlandırılmaktadır.

Dolandırıcılık suçunda mağdur, hırsızlıktan farklı olarak failin ya da üçüncü kişinin yararına kendi rızasıyla mal varlığı üzerinde tasarrufta bulunmaktadır. Fakat mağdurun bu rızası, fail tarafından hile ile sakatlanmıştır. Başka bir ifadeyle bu suçun mağdurunun aldanabilmesi gerekmektedir. Bu nedenle, ayırtma gücüne sahip olmayan, örneğin küçükler ve akıl hastaları dolandırıcılığın mağduru olamaz

(Yırtımcı, 2010: 93).

1.3.8.Emniyeti suiistimal

Emniyeti suiistimal etmek veya güveni kötüye kullanmak, birine ait herhangi bir şey başka birine bir süreliğine emanet edildiğinde, o kişinin o şeyi sahiplenmesi, satması veya kendisi veya başkası adına kullanması olarak tanımlanmaktadır.

Emniyeti suistimal “başka bir kişiye ait olup da iade veya muayyen bir şekilde kullanmak üzere kendisine tevdi ya da her ne şartla olursa olsun teslim olunan bir şeyi kendisinin ya da başka birinin çıkarına olacak şekilde satmak veya rehin etmek ya da sarf ve istihlak etmek yahut ketm ve inkar etmek veyahut tahvil ve tağyir etmektir”. Suçun basit şeklinin takibinin şikayete tabi tutulduğu görülmektedir. Emniyeti suistimal suçunun, hukuki bir sözleşmeye dayanarak bir mala zilyet olan kişinin, daha sonra sözleşmeye aykırı olarak bu mal üzerinde tasarruf etmesinden doğmaktadır (Dönmezer, 1998).

1.4.Yolsuzluk Nedenleri

Yolsuzluk nedenleri tiplerine ve işleniş biçimlerine göre ülkeler ve coğrafi bölgeler arasında farklılık göstermektedir. Görülen farklılıkların ana kaynağına bakıldığında hem sosyolojik, hem ekonomik hemde antropolojik pek çok etken olduğu görülmektedir. Bu yüzden yolsuzluk nedenleri sosyo-kültürel ve iktisadi nedenler şeklinde iki ana başlık altında ele alınabilmektedir. Örneğin, bürokratik yolsuzluk, “işlerini yaptırmak için” görevlilere kanunsuz ödeme yapılması olarak kabul edilmektedir. Bu da işletmelerin satışlarını ve işçi üretkenliğini olumsuz bir şekilde etkilemektedir. Bu ilişkiyi ortaya çıkarmak sanıldığı kadar kolay değildir, çünkü rüşvet ve işletmenin performansı gözlemlenemeyen başka faktörler yoluyla birbirlerini etkileyebilmektedir. Özellikle daha yüksek bir rüşvet ortalaması işletmenin gerçek satışlarını ve işçi verimliliğini sekteye uğratmaktadır, bu da rüşvetin işletmelerin istihdam yapısını etkilediğini ortaya koymaktadır. Dominic’e (2014) göre yolsuzluğa yol açan 10 temel neden bulunmaktadır. Bu nedenler;

-Kişisel hırs (açgözlülük): Bu özellik, ahlaki sınırlar dikkate alınmadan paraya ve güce karşı kontrol edilemez bir arzuya yol açmaktadır. Altta yatan antropolojik neden harici mallara sahip olmaya yönelik içten gelen insani dürtüdür.

-Kişisel ahlaki hassasiyetin azalması: Bu yetersiz eğitime veya geçmişteki olumsuz öğrenim deneyimlerine bağlıdır.

-Kamuda veya özel kurumlarda çalışırken hizmet duygusunun olmaması: Bu, toplumun iyiliğine hizmet etmek yerine politikayı kendi özel çıkarlarına kullananlarda görülmektedir.

-Yolsuzluk davranışını ihbar edecek cesaretin olmaması veya farkında olunmaması: Bu durumda kişi yolsuzluğun farkındadır ve sessiz kalmaktadır. Birey bunun belki kendi sorunu olmadığını düşünerek yolsuzluk yapanı korumaktadır.

-Yolsuzluğa göz yuman kültürel ortamlar: Sahtekârları savunmak veya hatta hayran olmak (vergi kaçırdığın için çok zeki olmalısın) (herkes yapıyor, yapabilirken istifade et, hayat çok kısa).

-Şeffaflığın olmaması: Özellikle kurumsal seviyede ve aynı zamanda daha az resmi organizasyonlarda; yaptığınız şeyin herkes tarafından görüldüğünü, onun yolsuzluk hareketi olarak değerlendirilmeyeceğini bilmek.

-Yasalar ve yetersiz kontroller: Artan yasalar ve kontrol mekanizmaları. Bunlar masraflıdır ve teşebbüsleri ve idari dinamikleri baskılama eğilimi göstermektedir.

-Yavaş adli işlemler: Bazı ülkelerde bu ifadeye “güvenilmez” kelimesi eklenebilmektedir.

-Terfilerde ahlaki kriter eksikliği: Terfilerde bazı kriterlerin göz önüne alınmaması.

-Yolsuzluk suçlamalarını önemsiz göstermek veya az tepki vermek: Organizasyonlarda örnek alınması için yolsuzluk hareketlerini cezalandıracak karar gücünün az olması yolsuzluğun sürdürülmesine elverişli bir ortam yaratmaktadır.

1.4.1.Yolsuzlukların Sosyo-kültürel Nedenleri

Yolsuzluk son yıllarda bütün dünyanda gittikçe çok dikkat çeken bir fenomen haline gelmiştir. Yolsuzluğun sebepleri şu şekilde sıralanmaktadır. Bunlar;

-Devletteki bürokrasi,

-Şirket tekeli,

- Şeffaf olmayan devlet gelirleri,
- Zayıf hesap verme zorunluluğu,
- Sıkı kanun gücü,
- Gerekli kamu denetiminin olmaması (Becker, 1995: 26).

Yolsuzluğun arkasındaki derin sosyo kültürel faktörlerin daha az incelendiği ve iyi bir şekilde değerlendirilmediği görülmektedir. Yolsuzluğun arkasındaki nedenleri analiz etmek büyük bir önem taşımaktadır. Bunlar yolsuzluk karşıtı politikaların belirlenmesine yol açmaktadır. Toplum içerisinde yaşanan bir çok sosyo-ekonomik neden insanları yolsuzluğa itmektir. Bu nedenler şu şekilde sıralanmaktadır;

- Hızlı nüfus artışı ve çarpık kentleşme,
- Ev halkının gittikçe kalabalıklaşmasının sonucu aile reisinin masrafları karşılayamaması,
- Ekonomik açıdan geri kalmışlık ve topluma ayak uyduramama,
- Kişinin yetişme tarzı ve ruhsal yapısı,
- Farklı siyasi görüşler ve hükümetten memnun olmama,
- Varlıklı topluma karşı kin duyma,
- İrkçilik, kendini toplumdan dışlanmış hissetmek,
- Televizyonlarda gösterilen dizilerdeki lüks hayata özenme,
- Yolsuzluğun normal karşılandığı ve yeterince cezalandırılmadığı bir ortamda çalışmak ve cezayı göze almak,
- Yolsuzluğu önleyici sıkı yasalar olmaması,
- İşyerinde alınan haksız kararlar,
- Eğitimsizlik (Taşar ve Çevik, 2017: 141).

1.4.2.Yolsuzlukların iktisadi nedenleri

Siyasal rejim bağlamında bazı sosyal bilimciler, gücün merkezi ve yerel yönetimler arasındaki yeniden dağılımının yolsuzlukları artıracığını ileri

sürmektedirler. Ancak, bu konuda bir görüş birliği sağlanamadığı görülmektedir. Bazı merkezi devletlerin, vatandaşlarına hizmet götürmek yerine onları ezdikleri ileri sürülmektedir. Oysa kamu yönetiminin yerelleşmesi ile birlikte devlet hizmet için insanların kapısına gidecek ve bu problem aşılacaktır. Nitekim kaynakların merkezi yönetimden yerel yönetimlere aktarılmasının yolsuzlukları azaltacağı sonucuna varılmaktadır (Tanzi, 2002: 58).

Buna karşılık, Triesman (2000) yerelleşme ile birlikte yolsuzluk yapmak niyetinde olanların etkilemek zorunda oldukları kişi ve grup sayısının azalacağını, bu nedenle de yolsuzluk eylemlerinin artacağı ileri sürmektedir. Yolsuzluklara yerel düzeyde daha fazla rastlanmasının temel nedenleri; yerel yöneticilerin ulusal karar vericilere nazaran daha fazla takdir hakkına sahip olması ve yerel politikacı ve bürokratların yerel baskı gruplarından daha yoğun baskı görmeleri ile açıklamaktadır.

1.4.2.1.Devletin ekonomiye müdahalesi

Başlangıçta “kamu güvenliği”, “kamu huzuru”, “kamu sağlığı” gibi üç temel bileşenden oluşan kamu düzeni kavramı daha sonraları “ekonomik kamu düzeni”, “sosyal kamu düzeni” ve “çevresel kamu düzeni” gibi kavramların doğmasına yol açmıştır. Devletler topluma bir düzenin yerleşmesi için zaman zaman bunlara müdahale edebilmektedir. Toplu yaşamda kurallara uyulmaması kaçınılmaz biçimde beraberinde yaptırımlar getirmektedir. Aksi düşünüldüğünde kuralları olmayan bir toplulukta düzeni sağlamak konusunda sıkıntılar yaşanacak, huzursuzluklar, ve kargaşalar çıkacaktır. Bu nedenle devlet yolsuzluklar karşısında müdahale etmekte ve buna bağlı olarak çalışmalar yapmaktadır (Orer, 2009).

1.4.2.2 Kamu Kesimi İstihdamı ve Ücretleri

Bürokrasinin kalitesi ülkeler arasında büyük ölçüde değişiklik göstermektedir. Kamu görevine atanmada, kamu personeli alımında ya da personelin terfi ettirilmesinde yapılan yasadışı faaliyetler kamu görevlileri arasında eşitlik ilkesini zedeler ve huzursuzluk yaratır. Yetersiz mesleki deneyim, eksik bilgi ve düşük ücretler bürokrasinin kalitesini olumsuz şekilde etkileyen başlıca faktörlerdir.

Teorik bir takım çalışmalarda kamu kesimi ücret düzeyinin yolsuzlukların

derecesinin belirlenmesinde önemli olduğunu ileri sürülmektedir. Mesela İsviçre'deki düşük yolsuzlukların nedeni olarak özellikle bu yüzyılın başından beri kamuda yönetici pozisyonunda olan kişilere bir sanayi işçisinin ortalama 12-15 katı maaş ödenmesi gösterilmektedir (Tanzi, 1998/b).

Abbink ve ark. (2000) yolsuzlukların azaltılmasında kamu kesiminin ücret düzeyi ile birlikte, bu ücretin adaletli dağılımının da etkili olduğunu ileri sürmüş ve oyun teorisine dayalı deneysel modelinde kamu kesimindeki ücret adaletinin yolsuzlukları azalttığı sonucuna varmıştır. Buna karşılık Treisman (2000) yolsuzlukların nedenlerini araştırdığı çalışmada bağımlı değişken olarak CPI ve BI yolsuzluk endekslerini kullanmış ve kamu kesimi ücret düzeyinin düşüklüğünün yolsuzlukları artırdığına dair herhangi bir bulguya ulaşamamıştır. Buscaglia (2001) nın adli sistemini ele alan çalışmada, adli personelin gelir seviyesi ile yolsuzluk arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Rijckeghem ve Weder (1997), yolsuzluk ile kamu sektörü ücret seviyesi arasındaki ilişkiyi incelemiş ve negatif bir ilişki bulmuştur.

1.5. Diğer Nedenler

Diğer nedenlerin başında cezaların caydırıcı olmaması gelmektedir. Kamuoyunda büyük yankılar uyandıran büyük skandalların beraatlarla ya da kamu vicdanını tatmin etmeyen cezalarla sonuçlanması adalete olan güvenin sarsılmasında ve yolsuzlukların artmasında önemli bir rol oynar. Yolsuzlukların diğer önemli bir nedeni de vergi sistemi ve vergi yüküdür. Vergiler çeşitli ülkelerde çeşitli sistemlerde uygulamalarına karşın, modern maliye bilimi devletin topladığı vergi için herhangi bir karşılık verme zorunluluğunda olmadığını kabul etmektedir. Bu açıdan, vergi ödeyen mükellefler ödedikleri vergi için herhangi bir karşılık ve fayda bekleyemeyeceklerdir. Dolayısıyla vergi mükelleflerinin yolsuzlukların yardımıyla vergi yükünden kurtulmaya çalışmalarının beklenmesi doğaldır. Yolsuzluklar bağlamında, şeffaf kanunlara ve düzenlemelere dayalı vergi sisteminin mükellefler ile vergi idareleri arasındaki ilişkileri azaltarak yolsuzluk eylemlerinin azalmasına sebep olacağı ileri sürülmektedir. Bununla birlikte eğer vergi kanunlarının anlaşılması zor ise yorumlanmasında güçlük çekiliyorsa; mükelleflerin yardıma ihtiyaç duymaları ve vergi idareleri ile ilişkilerin yoğunlaşması nedeniyle

yolsuzlukların ortaya çıkması olasılığı daha yüksektir. Yine vergi sisteminde yer alan kamu görevlilerinin gelirlerinin düşük olması ve söz konusu kişilerin yolsuzluk eylemleri sonucunda hafif olarak cezalandırılması da yolsuzlukları kolaylaştırmaktadır (Tanzi, 1998/c).

Buna ilaveten, ister özel şirketlerde olsun isterse devlet dairelerinde olsun bazı kimseler özel nedenlerle (şahsi veya ideolojik) patrona veya devlete karşı kin besleyebilmektedir. İntikam almak veya zarar vermek amacıyla kasten yolsuzluk yapabilmektedirler. Ayrıca, şirketler ile çalışanları veya devlet ile görevlileri arasında çıkar çatışması meydana gelebilmektedir. Dolayısıyla çalışanlar kendi çıkarlarını gözetebilmektedirler ve yolsuzluk yapabilmektedirler. Bu nedenle şirketler ve devletler muhtemel yolsuzluk riskine zemin hazırlayabilecek çıkar çatışmalarını belirlemek, denetlemek ve önlemek için politikalar ve prosedürler geliştirmek zorundadır.

Türkiye’de yapılan bir araştırmaya göre yolsuzluğun en sık görüldüğü yerler şu şekilde sıralanmaktadır;

- a. Trafik hizmetleri
- b. Vergi daireleri
- c. Tapu daireleri
- d. Devlet ihaleleri
- e. Belediyeler
- f. Asayiş hizmetleri
- g. Devlet hastaneleri
- h. Mahkemeler
- i. İlk-orta eğitim kurumları
- j. Silahlı kuvvetler (Adaman vd., 2001)

1.5.1 Toplumsal ve siyasal yapı

Toplumsal ve siyasal yapı bir ülkenin ekonomisi, büyümesi ve gelişmesi dolayısıyla halkın refahı üzerinde önemli bir rol oynamaktadır. Toplum siyasal

görüşler açısından kamplara ayrılabilir ve farklılaşabilir. Bu görüş farklılığının çoğu zaman yararlı olduğu hatta yararlı olmanın ötesinde demokrasinin vazgeçilmez unsurları olduğu düşünülebilir. Çünkü bir toplumun tamamının aynı siyasi görüşe sahip olması olanaksızdır. Dolayısıyla, bu farklılaşma toplumda kamplaşmalara yol açarsa toplumsal güveni zedeler, düzenin bozulmasına ve çok çeşitli yolsuzluklara yol açabilmektedir. Özellikle, Türk toplumunda hemen zengin olmayla ilgili bir takım kavramlar kolay yoldan zengin olmayı teşvik etmektedir. Örneğin; “Bal tutan parmağını yalar”, “Su akarken küpünü doldur”, “devletin malı deniz yemeyen keriz”, “köşeyi dönmek” gibi sözler halkı hızlı para kazanmaya teşvik eden ve özendirici deyişlerdir. Beşel’e (2013) göre hızlı ve kolay yolla para kazanmaya çabalayan toplumlarda yolsuzluk daha yüksek oranda görülmektedir.

Siyasi yapı demokrasi ve ülke menfaatleri adına hukuk ihlallerine, yolsuzluklara göz yumarak devlet kurumlarında kadrolaşmaya gidebilmektedir. Oysa toplumsal güvenin güçlü olduğu toplumlarda demokrasinin daha etkin bir şekilde çalıştığı görülmektedir. Bu yüzden toplumsal düzeni korumak hükümetlerin başlıca görevidir.

1.6.Hukuk ve ceza sistemleri

Adalet sistemi ve işleyişi çeşitli sorunlara yol açmaktadır. Dolayısıyla, son yıllarda yargıya olan inanç sarsılmış, meydana gelen birtakım olaylar adalet duygusunu yıpratıcı seviyelere ulaşmış, Türkiye’nin bir “hukuk devleti” olup olmadığının sorgulanmasına yol açmıştır. Bu durum o kadar ciddi boyutlara ulaşmıştır ki, “çek-senet mafyası”, “ihale mafyası”, “mafya infazları” örneklerine şahit olunmaktadır. Adeta insanlar kendi adaletlerini bizzat yargı dışındaki güçler vasıtasıyla gerçekleştirme yollarına başvurur hale gelmişlerdir (Tepav, 2005).

Eski çağlarda yolsuzluk yapanlar ölümle cezalandırılmaktayken son yıllarda ölüm cezasının kaldırılmasıyla özellikle 1990’lardan sonra yolsuzluklar bütün dünyada patlama yapmıştır. Bazı Avrupa ülkelerinde (Avustralya, Avusturya, İrlanda, Almanya, Fransa Lüksemburg, Hollanda, Yeni Zelanda, Portekiz, İsviçre vb.) kamu görevlilerine rüşvet vermek kanunen suç değildir ve vergiden düşürülebilir bir ticari işlem olarak değerlendirilmektedir (Akçay, 2001)

1.7.Denetim Mekanizmaları

Yolsuzlukları önlemede en güçlü yöntem onların oluşmasını daha baştan önlemektir. Bunun için yolsuzlukları ortaya çıkarmaya yarayan kanunlar konulmalıdır. Eğer yolsuzlukları örtbas eden kanunlar yerine özellikle kamu kesimini şeffaflaştıran kanunlar koyulursa, yolsuzluk yapmak isteyenler için caydırıcı bir önlem olmaktadır. Yolsuzlukları ortaya çıkaracak yasal zemin hazırlanmadıkça yolsuzluk yapanlar yakalanamayacak ve ceza almadıkları için ağırlaşan cezaların bir caydırıcı yönü kalmayacaktır (Sparberg, 2000).

Devlet görevlileri sıklıkla günlük yaşamlarında birçok etik ikilemele karşı karşıya kalabilmektedirler. Birinci ikileme, seçeneklerden hiç birinin tümüyle tatmin edici nitelik taşımadığı, içinden en az kötü veya diğerlerinden daha iyi olan seçeneğin belirlenmesidir. İkincisi ise seçeneklerin birden fazlasının veya hepsinin iyi olduğu ve birinin seçilmesi durumunda diğerlerinden vazgeçilmesi gerektiği bir durumdur. Bu durumda kamu görevlisi en iyiler arasında bir seçim yapmak zorundadır. Böyle bir durumda, “çıkarcı çatışması” yaşanabilmektedir (http://sb.sinop.edu.tr/dosya/Spor_Bilimleri_Fakultesi_websitesi/dosyalar/etik_rehberi-kucuk.pdf). Yani, karar vericinin kişisel menfaatleriyle kamu menfaatleri birbiriyle ters düşmektedir. Bir bireyin kendi menfaatleri aleyhinde bir karara varabilmesi oldukça zordur. Bu tarz bir tutumu sadece karakteri ve ahlak yapısı güçlü olan kişiler sergileyebilmektedir. Örnek olarak, bir yöneticinin kamu yararını gözetenek kendi kaçarcı yapısının yıkılmasına karar vermesi çok zordur. Böyle durumlarda, ilke olarak, karardan etkilenebilecek kamu çalışanlarının karar verme sürecine dahil olmaları gerekmektedir. Örneğin, bir ihalede çalışan kontrol mühendisi işletme sahiplerinin olan tatil köyünde ailesiyle ücret ödemededen tatile davet edilebilmektedir, bu davete olumlu cevap vererek ailesiyle birlikte belirli bir süre ücretsiz tatil yapabilmektedir.

Kurumların uyguladıkları kontrol mekanizmalarına ilaveten etik ilkeler iyi olmayan davranışlardan kaçınma hususunda kamu çalışanlarına yol gösterirler. Devlete olan güveni artırırlar ve kamu kurumlarındaki yönetsel davranış kriterlerini yükseltirler. Böylece çıkarların çatıştığı zamanlarda karar vericilere rehberlik ederler. Dolayısıyla, Uluslararası Para Fonu (IMF), yolsuzlukla mücadeleyi güçlendirmek amacıyla tüm üyelerin yolsuzluk açısından denetlenmesini öngören düzenlemeyi onaylamıştır (<https://www.ntv.com.tr/ekonomi/imfden-yolsuzlukla-mucadele-adimi,DwYplvm1mUGLBpIWrb62w>).

Yolsuzluk farklı ideolojik ve ekonomik koşullar ile farklı sosyal gelişmişliğe sahip ülkelerde varlığını sürdürebilen bir olgudur. Buna rağmen yolsuzlukların tarihsel olarak nasıl bir gelişim gösterdiğine dair veri bulunmamaktadır. Ancak, gelişen iletişim imkanları ve soğuk savaşın ardından oluşmaya başlayan açık politik düzen yolsuzlukları daha gözle görünür hale getirmiştir. Bu durum globalleşme süreciyle birlikte yolsuzluk olgusunu çeşitli uluslar arası örgütlerin hedefi haline getirmiş ve bu nedenle yolsuzlukları önleme stratejileri geliştirilmeye başlanmıştır. Bu stratejilere verilebilecek ilk örnek ABD’de 1977 de çıkarılmış olan “Yabancı Ülkelerde Yolsuzluk Uygulamaları Kanunu” dur. (Al-Mahrubi, 2000)

1970’li yıllarda gerek uluslararası gerekse de ulusal platformda yaşanan olumsuzluklar, ABD’yi böyle bir kanun çıkarmaya teşvik etmiştir. Fakat, kanun uluslar arası toplum tarafından eleştirilmiştir. Esas uluslar arası alanda yolsuzluklarla mücadele 1970’li yılların ortalarında BM tarafından başlatılmış, ancak bazı ülkeler tarafından Amerikan kaynaklı olması gerekçesiyle ve o sıralarda devam eden soğuk savaş nedeniyle 1979 yılında rafa kaldırılmıştır. (Güren ve Tosun, 2003).

1.7.1.Yolsuzluğun durdurulması ve önlenmesi konusunda yapılması gerekenler

-Kamu hizmetlerinde veya görevlerinde daha iyi maaş vermek; Devlet kademelerinde görev yapan katip, ofis personeli gibi birçok kişi düşük ücretler almaktadır. Dolayısıyla, bunlar rüşvet yoluyla para kazanmayı umarlar. Bunun için müşteri usanana ve rüşvet vermeye meyilli hale gelene kadar işi geciktirmeye çalışırlar. Bu yüzden düşük maaş yolsuzluk nedenlerinden biridir. Bunu frenlemek için onlara periyodik olarak yükseltilmelidir.

-İşçi sayısını arttırmak; devlet sektöründeki birçok ofiste iş yükü şiddetli şekilde artmış fakat açık kadrolara personel alımı azalmıştır. Bu, görevlilere işi tehir etme ve daha hızlı tamamlanması için madde veya başka menfaatler bekleme seçeneği verir.

-Yolsuzluğu karıştığı tespit edildiğinde görevden el çektirme yasası çıkarmak; bu daha iyi bir seçenek gibi görünmektedir. Örneğin, eğer yolsuzluk karşıtı büronun bir memurun evine gittiğini ve orantısız mallar bulduğunu, memurun açığa alındığını ve mahkemeye verildiğini görürseniz. Fakat birkaç yıl sonra kişiyi aynı veya daha iyi

pozisyonda görürsünüz. Bu görevliler arasında yolsuzluğa karşı hiçbir korku yaratmaz.

-Devlet dairelerinin çoğuna kamera koymak; ATM de para alan insanları gözleyecek bir kamera vardır. Devlet dairelerinde neden olmasın. Çünkü açıkça rüşvet alan birçok memur vardır.

-Devlet kurumlarında işleri hızlandırmak; özel şirketlerin çoğu sabah 8-9 da işe başlamasına karşın devlet dairelere sabah 10-11 de başlarlar, öğlen bir veya iki saat öğle yemeği molası verirler ve 4 civarında paydos ederler.

-Enflasyonu düşürmek; bu, yolsuzluğun yüksek olmasının ve aynı zamanda sürmesinin başka bir nedenidir (Yavuziğit, 1996).

1.7.2 Türkiye uluslararası şeffaflık derneği (TI-Turkey) (TUŞD)

Türkiye Uluslar Arası Şeffaflık Derneği (TI-Turkey) gönüllü çabalar sayesinde 2008’de kurulmuştur. Derneğin amacı ülkenin demokratik, sosyal ve ekonomik gelişimi için toplumun bütün kesimlerine şeffaflık kuralı, bütünlük ve hesap verilebilirlik prensipleri yerleştirmektir. Dernek kamu sektörü, işletmeler, sendikalar, üniversiteler, meslek odaları ve sivil toplum kuruluşlarını yolsuzluk karşıtı çabalar kapsamında birleşmeyi amaçlar, toplumdaki tüm kişilerden ve kurumlardan açıklık, doğruluk, yasal uyum, hesap verilebilirlik ve izlenebilirlik beklemektedir. O, Transparency International’ın (TI) tüm prensiplerini ve görüşlerini paylaşmaktadır (<http://www.seffaflik.org/>).

Türkiye’nin son on yılda yolsuzluğa karşı imzaladığı ve onayladığı uluslararası kararlar ve anlaşmalar Tablo 1.2’ de verilmektedir. Bu anlaşmaların kaç yılında imzalanıp kaç yılında onaylanarak yürürlüğe girdiği görülmektedir.

Tablo 1.2. Uluslar Arası Kararlar ve Anlaşmalar

Anlaşma	İmza tarihi	Onay tarihi
BM yolsuzluk anlaşması (2000)		Bilinmiyor

	Bilinmiyor	
Avrupa Konseyi yolsuzluk hakkında ceza yasası anlaşması	27 Ekim 2001	29 Mart 2004
Avrupa Konseyi yolsuzluk hakkında ceza yasası anlaşması medeni hukuk anlaşması	27 Ekim 2001	17 Eylül 2003
Yolsuzlukla savaş 2010 – 2014 (ulusal yolsuzluk karşıtı strateji)	Bilinmiyor	Bilinmiyor

(Kaynak:https://www.transparency.org/whatwedo/publication/national_integrity_system_assessment_turkey_2016; u.t. 05 Ağustos 2018)

Bakanlar kurulunca kabul edilmiş 2010- 2014 yolsuzlukla savaşı güçlendirme ve şeffaflaştırma stratejisi bir dereceye kadar GRECO'nun önerilerine, AB ilerleme raporlarına ve uluslararası ve ulusal NGO önerilerine dayansa da onun yürürlüğe konulması sırasında çoğulcu ve çok paydaşlı bir proses olduğuna dair çok az kanıt vardır.

1.8.Yolsuzluğun Ölçülmesi

Yolsuzluğun bir ülke içerisindeki gelişiminin incelenmesi, farklı ülkelerin karşılaştırılmasının sağlanması, yolsuzluğun nedenleri ve sonuçları üzerine araştırma yapabilmek için öncelikle yolsuzluğun net bir şekilde ölçümünün sağlanması gerekmektedir. Yolsuzluk için tam olarak ifade edilebilecek bir ölçüt bulmak zordur. Yolsuzluğun çok çeşitli türleri bulunmaktadır ve bu nedenle yolsuzluğun gözlenmesi zordur. Bu nedenle yolsuzluk yaklaşık ölçütlerle ölçülmektedir.

Dünya Bankası yolsuzluğu ölçmek üzere yaklaşık dört ölçüt belirlemiştir. Bu ölçütler (Mauro, 1998);

- Net Varlık Değerlendirmesi,
- Tutuklanmalar ve Mahkumiyetler,
- Anket Yöntemi,
- Makroekonomik Ampirik Çalışmalar.

Berg (2001)'e göre yolsuzluk ölçütleri ikiye ayrılmaktadır. Bunlar;

- Nesnel Ölçütler,

-Öznel Ölçütler

Nesnel ölçütler; doğrulanabilir verilere dayanan ölçümler olarak tanımlanmaktadır. Çoğunlukla ülke içerisinde yolsuzluk suçlarından hüküm giyenlerin sayısı ve internet arama motorlarında arama yapıldığında gelen bağlantı sayısı yolsuzluğu ölçme amacıyla kullanılmaktadır. Öznel ölçütler algı ve deneyimle alakalıdır ve anketler yapılarak toplanan verilerden oluşmaktadır. Bu anketler içerisinde özellikle kişilerden yolsuzluk seviyesi hakkındaki görüşleri bildirmeleri istenilmektedir.

Bunların yanında daha az kullanılan başka ölçütler de bulunmaktadır. Çeşitli kuruluşların bölge uzmanlarınca hazırlanan, yolsuz politikacıların ve devlet memurlarının oranları hakkındaki tahminler gibi.

Berg (2001); mevcut göstergelerin olumlu taraflarını içeren ve bazı zayıflıklarını gideren, öznel deneyime dayalı bir yolsuzluk göstergesinin kullanılmasını teklif etmektedir. Önerdiği rüşvet oranı ölçütü, belirli bir zaman aralığında ödenen rüşvetlerin toplam değerinin aynı dönem içerisindeki toplam gelire oranlanmasıyla bulunmaktadır.

Ülkelerarası karşılaştırmalarda ve ampirik çalışmalarda en fazla kullanılan ölçütlerin farklı uluslararası kuruluşlarca ve özel araştırmacılarca yapılmış olan anket çalışmaları olarak görülmektedir.

-Ekonomik İstihbarat Birimi,

-Politik Risk Hizmetleri Firması,

-Politik ve Ekonomik Risk Danışmanlığı,

-Yönetim Gelişimi Enstitüsü,

-Dünya Bankası,

-Price Waterhouse Coopers,

-Dünya Ekonomik Forumu,

-Özgürlükler Evi,

-Uluslararası Saydamlık Derneği gibi dernek ve kuruluşlar bir çok ülke

içerisinde algılanan yolsuzluğa ilişkin araştırmalar sağlamaktadır.

1.8.1. Uluslararası Şeffaflık Örgütü Yolsuzluk Algılama Endeksi

Yolsuzluk Algılama İndeksi (YAI), ülkeleri, kamu görevliler ve politikacılar arasında var olduğuna inanılan yolsuzluğun derecesine göre sıralamaktadır. İndeks, yolsuzluğun en az algılandığı ülkeye 10 üzerinden en yüksek ve en çok algılandığı ülkeye ise en düşük puanı (YAI puanı) verilerek hazırlanmaktadır. 10 puan yolsuzluğun o ülkede hiç görülmediğini, 0 puan ise yolsuzluğun o ülkenin tüm politikacı ve kamu görevlilerine bulaştığını göstermektedir. En düşük puanı alan ülke yolsuzluğun en yüksek olduğu ülke değil, yolsuzluk algısının en yüksek olduğu ülke olarak değerlendirilmektedir. Örneğin, A ülkesinin YAI puanı 4; B ülkesinin 6 ise, A ülkesinde yolsuzluk oranı B ülkesine daha yüksektir anlamından ziyade A ülkesindeki yolsuzluk algısı B ülkesine göre daha yüksek olarak değerlendirilmelidir. Yani akademisyen, siyasetçi, iş adamı ve analistlere göre A ülkesinde, B ülkesine göre daha fazla yolsuzluk yapılmaktadır. YAI tamamen objektif kriterlere göre hazırlanmamakla beraber, yolsuzluk algılamasının ölçüldüğü sağlam bir referans kaynağı olarak kabul edilmekte ve akademisyen ile uzmanlar tarafından kaynak olarak kullanılmaktadır. Hatta bazı ülkeler hangi ülkeye hangi yolla yardımda bulunulacağına karar verirken YAI puanlarını dikkate almaktadırlar (Yeşilyurt, 2013: 64-65).

1.8.2. Uluslararası Ülke Risk Rehberi (ICRG)

Uluslar arası Ülke Risk Rehberi [International Country Risk Guide (ICRG)] bir ülkenin risk analizi ve reytingleri konusunda dünyanın en iyi ticari kaynaklarından biri olarak görülmektedir. Rehber 140 dan fazla ülkeyi yönetmektedir ve ülkelerle ilgili finansal, politik ve ekonomik risk bilgileri ve tahminleri yayınlamaktadır. Politik Risk Hizmetleri, uluslar arası yatırımlarda karşılaşılan risklerle ilgili hizmet veren bir kuruluştur. Bu kuruluş 1982 den beri uluslar arası risk rehberi yolsuzluk endeksi yayınlamaktadır. Aynı zamanda döviz riski, politik liderlik, politikaya askerin ve dinin müdahalesi ve yolsuzluk gibi ülkeye özgü unsurları inceleyen ve riski ölçen bir model kullanmaktadır. Tricollege libraries' göre bu model ülkenin politik istikrarından yolsuzluk durumuna kadar birçok konuyu değerlendirmektedir (Hassan vd., 2003);

- Hükümetin istikrarı,
- Sosyo-ekonomik koşullar
- Yatırım profili
- Harici anlaşmazlıklar
- Yolsuzluk
- Politikada askeriye
- Politikada din
- Kanunlar ve düzen
- Etnik gerginlik
- Demokratik hesap verilebilirlik
- Bürokratik kalite
- Toplum dış borç

1.8.3. Global Rekabet Endeksi

Dünya Ekonomik Formu (WEF) tarafından desteklenen ve Harvard Uluslararası Kalkınma Enstitüsü tarafından düzenlenen endeks, 1996 yılında 58 ülkede faaliyet gösteren 2381 firma yöneticisiyle yapılan bir anket sonucunda hazırlanmıştır. Bu ankette firma yöneticilerine yatırım yapmış oldukları ülkelerde rekabetle ilgili çeşitli sorular sorulmuştur. Firma yöneticilerine yatırım yapmış oldukları ülkelerdeki yolsuzluk düzeyini (İthalat – İhracat permileri, ticaret yapma lisansları, güvenlik ve vergilendirme gibi hususlarda normalin dışında kanunsuz ya da yersiz ek ödemelerin gerçekleşip gerçekleşmediği göz önüne alarak) 1 ile 7 arasında derecelendirmesi istenmiştir. Global rekabet raporu yolsuzluk endeksi her ülke için ankete katılan katılımcıların cevaplarının ortalaması alınarak hesaplanmıştır (Wei, 1997/a).

TÜSİAD Sabancı Üniversitesi Rekabet Forumunun yayımlandığına göre; Dünya Ekonomik Forumu'nun 2017–2018 Küresel Rekabet Raporu'ndan elde edilen sonuçlar rekabet gücü sıralamasında bulunan 137 ülke arasında ilk üç sırayı bu sene de İsviçre, ABD ve Singapur almıştır. Türkiye'deki durum değerlendirildiğinde;

Türkiye'nin 2016 itibariyle satın alma gücü paritesine göre 857,4 milyar ABD dolarlık bir GSYİH seviyesine, kişi başına düşen 10.742,7 ABD dolarlık bir gelire, Türkiye'nin GSYİH'sinin dünya çapında %1.66'lık bir orana sahip olduğu belirtilmektedir (<https://ref.sabanciuniv.edu/tr/content/d%C3%BCnya-ekonomik-forumu-k%C3%BCresel-rekabet%C3%A7ilik-raporu-2017-2018/>).

2017-2018 dönemi Küresel Rekabetçilik Endeksi hesaplamaları açısından incelendiğinde, Türkiye 137 ülke arasında 53. Sırada bulunmaktadır. Türkiye, bir yıl önce 138 ülke arasında 55. , ondan önceki senede ise 140 ülke arasında 51. sırada yer almıştır. Son iki yılda olduğu gibi Küresel Rekabetçilik Endeksi'nin bünyesindeki bileşenler arasında en iyi performansın 14. Sıradaki yerini koruyan Pazar Büyüklüğü kaleminde olması dikkat çekmektedir. Son iki yılda en fazla düşüşün olduğu endeks Sağlık, İlköğretim ve Altyapı'dır. Geçen senelere oranla en dikkat çekici artış ise Makroekonomik Ortam ve Teknolojik Hazırlık endekslerinde iken, diğer endekslerde 1-2 basamak yükseliş olmuştur (<https://ref.sabanciuniv.edu/tr/content/d%C3%BCnya-ekonomik-forumu-k%C3%BCresel-rekabet%C3%A7ilik-raporu-2017-2018/>)

Tablo 1.3. 2017 Küresel Rekabet Raporuna Göre Dünyada İlk Sıradaki Ülkeler

İlk 10 Ülke	Küresel Rekabetçilik Endeksi 2017'ye Göre Sıralama (137 ülke içinde)	Küresel Rekabetçilik Endeksi 2016'e Göre Sıralama (138 ülke içinde)
İsviçre	1	1
ABD	2	3
Singapur	3	2
Hollanda	4	4
Almanya	5	5
Hong Kong	6	9
İsveç	7	6
İngiltere	8	7
Japonya	9	8
Finlandiya	10	10

Türkiye	53	55
---------	----	----

(Kaynak: <https://ref.sabanciuniv.edu/tr/content/d% C3% BCnya-ekonomik-forumu-k% C3% BCresel-rekabet% C3% A7ilik-raporu-2017-2018/> u.t. 28.8.2018)

Tablo 1.3’ te Küresel rekabet raporu incelendiğinde Türkiye 2017 yılında 53. Sıradayken 2016 yılında 55. Sıradadır. İki sıra bir den düşme Türkiye’de görülmektedir. Bu da olumlu görülmektedir.

Tablo 1.4. Rekabetçilik Endeksi Bileşenlerinde Türkiye’nin Yeri (2017)

REKABETÇİLİK ENDEKSİ BİLEŞENİ	137 ÜLKE ARASINDA TÜRKİYE’NİN YERİ (2017)	138 ÜLKE ARASINDA TÜRKİYE’NİN YERİ (2016)	140 ÜLKE ARASINDA TÜRKİYE’NİN SIRALAMASI (2015)
Kurumsal yapılanma	71	74	75
Altyapı	53	48	53
Sağlık ve ilköğretim	84	79	73
Yükseköğretim ve işbaşında eğitim	48	50	55
Mal piyasalarının etkinliği	53	52	45
Pazar büyüklüğü	14	17	16
İnovasyon	69	71	60
İşgücü piyasaları	127	126	127
Makroekonomik ortam	50	54	68
Mali piyasaların gelişmişliği	80	82	64
Teknolojik hazırlık	62	67	64
İş dünyasının yetkinliği	67	65	58

(Kaynak: <https://ref.sabanciuniv.edu/tr/content/d% C3% BCnya-ekonomik-forumu-k% C3% BCresel-rekabet% C3% A7ilik-raporu-2017-2018/> u.t. 28.8.2018)

Bu tabloda Türkiye’nin rekabetçi endeksi bileşenine göre 137 ülke arasından hangi sırada olduğu görülmektedir. Türkiye’nin en yüksek sırada olduğu yer 14 ile Pazar büyüklüğü olarak görülmektedir. Bunda jeopolitik öneminin de etkisi büyüktür.

1.8.4. Uluslararası İş Şirketi Yolsuzluk Endeksi

Uluslararası İş Şirketi Yolsuzluk Endeksi, “Business International” tarafından

1980-1983 yılları arasında bir uzmanın/danışmanın her bir ülke için yaptığı anketler sonucunda hazırlanmış bir endekstir. Endeksin yapıldığı ticari kurumlarda verilen rüşvetin seviyesini ölçmektedir. Bu endeks 1 ile 10 arasındaki puanlardan meydana gelmektedir. 1 en yüksek yolsuzluğu 10 ise en düşük yolsuzluğu ifade etmektedir. “Business International” şu an faaliyetlerini “Economist Intelligence Unit”e bağlı olarak yürütmektedir (Wei, 1997/b).

1.8.5. Uluslararası Şeffaflık Örgütü Rüşvet verme Endeksi (BPI)

Dünyanın en zengin ülkelerinin bir kısmı yolsuzluğa göz yummaktadır. Bunların bazı şirketleri dış ülkelerle ticaret yaparken rüşvet verirler ve hükümetleri suça ortak olurlar. Rüşvet Verme Endeksi (Bribe payers Index-BPI) dünya ihracatında önemli rol oynayan ülkelerdeki yatırımcıların rüşvet verme eğilimlerini belirlemek amacıyla hazırlanmıştır. BPI dünyadaki en zengin ve iktisadi bakımdan en büyük 22 ülkenin şirketlerini yurtdışında rüşvet verme ihtimaline göre sıralamaktadır. BPI 22 ülkede 2742 üst düzey idareciye yöneltilen 2 soruyla şekillenmiştir ve rüşvetin uluslararasıca yaygınlığını değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Bu nedenle üst düzey yöneticilere iş yaptıkları ülkelerdeki yöneticilerin rüşvete karışma olasılıklarıyla ilgili sorular sormaktadır. BPI’da analiz edilen ülke sayısı 22 iken, 2011 yılında Arjantin, Endonezya, Malezya, Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri ve Türkiye’nin eklenmesiyle 28’e çıkmıştır (Gerni vd., 2012).

BPI’nın verileri Rüşvet Veren Ülkeler Araştırması’ndan toplanmaktadır. Katılımcı olan üst düzey idarecilere ilk olarak yöneticilere öncelikle ankette sıralanan ülkelerin hangisinde iş kanalının olduğu ya da ülkede merkezi olan bir şirketle iş bağlantısının olup olmadığı sorusu yöneltilmektedir. Bağlantısı söz konusu ise, merkezi bu ülkede bulunan şirketlerin hangi sıklıkla rüşvete bulaştığı sorulmaktadır. Neticede ulaşılan sonuçlar, üst düzey yöneticilerin dünyanın en güçlü ekonomilerince ihraç edilen rüşvet hakkındaki düşüncelerinin bir değerlendirmesini sunmaktadır (Gupta, 2000).

1.8.6. Uluslararası Şeffaflık Örgütü Küresel Yolsuzluk Barometresi (GCB)

Global Yolsuzluk Barometresi, toplumun yolsuzluk konusundaki genel

algısını ve deneyimlerini değerlendiren bir kamuoyu araştırmasıdır. Araştırma 2003'ten beri yayınlanmaktadır. 2007 yılından itibaren 60 ülkede 63.200'den fazla insan araştırmaya dahil olmuştur. Barometre, kişilere şu soruları sormaktadır (Huang, 2012);

- a) yolsuzluk hangi sektörlerde daha fazladır,
- b) hükümetin yolsuzlukla mücadele konusundaki çabaları ne derece etkilidir?
- c) yakın gelecekte yolsuzluk düzeyi nasıl gelişecektir?

Ayrıca, vatandaşlara farklı kamu kurumlarında kamu hizmeti alımlarında ne kadar sıklıkla rüşvet istendiğine dair sorular sorulur. Bunun sonucu olarak bütün dünyadaki insanların hükümetlerin yolsuzlukla iyi savaşmadıklarını düşünmeleri hiç de sürpriz değildir. Orta Doğuda ve Kuzey Afrika'da seçilen milletvekilleri, vergi memurları ve devlet memurlarının toplumun % 45 inden rüşvet aldıkları düşünülmektedir (Huang, 2012).

Barometre anketi; yolsuzluk, ekonometri ve istatistik konularında uzmanlaşmış uluslar arası uzmanlardan oluşmaktadır ve TI'nın Endeks Danışma Komitesi (Index Advisory Committee)'nce sistematik olarak değerlendirmeye tabi tutulmaktadır. Komitenin üyeleri, barometreyi geliştirmek amacıyla öneriler sunarlar, ancak onun düzenlenmesi ve kullanılması konusunda son kararı TI'ya bırakırlar. TI adına araştırma yürüten "Gallup International", "Voice of People Survey" halkın sesi araştırması görevini ifa ederken görevi gereği verileri de kontrol etmektedir (Podobnik vd., 2008).

1.8.7. Opasite Endeksi

Bir danışmanlık şirketi olan Kurtzman Group tarafından geliştirilmiş olan "Opaklık Endeksi" dünya genelinde 48 ülkede belirsiz yasal sistemler, düzenlemeler, ekonomik politikalar, kurumsal yönetim politikaları ve yolsuzluklar ile ilgili riskleri ölçmektedir. Opasite, dünya sermaye piyasalarında açık, kesin, kolay anlaşılır ve yaygın şekilde kabul gören uygulamaların bulunmaması durumudur. Şayet evrensel yatırımcılar yatırdıkları fonların tasarlanan hedefler doğrultusunda kullanılacaklarından emin değilseler, projelere sermaye yatırma hususunda istekli olmayabilirler. Ayrıca, hukuki meseleler, düzenlemeler ve ulusal ekonomik

politikalar gibi bazı alanlarda açık ve güvenilir uygulamalar olmaması da yatırımcılar üzerinde olumsuz etki yaratmaktadır. İlâveten, bürokratların resmi olmayan (ve genellikle yasadışı) ödemeler talep ettiklerini fark eden yatırımcılar söz konusu ülkede hisse senedi satın almaktan veya fabrikalara ve üretim tesislerine yatırım yapmaktan vazgeçebilirler (Aktan, 1997)

Opasite endeksi, şeffaflık olmadığı hallerde işletme ve yatırımın sebep olduğu maliyeti ölçmeyi hedeflemektedir. Bir ülkede opasite düzeyinin artış göstermesi yani şeffaflığın azalması yatırımcıların iş yapma maliyetini arttırmaktadır. Kurtzman Group tarafından geliştirilmiş olan şeffafsızlık (opacity) endeksi, 2000 yılından beri gelişmiş veya gelişmekte olan birçok ülkedeki işletme ve yatırım maliyetlerini ölçmeyi amaçlamaktadır. Şeffafsızlık derecesi ölçülürken aşağıda yer alan beş farklı kriterden yararlanılmaktadır;

- Kamu ve özel sektördeki yolsuzluklar,
- Hukuk sisteminde yetersizlik,
- Zararlı ekonomi politikası,
- Yetersiz muhasebe ve yönetim uygulamaları,
- Zararlı düzenleyici yapılar.

Endeks, her kriteri için 100 üzerinden değerlendirilir ve çıkan sonucun ortalaması alınarak opasite değerine ulaşmaktadır. Bu değer düşük olması o söz konusu ülkenin şeffaf olduğunu, yüksek olması ise şeffaf olmadığını göstermektedir. Bu endekste Türkiye 36 puanla otuz birinci sırada yer almaktadır (Kurtzman, 2008)

1.8.8.MIMIC Model Endeksi

MIMIC (Multiple Indicators and Multiple Causes) model yaklaşımı pek çok sebep ve gösterge değişkeninin oluşturduğu gizli değişkenlerin istatistiksel teorisine dayanmaktadır. Model yaklaşımı kapalı ekonominin “gizli değişken” boyutunu göz önüne almaktadır ve bu sebeple istatistiksel modellemede, özellikle sosyal araştırmalarda görülemeyen değişkenlerin değerlendirilmesinde ve tespit edilmesinde kullanılmaktadır.

MIMIC modeli iki kısımdan meydana gelmektedir. Bunlar;

-Ölçüm Modeli,

-Yapısal Model.

Ölçüm modeli gizli değişkeni gözlemlenen gösterge değişkenlerine bağlamaktadır; yapısal model ise gözlenemeyen değişkenler ile neden değişkenleri arasındaki ilişkiyi belirlemektedir. Dolayısıyla, ölçüm modeli gösterge değişkenlerin, $Y = (y_1, y_2, \dots, y_n)'$, gizli değişken, h , tarafından nasıl tanımlandığını göstermektedir (Baldemir ve ark., 2009)

İKİNCİ BÖLÜM

YOLSUZLUK – EKONOMİK BÜYÜME İLİŞKİSİ

Yolsuzluk ve ekonomik büyüme arasında direkt ve endirekt bir ilişki bulunduğu görülmektedir. Literatürde, yolsuzluk ve ekonomik büyüme arasındaki ilişki ile ilgili iki farklı yaklaşım bulunmakta olup ilki, yolsuzluğun ekonomik büyümeyi olumlu etkilediğini ileri sürerken, diğeri ise, olumsuz etkilediğini ifade etmektedir (Altunç vd., 2017).

Bu nedenle yapılan çalışmalarda özellikle yolsuzluğun ekonomik büyüme üzerine etkileri incelenerek yorumlanmıştır. Yolsuzluğun büyümeyi olumlu etkilediğine ilişkin çalışmalar Huang'ın 2012 yılında, Ali vd. 2010 yılında, Swaleheen&Stansel'in 2007 yılında, İslam'ın 2004 yılında yapmış olduğu çalışmalar olarak görülmektedir. Yolsuzluğun ekonomik büyümeyi olumsuz olarak etkilediği çalışmalar; 1995 yılında Mauro, 1999 yılında Leite ve Weidman, 2000 yılında Del Monte ve Papagni, 2000 yılında Hung Mo, 2000 yılında Abed ve Davoodi, 2002 yılında Mauro, 2002 yılında Gyimah ve Brempong, 2005 yılında Anoruo ve Braha, 2006 yılında Drury, Krieckhaus ve Lusztig, 2009 yılında Aidt ve 2009 yılında Swaleheen'in yapmış oldukları çalışmalar ve yolsuzluğun büyüme üzerine etkilerinin incelendiği çalışmalarda anlamlı etki bulmayan çalışmalar, 2006 yılında Bağdigen vd., 2007 yılında Koyuncu ve Bhattacharyya, 2004 yılında da Sayan vd. ile 2006 yılında Drury vd. yapmış oldukları çalışmalar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu çalışmalara ait ayrıntılar bir sonraki bölümde açıklanmıştır.

Yolsuzluk ve ekonomik büyüme arasındaki akarım kanalları şu şekilde sıralanmaktadır. Bunlar;

- Beşeri sermaye,
- Politik istikrarsızlık,
- Suç,
- Yatırımlar olarak sıralanmaktadır (Carvajal, 1999).

2.1.Yolsuzluğun Ekonomik Etkileri

Yolsuzluk; bir ülke içerisinde vergi vermekten kaçınılması, vergi kaçırma

yada uygunsuz vergi muafiyeti şeklini alması durumu içerisinde vergi gelirleri ve harcamalarının doğrudan etkilenmesi sağlanarak, enflasyonun yükselmesi, halkın yaşam kalitesinin azalması ve bireylerin refah yaşam düzeylerinin düşmesine yol açmaktadır. Yolsuzluğun olduğu ülkelerde ülke git gide fakirleşmektedir. Vatandaşların devlete olan güvenlerinde bir azalma meydana gelmektedir. Ülkeler içerisinde yüksek enflasyon düzeylerinin oluşması sonucunda ülke içerisinde yolsuzlukla da artış görülmektedir. Ülke içerisinde fakirlikten zenginliğe geçiş söz konusuysa o ülke içerisinde toplumun refahında yükselme meydana gelmekte bununla ters orantılı olarak da yolsuzluğun azaldığı görülmektedir (Göktaş, 2009).

Yolsuzluk özellikle 1990'lı yıllardan itibaren ülkelerde yoğunlukla görülmeye başlanılmıştır. Bunun nedeni olarak Doğu bloku ülkelerinin bağımsızlıklarını kazanmaları bu ülkelerde şeffaflık uygulamasının yürürlüğe konması sonucunda saydamlık ve hesap verilebilirlik ilkelerinin uygulanması ve üstü kapatılmış olan yolsuzluk eylemlerinin ortaya çıkması olarak belirlenmiştir. Ülkeler özellikle ekonomilerini etkileyen bu yolsuzluk eylemlerinden kurtulabilmek için yeni reform hareketleri ortaya koymuşlardır (Yakar ve Cebeci, 2007: 17-18).

Uluslararası Şeffaflık Enstitüsü'nün ve diğer kurumların yayınlamış oldukları yolsuzluk endeksleri incelendiğinde, yolsuzlukların gelişmekte ve piyasa ekonomisine geçiş sürecinde olan ülkelere daha yaygın olarak görüldüğü tespit edilmiştir. Yolsuzluk kompleks bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Gelişmekte olan ülkeler içerisinde yolsuzluğu pekiştiren ekonomik, sosyal ve siyasi etkenlerin varlığı söz konusudur. Bunlar devletin ekonomideki rolü ve izlemiş olduğu politikalar, fiyat kontrolleri, fakirlik, gelir dağılımdaki eşitsizlik, ticari bakımdan uygulanan kısıtlamalar, yoksulluk, eğitim düzeyindeki düşüklük, denetimin yetersiz olması, uygun olmayan çalışma şartları, kötü yönetim, devlet sübvansiyonları, kıt kaynaklar, çoklu kur sistemleri, şeklinde sıralanmaktadır. Gelişmekte olan ülkelere yolsuzluklar üzerinde etkili olan ekonomik faktörler şu şekilde sıralanmaktadır. Bunlar;

- Kişi başına düşen milli gelir ve gelir dağılımı,
- Devletin Ekonomideki Rolü,
- Bürokrasinin Kalitesi,

- Regülasyonlar ve Devlet Monopolleri,
- Bazı Mal ve Hizmetlerin Piyasa Fiyatlarının Altında Arz Edilmesi,
- Kamu Sektöründeki Ücret Seviyesi,
- Kara Borsa, Kayıt Dışı Ekonomi
- Vergilendirme ve Şeffaf Olmayan Vergi Mevzuatı (Altunç ve Yıldırım, 2017: 17).

Yolsuzluğun ekonomi üzerine etkileri ile ilgili günümüzde bir çok çalışma yapıldığı görülmektedir. Araştırmacılar yolsuzluğun büyümeyi ne şekilde olumsuz etkileyebileceğini, bürokratik gecikmeleri ortadan kaldırarak büyümeyi ne şekilde arttırabileceğini kuramsal ve ampirik düzeyde test ederek analiz etmektedirler. Yolsuzluğun ekonomi üzerine etkileri ülkeden ülkeye farklılık göstermektedir. Yolsuzluğun ülke ekonomileri üzerinde ciddi bir etkisi bulunmaktadır. Bazı araştırmacılara göre yolsuzluk ekonomi büyüme üzerinde pozitif etkilere sahipken, bazı araştırmacılara göre ise yolsuzluğun ekonomik büyüme üzerinde negatif etkisi bulunmaktadır (Altunç ve Yıldırım, 2017: 18).

Ekonomik büyüme ve yolsuzluk arasındaki ilişki iki farklı model altında incelenmektedir. Ülkelere özgü etkiler ortadan kaldırılmadığında yolsuzluk ekonomik büyümeyi etkileyen önemli bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu etkiler kaldırıldığında ise yolsuzluk ekonomik büyüme üzerinde önemli bir etkiye sahip olmayacaktır (Altunç ve Yıldırım, 2017: 18).

2.1.1. Yatırımlar üzerindeki etkileri

Ülkelerde yatırıma ve verimliliğe etki edecek faktörlerin büyümeye de etki ettiği görülmektedir. Beck vd. yapmış oldukları çalışmalar incelendiğinde; rüşvetin ihalelerin en büyük işletmelerin başarısıyla sonuçlanmasına yol açtığını savunmuşlardır. Bu yapılmış olan çalışmalar incelendiğinde ihalelerdeki teklifler içerisinde en büyük işletmelerin en yüksek rüşveti öneren işletmeler olduğu ortaya koyulmuştur. Rüşvet projelerin büyük işletmelere verilmesini sağlayarak, verimliliği artırıcı bir rol oynamaktadır (Yakar ve Cebeci, 2007: 18).

Yolsuzluklar, kamu yatırım projelerinin seçiminde, hantal, büyük sermayeli yoğun projelerin tercih edilmesine ya da ekonomik veya sosyal

getirisinden ziyade, yüksek politik getirisi olan, etkin olmayan ya da büyümeye az etkisi olan projelerin seçilmesine neden olmaktadır. Kamu harcamalarını arttırıp verimliliği azaltan yolsuzluklar, ekonomik büyüme oranını düşürmekte ve alt yapıları kalitesizleştirip büyümeyi yavaşlatmakta, bunun sonucunda kamu ve özel sektörün maliyetlerini arttırmakta, artan maliyetler de düşük oranlı büyüme ve üretime neden olmaktadır (Seligson, 2002) .

Kamu yönetiminin etkinliği ile kamu gelir-harcama mekanizmasının sağlıklı bir şekilde işleyişini bozan yolsuzluk, öncelikle kamu harcamalarını arttırmakta ve bunun sonucunda da ekonomik büyümenin olumsuz etkilenmesine neden olmaktadır. Tanzi ve Davoodi, 63 ülkede 1980-1995 arası veriler üzerinde yaptıkları çalışmada, yolsuzluğun, yüksek kamu harcamalarına ve kamu gelirlerinin azalmasına sebep olduğu ve bunun sonucunda ekonomik büyümeyi azalttığını tespit etmişlerdir.

Monte ve Papagni'nin (2001) çalışmalarında da yolsuzluğun, özel sektöre sunulan kamu altyapı ve hizmetlerinin kalite ve miktarını azaltmasıyla, ekonomik büyüme üzerinde güçlü bir negatif etkisi olduğu tespit edilmiştir. İtalyan ekonomisi üzerinde yapılan bu çalışmada sermaye başına çıktı, tüketim, yatırım ve hükümet tarafından sağlanan hesaba katılmayan mallar, reel GSYİH modelin değişkenleri olarak belirlenmiştir. Bu modelde hükümet toplumdaki vergi toplamakta ve kamu malı üretimi için özel üreticiden mal almaktadır. Bu piyasanın hükümet tarafından yönetilmesi asimetrik bilgiye neden olabilecektir. Halk tarafından fiyatlar kolayca araştırılabilirken, hükümet tarafından elde edilen mal miktarının araştırılmasında bazı zorluklar görülecektir. Bunun sonucunda da bürokrat ve girişimcilerin yolsuzluktan kar elde ettiği, yolsuzluğun yüksek olduğu yerlerde, hükümet harcamalarının etkinliğinin azaldığı ve ekonomik büyümeyi negatif yönde etkilediği sonucuna ulaşılmıştır.

Toatu (2004), Pasifik ada ülkeleri örneğinde, yolsuzluğun ekonomik performans üzerindeki etkisi, yolsuzluğun hükümet harcamaları, kamu yatırımları düzey ve dağılımı üzerindeki etkisi incelenmiştir. Araştırma sonucunda, Pasifik ada ülkelerinin ekonomileri üzerinde yolsuzluğun, gayri safi hâsıla büyüme oranını % 2 oranında azaltıcı etkide bulunduğu tespit edilmiştir.

Karagöz ve Karagöz (2010), Türkiye için yolsuzluk, ekonomik büyüme ve kamu harcamaları arasındaki ilişkiyi araştırmış ve analizlerinde Türkiye'ye ait 1980-2005 dönemi verilerinden yararlanarak nedensellik testleri yapmışlardır. Analiz sonuçlarına göre, Türkiye'de ekonomik büyümeden yolsuzluğa doğru bir nedensellik ilişkisi olduğuna dair bulgu elde edilmiştir. Regresyon tahmini sonuçları, ekonomik büyümenin, kişi başına yolsuzluk miktarını artırdığını ortaya koyarken, kamu harcamaları ile yolsuzluk arasında bir nedensellik ilişkisi yakalanamamıştır.

Yolsuzlukların ekonomik büyümeyi etkilemesinin kanallarından biri olan yatırımlara etkisi; maliyetleri artırması, hızlı izin ve kararların verilmesi, üretimin dolaylı maliyetlerini artırması, yatırım yapılan sermayenin getirisi ile ilgili belirsizlik ortamı yaratması şeklinde ortaya çıkmaktadır. Bir ülkedeki yatırım harcamaları ile büyüme arasında, çok önemli bir ilişki bulunmakta olup yatırımların yolsuzluklardan olumsuz etkilenmesi sonucunda kıt olan kaynakların etkin kullanılamaması büyümeyi olumsuz etkileyebilecektir. Yolsuzlukların öngörülebilir olmasının ve düzeyinin de yatırımlar üzerindeki etkisinin yönünü belirlediğine ilişkin Campos, Lien ve Pradhan tarafından yapılan çalışmada ülkeler; yolsuzluğun yüksek- öngörülebilirliğin düşük olduğu ülkeler, yolsuzluğun düşük-öngörülebilirliğin yüksek olduğu ülkeler ve yolsuzluk ile öngörülebilirliğin de yüksek olduğu ülkeler olarak ayrılmıştır. Yolsuzluğun ekonomi üzerindeki etkisinin, yolsuzluğun öngörülebilirlik düzeyine göre farklılık gösterebildiği ve öngörülebilirliğin ekonomi üzerindeki olumsuz etkilerin düzeyini azaltabildiği sonucuna ulaşılmıştır (Turan, 2008).

Yolsuzluk ve rüşvetin yaygın olduğu durumlarda, istikrarsız bir ekonomik ortam yatırım kararları üzerinde başlıca iki sonuca yol açmaktadır;

- Artan maliyetler yatırımın beklenen getirisini azaltır.
- Belirsizlik ve dolayısıyla risk daha da büyümektedir.

Her iki etki de uzun dönemli, sürdürülebilir büyüme açısından hayati önem taşıyan yatırımları olumsuz etkilemektedir (Wanless, 2013).

Mauro (1997) tarafından yapılan çalışma ile yolsuzlukların yatırımları azaltması yoluyla büyümeyi olumsuz yönde etkilediği sonucuna ulaşmıştır. Herhangi bir ülkede, yolsuzluk endeksinde 1 puanlık olumlu standart sapma olduğunda bunun o ülkenin 1'den 10'a kadar olan sıralama içerisindeki yerini 6'dan 8'e yükseltmek suretiyle, yatırımların %4 oranında artması yoluyla istihdam ve büyümenin de olumlu etkileneceğini belirtmiştir.

2.1.1.1. Yabancı Yatırımlar Açısından Yolsuzluk

Doğrudan yabancı yatırımlarla yolsuzluk arasındaki ilişkiyi ilk olarak inceleyen çalışma olarak 1992 yılında Wheeler ve Moody'nin 1982-1988 yılları arasında ABD'li imalatçı çok uluslu işletmelerin 42 ülkeye yapmış oldukları doğrudan yabancı yatırımlarla ilgili panel veri aracılığıyla incelenmiş; Pazar büyüklüğü, alt yapı ve endüstrileşmenin yatırımda bulunma kararını özellikle etkilediği ancak kurumlar vergisi veya yolsuzluk gibi ülkenin spesifik niteliklerinin yatırım konusunda etkili olmadığı kanaatine varılmıştır. Diğer ülkeler üzerinde gerçekleştirilen çalışmalarda yolsuzluğun doğrudan yabancı yatırım kararında etkili olan en önemli değişkenlerden biri olduğunu göstermektedir. Doğrudan yabancı yatırım ve yolsuzluk arasında iki türlü ilişki bulunduğu görülmektedir. Bunlar;

-Tekerlekleri Yağlama Hipotezi: Yolsuzluğun doğrudan yabancı yatırımlar üzerinde olumlu bir etkisi olduğunu savunmaktadır.

-Tekerleklerin Kuma Saplanması Hipotezi: Yolsuzluğun doğrudan yabancı yatırımlar üzerinde olumsuz bir etkisi olduğunu savunmaktadır (Gezikol ve Tunahan, 2018: 119).

Bir ülkede ekonomik kalkınmanın temel şartlarından biri, ülke kaynaklarından elde edilen tasarrufların kullanılması ya da yabancı tasarrufların çekilmesi olup bu da dış borçlanma veya yabancı sermaye girişi ile olmaktadır. Yabancı sermayenin gelişmekte olan ülkelerdeki tasarruf açığını, dolayısıyla da sermaye açığını gidermede büyük etkisi bulunmaktadır. Küreselleşen dünyamızda, ülkeler arasındaki sınırların da kalkmasıyla doğrudan yabancı sermaye yatırımları, az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin ekonomik kalkınmaları için önemli bir unsur haline gelmiştir. Doğrudan yabancı sermaye yatırımları; ülkelerin sermaye

açığını kapatmak, üretimi artırmak, işsizliğe çözüm getirmek, üretim maliyetlerini düşürmek, ucuz hammadde kullanmak, döviz rezervlerini genişletmek, ülke içinde sağlıklı bir rekabet ortamı yaratmak, yeni teknolojiler elde etmek, know-how geliştirmek, gelişmiş ve sermaye ihraç eden ülkelerin politik ve ekonomik desteğini sağlamak, promosyon, dışa açılmak, çevreyi korumak ve insan kaynaklarının geliştirilmesi gibi nedenlerden dolayı önemlidir. Genel olarak doğrudan yabancı yatırımların, yatırım yapılan ülkedeki kişi başına gelir, altyapı kalitesi, politik denge, yolsuzluk durumu, gelir vergisi muafiyeti, kazanç transferine getirilen kısıtlamalar ve döviz kurları gibi çeşitli faktörlerden etkilendiği bilinmektedir (Warren, 2002).

Yolsuzluklar doğrudan yabancı yatırımları;

- Kapalı bir ekonomide üretim ve dağıtım kanallarında kimlerin söz sahibi olacağını belirleyerek,
- Karar verici konumundaki kamu görevlilerinin güçlü takdir yetkilerinden dolayı önemli bir rant kaynağı oluşturarak,
- Yatırım öncesi ve sonrasında kamu memurlarının farklı değerlendirmelerine bağlı olarak kamu kararların yolsuzlukla yönlendirilmesi sonucunda belirsizlikleri arttırarak,
- Projelerin kârlılığını etkileyerek,
- İşlem maliyetlerini arttırıp güvenli yatırım ortamını ortadan kaldırarak,
- Yolsuzlukların maliyetlerinden dolayı kamu hizmetlerinin pahalı hale gelmesini sebebiyet vererek,
- Dolaylı da olsa fiyatların yükselmesine neden olarak, etkilemektedir (Bardhan, 1977) .

Ayrıca bir ülkenin yabancı sermayeyi çekebilmesi için siyasal ve idari açıdan istikrarlı olması gerekmekte olup, yolsuzluğun yoğun olduğu ülkelerde kuralsızlık ve kanunsuzluk gibi durumların söz konusu olması yabancı yatırımcıların ülkeye gelmesini engelleyebilmekte ve yatırımcıların yatırım yapmaktan vazgeçmesine neden olabilmektedir. Yabancı yatırımcılar, yatırım yapacakları ülkede yolsuzlukların olması durumunda; lisans veya hükümetten izin alınmasında rüşvet

verme gibi ekstra maliyetlere katlanmak zorunda kalmakta olduğundan, bu durum yatırımların maliyetlerinde artışa neden olabilecek, bu ekstra maliyet yatırımın kârlılık oranını azaltacak ve sonuçta yolsuzluklar yatırımların kârı üzerinde bir vergi gibi etki yapacak olup yatırımcılar yolsuzlukların olduğu ülkelere yatırım yapmaktan kaçınabilecektir (Collier, 2002).

Yabancı yatırımlar ile yolsuzluk arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmada, Wei tarafından 14 kaynak ülkeden 45 ülkeye yapılan yabancı yatırımlar ile yolsuzluk arasında negatif bir ilişki tespit edilmiş ve yatırımın yapıldığı ülkede yolsuzlukların yüksek olmasının yatırımcılar açısından ek vergi gibi bir etki yaptığı, uzun dönemde de sürdürülebilir büyüme için gerekli olan yatırımlarda azalmaya neden olduğu tespit edilmiştir.

Sarkar ve Hassan (2001), tarafından 87 ülke üzerinde yapılan çalışmada öncelikle yolsuzlukların yatırım kaynaklarının dağılımını olumsuz etkilediği, yolsuzluklar sonucunda yatırımların verimli alanlardan, daha verimsiz alanlara kaydığı yolsuzluğun azalması durumunda da yatırımların hacminin ve etkinliğinin artacağı belirtilmiştir. Yolsuzluk algı endeksindeki %1'lik artışın yani yolsuzluktaki azalmanın yatırımların etkinliğinde %1'den fazla artışa yol açtığı sonucuna ulaşılmıştır.

Yolsuzluk nedeniyle yabancı yatırımların azalması, sermaye birikimi yoluyla milli gelirdeki artışı doğrudan etkileyebilmektedir. Zayıf kamu yönetimine ve yüksek yolsuzluk düzeyine sahip ülkelere doğrudan yatırımlar azalırken, kısa vadeli sermaye hareketleri yani sıcak para artacağından ülkelerin döviz krizine sürüklenme olasılıkları yükselecek, ülkede güven ortamının zayıflaması sermaye çıkışlarına yol açabilecek ve büyük miktarda sermaye çıkışları, kalkınmayı olumsuz etkileyecektir. Ramey (1995) makroekonomik belirsizlikler ile uzun dönem ekonomik büyüme arasında negatif bir ilişki olduğunu yaptığı çalışma ile gösterilmiş ve bu ters yönlü ilişkinin en önemli nedenlerinden birisi yolsuzluklar olarak tespit edilmiştir.

Bardhan (1997) tarafından öne sürülen katı düzenlemelerin ve etkin olmayan bir bürokrasinin varlığında yolsuzlukların doğrudan yabancı yatırımlar üzerinde

karar alma sürecini hızlandırarak olumlu etkisinin olabileceği görüşü ise daha sonraki yıllarda yapılan çalışmalar ile reddedilmektedir. Bardhan'ın yanı sıra Wheeler ve Mody (1992), Henisz (2000) tarafından yapılan çalışmalarda yolsuzluk ve doğrudan yabancı yatırımlar arasında pozitif bir ilişki tespit edilmiş, Çin ve Nijerya gibi yolsuzlukların yüksek olduğu ülkelerin yüksek miktarda doğrudan yabancı yatırımlar aldığı örnek gösterilmiştir.

Yolsuzluk seviyesi, doğrudan yabancı yatırım girişleri için uyarıcı bir etkiye sahiptir. Sermaye ihtiyacı içindeki az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin çoğunluğunda da yolsuzluklar çok ileri boyutlarda olup bu durum, kalkınma sürecinde doğrudan yabancı yatırımlara umut bağlayan ülkelere doğrudan yabancı sermaye girişini engellemektedir.

Kaufman (1997) yolsuzlukların doğrudan yabancı yatırımları yavaşlattığını belirtmiş ve Wei tarafından da yolsuzlukların yoğun olduğu bir ülkede yapılacak yatırım maliyetinin yolsuzlukların olmadığı bir ülkeye göre %20 oranında daha fazla olduğu, ekstra bir vergi gibi etki yaptığı belirtilmiş ve doğrudan yabancı yatırımların önündeki en önemli engellerden birinin yolsuzluk olduğu vurgulanmıştır.

Wei tarafından 1997 yılında 14 ülke tarafından yine 14 ülkeye yapılan yabancı yatırımlarla ilgili verileri kullanarak yapılan çalışmalarda; yolsuzluğun ev sahibi ülkeye olan yabancı yatırımları negatif yönde etkilediği, yolsuzlukların yatırımcılar için vergi gibi bir etki yaptığı, yolsuzluk düzeyinin ne kadar az tahmin edilebilir olursa doğrudan yabancı yatırıma etkisinin o kadar büyük olduğu ifade edilmiştir. Ayrıca yolsuzlukların ortaya çıkardığı belirsizlik ortamının yurt içine sermaye girişini olumsuz etkileyeceği ve yolsuzlukların vergilerden daha zararlı olacağı, çünkü hiç değilse toplanan vergilerin halkın ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla kullanıldığı değerlendirilmiştir. Yolsuzluklardan dolayı doğrudan yabancı yatırımların azalmasının yatırımların ülke ekonomisinin büyümesi için sağladığı faydaları olumsuz etkilediği sonucuna ulaşılmıştır.

Wei ve Kaufman(1999) tarafından 45 az gelişmiş ve 12 gelişmiş ülke üzerinde yapılan araştırmada da yolsuzluklardaki bir puanlık artışın doğrudan yabancı yatırımların girişleri üzerinde yaklaşık olarak %16 oranında azaltıcı etkisi olduğu tespit edilmiştir.

Wei'nin 2000'li yıllarda yaptığı çalışmalarında; doğrudan yabancı yatırımlar üzerinde vergilerin ve yolsuzlukların etkisini incelemiştir. Sonuçta vergi oranında %1 puanlık artışın, doğrudan yabancı yatırımları %1,92 oranında azalttığı, yolsuzluk derecesindeki %1 puanlık artışın ise vergi oranlarında %4.69'luk bir artışa neden olduğu, bunun sonucunda yolsuzlukların doğrudan yabancı yatırımları yaklaşık %10 oranında azaltacağı tahmin edilmiştir. Ayrıca 12 kaynak ülke ve doğrudan yabancı yatırımların gittiği 45 ev sahibi ülkenin verileri üzerinden yapılan çalışmada yolsuzlukların ev sahibi ülkedeki doğrudan yabancı yatırımları azalttığı ve çok uluslu şirketler için vergi oranlarında da artışa neden olduğu ifade edilmiştir.

Yatırımların yapıldığı bir ülkede yolsuzlukların artması, yerli bürokrasinin şeffaflığını ve dolayısıyla yerel ortağa duyulan güveni de azaltmaktadır. Yolsuzlukların doğrudan yabancı yatırımların girişini azalttığı ve şirket sahipliklerinin ortak girişim şeklinde tercih edildiği bir ülkenin yolsuzluk seviyesinin artmasının tek kişinin sahip olduğu ortaklıklarda %10- 20 arasında bir azalmaya neden olacağı, teknoloji yoğun şirketlerin ise ortaklığı çok fazla istemediği, özellikle Amerikan şirketlerinin diğer yatırımcı ülkelerin şirketlerine göre yolsuzlukların yoğun olduğu ülkelere ortaklıklara yanaşmadığı belirtilmiştir (Alesina ve Weder, 2002).

Abed ve Davoodi (2000) geçiş ekonomilerinde yolsuzluğun doğrudan yabancı yatırımlara etkisini araştırmış ve daha az yolsuzluğa sahip ülkelerin daha fazla doğrudan yabancı yatırım çektiği fakat doğrudan yabancı yatırımlara etki eden faktörlere yapısal reformların eklenmesi durumunda yolsuzluk etkeninin önemsiz bir hal aldığı ve sonuçta yapısal reformların doğrudan yabancı yatırımları çekmekte yolsuzlukların azaltılmasından daha etkili olduğu tespit edilmiştir.

Drabek ve Payne (2001) ise şeffaflığın doğrudan yabancı yatırımlara olan etkisini incelemiştir. Çalışma sonucunda; yabancı yatırımcılar için şeffaf olmayan bir ortamın riski ve belirsizliği artıran bir unsur olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Bu risk ve belirsizlik ortamının da rüşvet ve yolsuzluğu artıracaklarını ifade etmişlerdir. Ayrıca ülkenin şeffaflık düzeyinin o ülkeye yönelik yabancı yatırımcıların yatırım kararlarını etkilediğini ve şeffaflığın olmadığı ülkelere yabancı yatırımların gelmek istemediğini de belirlemişlerdir. Sonuçta ülkenin şeffaflık düzeyinin olumlu yönde

bir puan artmasının o ülkeye gelen doğrudan yabancı yatırımları %40 oranında artıracığını ve dolayısıyla sosyal refahın ve ekonomik etkinliğin artacağını belirtmişlerdir.

Habib ve Zurawick (2002) tarafından, 7 ülkeden doğrudan yabancı yatırımların gittiği 89 ev sahibi ülkeye ait 1996-1998 yılları verilerinin incelenmesi sonucunda; yolsuzluk ve doğrudan yabancı yatırımlar arasında negatif bir ilişki tespit edilmiş ve bir ülkede yolsuzlukların yüksek olması durumunda o ülkeye yönelik doğrudan yabancı yatırımların azalacağı vurgulanmıştır.

Voyer ve Beamish (2004) Japon doğrudan yabancı yatırımları üzerinde yaptıkları çalışmada, özellikle gelişmekte olan ülkelerde yolsuzluğun doğrudan yabancı yatırımları olumsuz etkilediği tespit edilmiştir.

Başar (2004) yolsuzlukların doğrudan yabancı yatırımlar üzerindeki etkilerini 58 ülke için 1995-2001 dönemi açısından ele almıştır. Bu çalışmadan elde edilen sonuçlara göre, yolsuzluklar doğrudan yabancı yatırımlar üzerinde olumsuz bir etkiye sahip olduğundan yolsuzlukların vergi yükünü ve rasyonel olmayan sermaye kontrollerini azaltarak doğrudan yabancı yatırımlar üzerinde olumlu etkilere sahip olduğunu ileri süren “etkin yağ hipotezini” desteklememektedir.

Larrain ve Tavares (2004) tarafından yapılan çalışmada ise literatürde genellikle karşılaştığımız yolsuzluk düzeyinin doğrudan yabancı yatırımlara olan olumsuz etkisinin tersine doğrudan yabancı yatırımların yolsuzlukları nasıl etkilediği incelenmiştir. Çalışma sonucunda; GSMH'nın bir unsuru olan doğrudan yabancı yatırımların ithalat düzeyi göz önüne alınmadan düşük yolsuzluk düzeyi ile ilişkili olduğu, ayrıca doğrudan yabancı yatırımların yolsuzluk üzerindeki sayısal etkisinin kişi başına düşen milli gelire olan etkisi ile aynı olduğu ortaya çıkmıştır. Yüksek düzeyde doğrudan yabancı yatırımların yolsuzlukları azaltıcı etkisi olduğu, %1 oranında doğrudan yabancı yatırımlardaki artışın, yolsuzluklarda bir azalma yani 1'den 10'a kadar olan yolsuzluk endeksinde 0,3'lük bir azalma tespit edilerek yüksek doğrudan yabancı yatırımların yolsuzlukları caydırdığı belirtilmiştir.

Winner ve Egger (2006) ise yolsuzluğun, doğrudan yabancı yatırımların önünde özellikle gelişmiş ülkelerde engel olduğunu fakat gelişmemiş ülkeler için bu durumun o kadar da önemli olmadığını tespit etmiştir.

Cuerva (2006), yolsuzluğun doğrudan yabancı yatırımları etkilemesinin yanında doğrudan yabancı yatırımların geldiği ülkelerin kompozisyonlarının da doğrudan yabancı yatırım kararı alınmasında etkili olduğunu görmüştür. Sonuçta yüksek yolsuzluğa sahip ülkelerin, yolsuzlukla mücadeleye ilişkin “OECD Yabancı Kamu Görevlilerinin Rüşvetle Mücadele Sözleşmesi’ni” imzalamak gibi etkin düzenlemelere sahip ülkelere göre daha az miktarda doğrudan yabancı yatırım aldığı fakat yolsuzluğun yüksek olduğu ülkelere bu sözleşmeyi imzalayan ülkelere daha çok doğrudan yabancı yatırım geldiği bulgularına ulaşılmıştır.

Zhou (2007), çok uluslu şirketlerin doğrudan yabancı yatırım kararlarının, yolsuzluklardan olumsuz etkilendiğini tespit etmiştir.

Mathur ve Singh (2007) tarafından yapılan çalışmada; Çin’de düşük bir yolsuzluk algısının olmasının Güney Asya’da bulunan diğer ülkelere yönelik doğrudan yabancı yatırımları da etkilediği, yolsuzlukların ekonomik özgürlükler ile yüksek oranda ilişkili olmasına rağmen politik özgürlükler ile herhangi bir ilişkisi olmadığı belirtilmektedir. Doğrudan yabancı yatırımların gelişmekte olan ülkelere girişinin yüksek oranda birbirine bağımlı olması, başka bir deyişle daha demokratik olan ülkelerin demokratik olmayan ülkelere göre daha az doğrudan yabancı yatırım alması bunu göstermiştir.

Cole ve Elliott (2008) tarafından Çin’de 1999-2003 yılları arasında yönetim, yolsuzluk ve doğrudan yabancı yatırımlar arasındaki ilişkiye yönelik yapılan çalışma sonucunda; etkin bir yönetim ile yolsuzlukla mücadelenin olduğu durumlarda doğrudan yabancı yatırımlarda artış olduğu tespit edilmiştir.

Asiedu ve Freeman (2008) yolsuzluğun doğrudan yabancı yatırımlar üzerindeki etkisini hem şirketlerin yatırım kapasitelerinin artması hem de ülke düzeyindeki durum ile birlikte ele almıştır. Bu çalışmada ayrıca yolsuzlukların doğrudan yabancı yatırımlara etkisinin ele alınması sebebiyle firmalar için yabancı yerli ayrımı yapılmadan tüm yatırımlar üzerindeki etkisi üzerinde durulmuştur. Çalışma ile yolsuzlukların söz konusu yatırımlar üzerindeki etkisinin bölgeden bölgeye değişiklik gösterdiği, geçiş ekonomisi ülkelerindeki şirketler için yolsuzlukların yatırımları önemli bir şekilde negatif olarak etkilediği, fakat Latin Amerika ve Sahra altı Afrika ülkelerinde önemli bir etkisinin görülmediği, sonuç

olarak yolsuzluğun geçiş ülkelerindeki yatırımları etkileyen en önemli etken olduğu tespit edilmiştir.

Ayrıca bu çalışmada yolsuzluk ve doğrudan yabancı yatırım arasındaki ilişkiyi inceleyen diğer çalışmaların mikro, yarı mikro ve makro düzeyde olmak üzere üçe ayrılarak incelendiği görülmektedir. Bu kapsamda;

Batra tarafından 2003 yılında 81 gelişmiş ve gelişmekte olan ülkede 3100 şirket üzerinde yapılan mikro çalışma sonucunda yolsuzluğun yatırımlar üzerinde negatif ve önemli bir etkisinin olduğu, Gaviria tarafından 2002 yılında 29 Latin Amerika ve Caribbean ülkesinde 2612 şirket üzerinde yapılan mikro çalışmada yolsuzluk ve şirketlerin yatırım seviyeleri arasında anlamlı bir ilişki bulunamadığı, Smarzynska ve Wei tarafından 2000 yılında hem şirket hem de ülke düzeyinde yapılan yarı mikro çalışmada 22 doğu Avrupa ülkesindeki yolsuzluğun şirketlerin yatırım kararlarını olumsuz etkilediği, Mauro, Wei, Rock ve Bonnet, Pellegrini ve Gerlagh tarafından yapılan makro çalışmalarda ise yatırımlar ve yolsuzluk arasındaki ilişki ülke düzeyinde ele alınmış olup yolsuzluğun yatırımları olumsuz etkilediği, tespitleri yapılmıştır.

Habib ve Zurawicki (2010) tarafından yolsuzluk ve doğrudan yabancı yatırımlar arasındaki ilişkiye yönelik literatürde yapılmış çalışmalar incelenmiştir. İncelenen bu çalışmalar sonucunda;

Gani'nin (2007) Asya ve Latin Amerika lkeleri üzerinde doğrudan yabancı yatırımlar ve yönetimlerin etkinliğinin bazı göstergeleri arasındaki ilişkiyi incelediği ve sonuçta hukukun üstünlüğü, düzenlemelerin kalitesi, hükümetlerin etkinliği, politik istikrar ve yolsuzlukların önlenmesi ile doğrudan yabancı yatırımlar arasında pozitif bir ilişki olduğu, Djankov et al. (2002) 85 ülkede doğrudan yabancı yatırımların ülkeye girişlerine ilişkin kanuni düzenlemeler üzerinde yapılan çalışmada, ülkeye yönelik sermaye girişlerine ilişkin ağır kanuni düzenlemelerin olması durumunda yolsuzlukların arttığı ve yasa dışı ekonomilerin olduğu, Habib ve Zurawicki (2005) yolsuzluklar sonucunda bir ülkeye doğrudan yabancı yatırımların girişinin ülkenin ihracatından daha fazla etkilendiği, aynı zamanda doğrudan yabancı sermayenin çıkışının ülkenin ithalatından daha fazla etkilendiği, Caetano and Caleiro (2006) tarafından ise 97 ülke üzerinde yapılan araştırmada

yolsuzlukların yüksek seviyede olduğu ülkelerde doğrudan yabancı yatırımların olumsuz etkilendiği fakat daha düşük düzeyde yolsuzlukların olduğu ülkelerde ise doğrudan yabancı yatırımların yolsuzluklardan daha az etkilendiği, tespitlerine ilişkin bir derleme yapıldığı görülmüştür.

Sonuç olarak yatırımcılar açısından kişisel hakların korunması, ülke içine ve dışına sermayenin serbest dolaşımı veya serbest ticaret kapasitesi gibi özelliklere sahip uygun bir ekonomik ortamı olan ve yolsuzlukların az olduğu ülkeler daha fazla doğrudan yabancı yatırımları çekebilmekte ve yolsuzlukların olduğu ülkelere yatırımlar kaçmaktadır. Öncelikle yolsuzluk algısı bir yatırımcının yatırım kararını almasında önemli rol oynamaktadır. Yolsuzlukların yüksek olduğu ülkeler daha az doğrudan yabancı yatırım almaktadır.

2.1.2. Büyüme üzerindeki etkileri

Makro seviyedeki yolsuzluk; ekonomik büyüme ve gelişme üzerinde negatif ve direkt bir etki oluşturmaktadır. Makro seviyede yolsuzlukta; yatırım, vergilendirme, bütünleşme ve kamu harcamalarının etkinliğinin ekonomik büyümeye destek olan birçok faktörü etkilediği görülmektedir (Mauro, 1995; Tanzi, 1997; Gupta, 2000). Yolsuzluk üzerine yapılan araştırmalarda; yolsuzluğun ekonomik büyümeyi etkilediği birçok kanal keşfetmişlerdir. Bunlar;

-Ülkelerde yolsuzluk teşviklerinin arz ve talepleri saptırdığı görülmektedir. Ülke içerisindeki kaynakların alt-üst olmasını sağlamaktadır.

-Yolsuzluk işletmelerin tüm kaynaklarını rant peşinde koşma gibi faaliyetlere yönlendirmektedir.

-Yolsuzluk işletmelerdeki üretim faaliyetini arttırarak, yatırımların karını azaltmaktadır.

-Yolsuzluk işletmedeki kaynakların kalitesini düşürerek, yatırımların üretkenliğini azaltmaktadır.

-Yolsuzluk; işletmelerin rant peşinden koşmasını sağlayarak bu nedenle işletme içerisindeki yetersizliklerin artmasını sağlamaktadır (Transparency International Anti-Corruption Helpdesk, 2014).

Yolsuzlukların etkileri özellikle kullanılmış olan büyüme ve yolsuzluk

göstergelerine göre değişiklik göstermektedir.

Ülkelerde yolsuzluk ekonomik büyüme ve politikaya önemli zararlar vermektedir. Bu bir çok araştırmacı tarafından kabul görmüştür. Dünyada ülkelerdeki yolsuzluğın önlenmesi için bir çok reform hareketi ortaya çıkmaktadır. Ekonomik büyüme ile yolsuzluk arasında ters orantı bulunmaktadır. Bu nedenle ekonomik büyümenin ülke içerisinde sağlanabilmesi için yolsuzlukların minimuma indirilmesi, devletin de yolsuzlukları indirebilmek için birçok çalışma yapması sağlanmalıdır (Göktan, 2009).

Ülke ekonomilerinin bir büyüme hızı yakalayabilmeleri için öncelikle geleneksel üretim kaynakları dışında diğer faktörlere de ağırlık vermeleri gerekmektedir. Bu faktörler arasında iktisat alanında sıkça tartışmalara konu olan ve daha çok işletmelerin üzerindeki etkilerini dikkate alan yolsuzluk kavramının bulunduğu görülmektedir. Yolsuzluk özellikle ekonomik, sosyal ve siyasi açıdan ülkeler içerisinde risk ve belirsizliğe neden olan önemli bir faktör olarak görülmektedir. Yolsuzluk; serbest piyasa ekonomisinin işlerliği için gerekli olan ortam, toplumsal normların, değerlerin olmadığı sosyal bir bozukluk ve ülkelerin uluslar arası ekonomik ilişkilerin gelişmesi önünde katlanılmaz bir engel olmaktadır. Dünyada yaşanan son gelişmelerle yolsuzluk artık ekonomik büyümenin belirleyicileri arasında yer almaktadır (Sofuoğlu, Ay ve Kızılkaya, 2017: 478).

Gelişmekte olan ülkelerde ekonomik büyümenin sürdürülebilir hale getirilebilmesi için doğrudan yabancı yatırımlara olan ihtiyaçlarında göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Gelişmekte olan ülkelerde öncelikle hukuki ve idari altyapıların kuvvetlendirilmesi ve yolsuzluk düzeyinin azaltılmasına yönelik tedbirler alınması gerekmektedir. Ev sahibi olan ülkelerde şeffaflığın sağlanmamış olması doğrudan yabancı yatırımcıyı uzaklaştıran en önde gelen etmenler arasında görülmektedir (Attar ve Karamelikli, 2016: 455).

Yurt içi ve yurt dışı literatür içerisinde yolsuzluk ve ekonomik büyüme arasındaki ilişki incelenerek bu konuda elde edilen görüşler yorumlanmıştır. Yapılan çalışmalar sonucunda araştırmacılar yolsuzluğın ekonomiye etkinlik kazandırdığını ve kamu çalışanlarının projelerin gerçekleştirmesini kolaylaştırarak ve hızlandırarak ekonomik büyüme katkı sağladığını ifade etmişlerdir. 1998 yılında Mauro'nun

yapmış olduğu çalışmaya göre; yolsuzluğun fazla olduğu ülkeler içerisinde siyasi istikrarsızlığında fazla olduğu görülmektedir (Mauro, 1998).

Yapılan çalışmalar göstermektedir ki ülkelerin hızlı bir şekilde büyümelerinin sağlanabilmesi için yolsuzlukla etkili biçimde mücadelede bulunmaları gerekmektedir. Gerekli olan kurumsal ve yasal düzenlemelerin yolsuzlukla ilgili olarak yapılması gerekmektedir. Yolsuzluk daha çok kamu eksenli olarak görülmektedir. Bu nedenle kamu aracılığıyla gerçekleştirilen yatırımların özel sektöre aktarılmasının yarar sağlayacağı düşünülmektedir. Kamu harcamalarının eğitim, sağlık ve alt yapı gibi bugün ve gelecekte sosyal ve beşeri sermayeyi arttıracak alanlara yönlendirilmesi gerekmektedir. Gelişmiş ülkelerde uygulanmakta olan katı yaklaşımlar yolsuzluğun azalmasında etkili olmamıştır. Kamu hizmeti sunma sorumluluğu bilinci oluşturulmasını teşvik etmek ve kamu görevlileri arasında sorumluluk duygusunun artırılması bu yaklaşıma alternatif olarak geliştirilmektedir (Erkal, Akıncı ve Yılmaz, 2014: 158).

Tablo 2.1. Yolsuzluk ve Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişkiye Dair Bazı Çalışmalar

Araştırmacı	Tarih	Metot	Görüş
Leff	1964	American Behavioral Scientist	Gelişmekte olan ülkelere içerisinde yapılan aşırı bürokratik olan düzenlemelerin ve kontrollerin girişimciler için belirsiz bir ortam yaratacağını ve rüşvetin girişimcilerin işini kolaylaştırarak ekonomik büyümeyi hızlandıracağını belirtmektedir.
Myrdal	1968	Asian drama: an inquiry into the poverty of nations”,	Rüşvetin bürokratik işlemleri hızlandırdığı, rüşvet almayı alışkanlık haline getiren kamu görevlilerinin işlemleri hızlandırma yerine daha da yavaşlatabileceği belirttiği ortaya çıkmıştır.
Rahman vd.	1997	Journal of Economic Development	Yolsuzluk; yabancı yatırımları doğrudan azaltarak ekonomik büyümeyi etkileyeceğini öne sürmektedir.
Gupta vd.	1998	IMF Working Paper,	İşgücü dağılımının bozulacağı ve negatif katma değere yol açarak ekonomik büyümenin azaltılacağı belirtilmektedir.
Göktan vd.	2009	Yolsuzluğun Büyüme Üzerindeki Etkileri ve Yolsuzluğu Önleme Stratejileri	Kaynak ve gelir dağılımı bozularak, ekonomik büyümeyi etkileyeceği belirtilmektedir.
Shaw	2007	Educational Corruption and Growth	Eğitimde yolsuzluk ve ekonomik büyüme arasında negatif bir ilişki bulunmaktadır.

Yolsuzluk ve ekonomik büyümeye ilişkin yapılan çalışmalar incelendiğinde 1964 yılında Leff'in, 1968 yılında Myrdal'ın, 1997 yılında Rahman vd., 1998 yılında Gupta vd., 2009 yılında da Göktan vd. yapmış oldukları çalışmalar önümüze çıkmaktadır. Bu çalışmalar içerisinde yolsuzluğun ekonomik büyüme üzerine olumlu ve olumsuz etkileri incelenerek aralarındaki ilişki ortaya konulmuştur.

Ekonomik büyüme; kişi başına gerçek gelirin artış göstermesi, milli gelirin zaman içinde artması, iktisadi yapıda nitelik ve nicelik itibarıyla yığılımlı değişme ve gelişme anlamlarına gelmektedir. Bir ülkenin ekonomik gelişme düzeyi, bu ülkede kişi başına düşen milli gelir ile ölçülmektedir.

Ekonomik kalkınma ise, ülkenin ekonomik, toplumsal, siyasi yapılarının değişerek insan yaşamının maddi ve manevi alanda ilerlemesi ve toplumsal refahın artmasıdır. Başka bir deyişle ekonomik kalkınma bir ülkede ya da bölgede yaşayan insanların; gelir, tüketim, tasarruf gibi maddi kavramlarının yanı sıra eğitim, sağlık gibi hizmetlerin kalitelerinin artarak yaşam standartlarının yükselmesidir. Ekonomik gelişme ise ekonomik kalkınmaya çok yakın bir anlam ifade etmekte olup kalkınma aşamasını tamamlamış ve yapısal değişim içine girmiş ekonomiler için kullanılan bir kavramdır (Turan,2008).

Yolsuzluğun ekonomi içindeki etkileri incelenirken, gelir dağılımı bir yana bırakıldığında ortaya çıkan bütün diğer etkilerin, nihai olarak dolaylı ya da doğrudan ekonomik büyüme ve kalkınma üzerinde olduğu görülmektedir.

Daha önce de belirtildiği üzere literatürde, yolsuzluk ve ekonomik büyüme arasındaki ilişki ile ilgili iki farklı yaklaşım bulunmakta olup ilki, yolsuzluğun ekonomik büyümeyi olumlu etkilediğini ileri sürerken, diğeri ise, olumsuz etkilediğini ifade etmektedir (Altunç vd., 2017).

Özellikle Keynes mantığıyla değerlendirildiğinde; yolsuzluğun sermaye birikiminin belirli ellerde toplanmasına yol açarak, büyümeyi sağlayacağı ve yatırımlara ivme kazandıracığı düşüncesine dayalı görüşler bulunmaktadır. Ayrıca yolsuzlukların, yatırımları engelleyen ve büyüme ile ilgili ekonomik kararlarla çatışan kamusal katılıkları (dolaylı bir şekilde) ortadan kaldırıp etkinlik arttırıcı bir işlev görerek ekonomik büyümeyi olumlu etkilediği de savunulmuştur. Ekonomik kalkınmayı geçiş süreci yaşayan ülkelerde özellikle devlete ait kamu iktisadi teşekküllerinin özelleştirilmesinde yaşanan yolsuzluklar gelir dağılımının bozulmasına etki etmektedir. Yolsuzluklar, gelir dağılımında bozulmalara neden olduğundan bir ülkede yolsuzluk düzeyi düştüğünde ekonomik kalkınmada artış beklenmektedir. Harvard Üniversitesi'nde 63 gelişmekte olan ülkeden gelen 150 yöneticinin katılımıyla 1996 yılında yapılan ankete katılanlara yöneltilen, ülkelerinde kalkınmanın önündeki en önemli engeller sorusuna, verilen en çarpıcı cevap da kalkınmaya en büyük engelin, "kamudaki yolsuzluklar" olduğu belirtilmiştir (Lambsdorff, 2007).

Farklı yol, şekil ve kanallarla ekonominin büyümesini etkileyen yolsuzluklar ekonomik gelişmenin kalitesini düşürebilir. Ayrıca vergi gibi bir rol oynayarak yatırımları olumsuz etkileyip karar birimlerinin yerel veya merkezi yöneticilerden kaynak alabilme yeteneğinin artmasına sebep olabilecek ve bunun sonucunda da kamu kaynaklarının verimsiz alanlara kaymasına ve hükümet harcamalarının dağılımının değişmesine sebep olabilecektir.

Mauro (1995) tarafından, yolsuzluğun ve diğer kurumsal faktörlerin ekonomik büyümeyi etkileyen kanalları tanımlamak ve bu etkilerin büyüklüğünü ölçmek amacıyla, 70 ülkenin 1980-1983 dönemini kapsayan verileri üzerinde yapılan çalışma sonucunda; bürokratik katlıkların çok ağır olduğu ülke örneklerinde bile yolsuzluğun, özel yatırımları azalttığı ve böylece ekonomik büyümeyi düşürdüğü ortaya konulmuş ve sonuçta yolsuzlukla mücadele politikalarının ekonomik büyüme için önemi vurgulanmıştır. Bu çalışmada sonuç olarak yolsuzluk ve büyüme arasında negatif bir ilişki bulunmuş, yolsuzlukla yapılan mücadelenin büyümeyi olumlu etkileyeceği bürokratik etkinliği artırarak yatırım düzeyinin artmasına yardımcı olacağı ve büyümeyi olumlu etkileyeceği belirtilmiştir.

Wei (1997, 1998, 2001) tarafından çeşitli çalışmalarında yolsuzluk ve ekonomik büyüme arasındaki ilişki aşağıda belirtilen üç başlık altında incelenmiştir.

- Ekonomik büyümenin oranı; Yatırım yapılan ülkelerdeki yolsuzluklar yabancı yatırımları olumsuz etkilemektedir.
- Şirket düzeyindeki kanıtlar; Bir ülke içerisinde ortalama olarak daha fazla rüşvet ödeyen şirketin yöneticilerinin kamu görevlileri ile uzlaşmada daha fazla zaman kaybettikleri ortaya çıkarılarak rüşvetin yağlama etkisi hipotezi reddedilmiştir.
- Büyümenin kalitesi; Yolsuzluğun ekonomik büyümenin oranını düşürmesine ek olarak kaynakların yanlış dağıtılmasına yol açacağından, büyümenin kalitesi üzerinde de negatif bir etkiye sahip olacağı ve banka borçları ile hükümet yatırım fonlarının paylaşımının şirket yöneticilerinin yeterliliklerinden çok kişisel argümanlara bağlı olacağından söz konusu

yatırımların ve borçların gereksiz bir şekilde daha riskli ve hiç bir geri dönüşü olmayan projelere yönlendirileceği tespit edilmiştir.

Tanzi ve Davoodi (1998) tarafından, yatırım projelerinin uygulanması sırasında yaşanacak yolsuzlukların, kamu yatırımlarının milli gelir içindeki payını büyütürken, bu yatırımların verimliliğinin düşmesiyle ülkenin büyümesini durdurabileceği değerlendirilmiştir. Yani yolsuzluklar yatırımların kalitesini ve etkinliğini azaltmakta bunun sonucunda da büyüme oranını düşürmektedir.

Silva v.d, (1998) tarafından 81 ülke üzerinde yapılan çalışma da; yolsuzluğun bir ülkenin kalkınmasını, refah düzeyi ve sermaye verimliliğini azaltarak büyümeyi olumsuz etkilediği tespit edilmiştir.

Salisu (2000) tarafından yolsuzluğun Nijerya ekonomisindeki etkisini tespit etmek için, öncelikle yolsuzluğa yakın bir ölçüm aracı olan kayıt dışı ekonomi tahmini yapılmış, sonrasında kurulan büyüme modeli ile Nijerya'da yolsuzluklar arttıkça büyüme oranının negatif yönde etkilendiği tespit edilmiştir.

Uganda'nın 1995-97 verileri üzerinde Fisman ve Svensson (2000) tarafından yapılan çalışma da; rüşvet, vergiler ve şirketlerin büyümeleri arasındaki ilişki incelenmiş, vergileme ve rüşvetin şirket büyümesi ile negatif bir ilişkisi görülmüş, sonuç olarak rüşvetlerdeki %1'lik artışın, büyümeyi %3 oranında olumsuz etkilediği ve büyüme üzerinde rüşvetlerin vergilerden üç kat daha fazla olumsuz etkisi olduğu tespit edilmiştir.

Monte ve Papagni (2001) tarafından yapılan bir başka çalışma da; kamu kaynaklarının bürokratlarca kamu mal veya hizmeti üretmek amacıyla kullanıldığı durumlarda yolsuzlukların yükseldiği, bunun da, devletin düşük kaliteli malları özel sektörle aynı fiyata, ya da aynı malları daha yüksek fiyatla sunabileceği ve özel sektöre sunulan kamu altyapı ile hizmetlerinin kalite ve miktarını azaltarak ekonomik büyümeyi negatif şekilde etkilediği tespit edilmiştir. Kamu harcamalarının çoğunlukla halktan toplanan vergilerle karşılandığı, devletin çok etkin olmadığı, bürokratların geniş imkânlara sahip olduğu gelişmemiş ülkelerde yapılabilecek bu tür yolsuzlukların kamu harcamalarının etkinliğini azaltacağı belirtilmiştir.

Ellis ve Fender (2003) tarafından yapılan çalışma ile Ramsey tipi ekonomik büyüme modeli kurarak, kamu sermaye birikimi ile yolsuzluk arasındaki ilişkinin incelenmesi sonucunda büyümeyle yolsuzluk arasında negatif bir ilişki tespit edilmiştir.

Akai ve diğerleri (2005) tarafından yolsuzluğun büyüme üzerindeki kısa dönem (1998-2000), orta dönem (1995-2000) ve uzun dönem (1991- 2000) etkisi incelenmiş kısa dönemde anlamlı bir ilişki bulunamamış fakat orta ve uzun dönemde yolsuzluğun ekonomik büyümeyi olumsuz şekilde etkilediği sonucuna ulaşılmıştır.

Svensson (2005) tarafından yapılan araştırma da, Mauro'nun çalışmasında kullandığı veriler güncellenmiş fakat yolsuzluk ve büyüme arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Bunun yanında yolsuzluğun ekonomik kalkınma üzerindeki etkisini MENA ülkeleri ve Latin Amerika ülkeleri açısından inceleyen Kutan v.d., yolsuzluğun farklı bölgelerde ekonomik kalkınmaya etkisi açısından anlamlı bir ilişki tespit edememiş, Guetat (2006) ve Gyimah-Brempong ve Camacho (2006) tarafından yolsuzluğun MENA ve Latin Amerika ülkelerinde ekonomik büyümeyi caydırıcı etkisi olduğu sonucuna ulaşılamamıştır.

Drury (2006), demokratik olan ve olmayan rejimlere sahip 100'den fazla ülkenin 1982-1997 dönemini kapsayan verileri alınarak, yolsuzluğun ekonomik büyüme üzerindeki etkisini araştırılmış ve sonuçta demokratik ülkelerde yolsuzluğun ekonomik büyüme üzerinde anlamlı bir etkisinin olmadığı fakat demokratik rejimle yönetilmeyen ülkelerde ekonomik büyümenin yolsuzluktan çok büyük oranda zarar gördüğü tespit edilmiştir.

Swaleheen ve Stansel (2007), 60 ülke üzerinde yaptıkları çalışma sonucunda, yolsuzluğun yüksek ekonomik özgürlüklerin olduğu ülkelerde ekonomik büyümeyi artırdığı, ekonomik özgürlüğün olmadığı ülkelerde ise yolsuzluğun ekonomik büyümeyi azalttığı sonucuna ulaşılmıştır.

Everhart (2009), yolsuzluk ile ekonomik büyümenin belirleyicilerinden beşeri, özel ve kamusal sermaye birikimi arasındaki teorik bağlantıyı araştırmış ve bu bağlantıların geçerliliğini test etmişlerdir. Bunun için 50 yükselen

ekonominin 1984-1999 dönemine ait verilerinden yararlanmışlardır. Analiz sonuçlarından elde edilen en önemli bulgu, yolsuzluk ve kamusal yatırım arasındaki etkileşimin dışlama etkisinin de eklenmesiyle özel yatırımları fazlasıyla kaçırdığıdır. Yolsuzluğun devlet yönetimi üzerindeki etkisi ise negatif bulunmuş ve bunun da dolaylı olarak ekonomik büyüme üzerine engelleyici rol oynadığı ifade edilmiştir

Ülkelerin politik sistemlerinin ve yolsuzluğun ekonomik büyümeyi etkilemesi ile ilgili yapılan çalışmalarda, demokratik rejimlerin büyüme üzerinde dolaylı etkisinin olduğu, yolsuzluğun ise ekonomik büyümeyi doğrudan ve olumsuz şekilde etkilediği görülmektedir. Bunun yanı sıra farklı siyasi rejimlerde yolsuzluğun ekonomik büyüme üzerindeki etkisi ile ilgili mukayeseli çalışmalarda bulunmaktadır.

Assiotis ve Sylwester (2010), farklı siyasi rejimlere sahip ülkelerin ekonomik büyümeleriyle ilgili 1984 ve 2007 yılları arasındaki verilerini incelediklerinde, yolsuzluğun etkilerinin demokratik ve otoriter rejimlere sahip ülkelerde farklılık gösterdiği, otoriter rejimlerin olduğu ülkelerde yolsuzluğun azaltılmasının büyümeye demokratik ülkelere göre daha fazla katkı yapacağı sonucuna ulaşmışlardır.

Gerni v.d., (2012), yolsuzluğun belirleyicileri ve yolsuzluğun ekonomik büyüme ile olan ilişkisini tespit etmek amacıyla, geçiş ekonomileri olarak adlandırılan 23 ülke grubu için 2002-2010 dönemi dikkate alınarak, yapılan panel veri regresyon analizleri sonucunda; sosyalist sistemin ağır kamu müdahaleciliğinden kurtulma çabalarına paralel olarak liberalleşme yönündeki çabaların ve bu bağlamda ekonomiyi dışa açmanın yolsuzluk algısını minimize ettiği tespit edilirken, yolsuzluk algısının zayıflatılmasının ekonomik büyümeyi uyarıcı yönde geri beslemesi olduğu görülmüştür.

Sonuçta genel olarak yolsuzluklar ekonomik büyümeyi, kamu yatırımlarının etkinliği ile var olan altyapının kalitesi ve üretim harcamaları alanında devletin ihtiyaç duyduğu mali gelirleri azaltarak olumsuz etkilemekte ve kaynakların yanlış dağıtılmasına yol açarak da büyümenin kalitesi üzerinde negatif bir etki yapmaktadır.

2.1.2.1. Yolsuzluğun büyümei olumlu etkilediğine dair Bazı çalışmalar

Yolsuzluk ile ilgili olarak araştırma yapan bazı araştırmacılar ekonomik büyüme üzerinde yolsuzluğun pozitif etkilere sahip olduğunu belirtmişlerdir (İslam, 2004; Swaleheen ve Stansel, 2007). 2006 yılında Semenescu ve diğerlerinin yapmış olduğu çalışmada yolsuzluğun ekonomik büyüme üzerinde önemli bir etkisinin olmadığı, yolsuzluğun ekonomik büyümei alt yapı yatırımlarındaki kamu kaynaklarının dağılımı kanalıyla etkilediğini ortaya koymuştur (Semenescu vd., 2006; Altunç vd., 2017).

Tablo 2.2. Yolsuzluğun Büyümei Olumlu Etkilediğine Dair Çalışmalar

Araştırmacı	Tarih	Metot	Görüş
Huang	2012	Corruption, Economic Growth, and Income Inequality: Evidence from Ten Countries in Asia	Bu çalışmada yolsuzlukların ekonomik büyümei arttırdığı sonucuna ulaşılmıştır.
Ali vd.	2010	The Coexistence of Corruption and Economic Growth in East Asia: Miracle or Alarm?	Asya ülkelerinde yaşanan yolsuzluk ile ekonomik büyüme arasında pozitif bir ilişki bulunmuştur.
Swaleheen&Stansel	2007	Economic Freedom, Corruption and Growth	Ekonomik özgürlüğün düşük olduğu ülkelerde yolsuzlukların büyümei azalttığı, ekonomik özgürlüğün yüksek olduğu ülkelerde ise yolsuzlukların büyümei arttırdığı sonucuna ulaşılmıştır.
İslam, A.	2004	Economic Growth and Corruption Evidence from Panel Data	Yolsuzluğun ekonomik büyüme üzerinde olumlu etkiler saptanmıştır.

Yolsuzluğun büyümei olumlu etkilediğine ilişkin çalışmalar Huang'ın 2012 yılında, Ali vd. 2010 yılında, Swaleheen&Stansel'in 2007 yılında, İslam'ın 2004 yılında yapmış olduğu çalışmalar olarak görülmektedir. Bu çalışmalarda yolsuzluk ekonomik büyümei olumlu olarak etkilemektedir.

2.1.2.2. Yolsuzluğun büyümei olumsuz etkilediğine dair çalışmalar

Yolsuzluğun büyümei olumsuz etkilediğine dair yapılan çalışmalarda yolsuzluğun ekonomik büyümei olumsuz şekilde etkilemediği ortaya çıkmıştır

(Murphy vd.,1993; Birleşmiş Milletler, 1990; Mauro, 1995; Mo, 2001; Monte ve Papagni, 2001). Yolsuzluğun işlem maliyetlerini ve karar alma süreçleri içerisindeki belirsizliği arttırarak, ekonomik büyümeyi sekteye uğrattığı belirlenmiştir (Karagöz ve Karagöz, 2017). Yolsuzluğun büyümeyi olumsuz etkilediğine yönelik bazı çalışmalar Tablo 2.3 'de verilmiştir.

Tablo 2.3. Yolsuzluğun Büyümeyi Olumsuz Etkilediğine Dair Çalışmalar

Yazar	Ülke/bölge	Dönem	Yöntem	Değişkenler	Sonuç
Mauro (1995)	Seçilmiş 70 Ülke	1980-1983	Etnik dilsel Ayrım Endeksi	Yolsuzluk ve Büyüme	Yolsuzluk yatırımların azaldığı ve ekonomik büyümenin olumsuz şekilde etkilendiğini belirtmektedir.
LeiteveWeidman (1999)	ABD ve seçilmiş Afrika-Asya ve Güney Amerika Ülkeleri	1970-1990	Infinite Horizon Büyüme Modeli	Yolsuzluk, Doğal Kaynaklar ve Ekonomik Büyüme	Az gelişmiş ülkeler içerisinde doğal kaynakların negatif büyümeye neden olduğu, bu etkinin gelişmiş ülkelerde görülmediği belirtilmiştir.
Del Monte ve Papagni (2000)	İtalya'da Seçilmiş 20 Bölge	1963-1991	Dinamik Panel Veri Analizi	Kamu Harcamaları, Yolsuzluk ve Ekonomik Büyüme	Yolsuzluğun ekonomik büyüme üzerinde iki farklı negatif etkisi bulunmaktadır.
Hung Mo (2000)	Seçilmiş 54 Ülke	1960-1985	En Küçük Kareler Yöntemi	Yolsuzluk ve Ekonomik Büyüme	Yolsuzluk seviyesinde yaşanan %1'lik artış büyüme oranlarını %0,72 oranında azaltmaktadır.
Abed ve Davoodi (2000)	25 Geçiş Ekonomisi	1994-1998	Regresyon ve Ayrışma Analizi	Yolsuzluk, Yapısal Reformlar, Ekonomik	Yolsuzluğun azalması yatırımların artmasına ve ekonomik

				Performans	büyümeye olumlu derecede etki etmektedir.
Mauro (2002)	OECD Ülkeleri	1997 Dönemi	Barro Büyüme Modeli	Yolsuzluk ve Ekonomik Büyüme	Yolsuzluk ve büyümenin düşük olduğu ülkelerde üretim düşmektedir.
Gyimah ve Brempong (2002)	Seçilmiş Afrika Ülkeleri	1990 Dönemi	Panel Veri Analizi	Yolsuzluk, Ekonomik Büyüme, Gelir Eşitsizliği	Yolsuzluk ekonomik büyümeyi doğrudan yada dolaylı olarak azaltmaktadır.
Anoruo ve Braha (2005)	Seçilmiş 18 Afrika Ülkesi	1984-2000	Philips Hansen FMOLS	Ekonomik Büyüme ve Yolsuzluk	Yolsuzluk ülkelerdeki üretkenliği ve ekonomik büyümeyi olumsuz şekilde etkilemektedir.
Drury, Kriekhaus ve Lusztig (2006)	Seçilmiş 100'den Fazla Ülke	1982-1997	Panel Veri Analizi	Yolsuzluk, Demokrasi ve Ekonomik Büyüme	Demokrasinin olmadığı ülkeler içerisinde ekonomik büyüme yolsuzluktan olumsuz şekilde etkilenmektedir.
Aidt (2009)	Seçilmiş 73 Ülke	1970-2000	Etkin Yağlama Hipotezi	Yolsuzluk, Kurumlar, Ekonomik Kalkınma	Kişi başına gelir ile yolsuzluk arasında güçlü bir negatif ilişki bulunmaktadır.
Swaleheen (2009)	Seçilmiş 117 Ülke	1984-2007	Dinamik Panel Veri Analizi	Ekonomik Büyüme ve Yolsuzluk	Yolsuzluğun ekonomik büyüme üzerinde negatif bir etkisi bulunmaktadır.

Yolsuzluğun ekonomik büyümeyi olumsuz olarak etkilediği çalışmalar; 1995 yılında Mauro, 1999 yılında Leite ve Weidman, 2000 yılında Del Monte ve Papagni, 2000 yılında Hung Mo, 2000 yılında Abed ve Davoodi, 2002 yılında Mauro, 2002

yılında Gyimah ve Brempong, 2005 yılında Anoruo ve Braha, 2006 yılında Drury, Kriekhaus ve Lusztig, 2009 yılında Aidt ve 2009 yılında Swaleheen'in yapmış oldukları çalışmalar olarak karşımıza çıkmaktadır.

2.1.2.3. Anlamli bir etki bulamayan çalışmalar

Altunç vd. (2017) aktardığına göre Semenescu vd. (2006) yaptığı çalışmada yolsuzluğun ekonomik büyüme üzerinde önemli bir etkisinin olmadığını, fakat yolsuzluğun ekonomik büyümeyi alt yapı yatırımlarındaki kamu kaynaklarının dağılımı kanalıyla etkilediği görülmektedir. Yapılan bazı çalışmalarda etnik farklılıkların büyüme üzerindeki etkilerini incelenerek yorumlanmıştır. Ancak yapılan bu çalışmalarda yolsuzluğun büyümenin kalitesini olumsuz etkilediğine dair herhangi bir bulgu görülememiştir. Treisman (2000) yapmış olduğu çalışmada etnik farklılıkların yolsuzluklar üzerinde doğrudan etkili olmadığı, ancak kalkınmayı olumsuz etkileyerek yolsuzluklara katkıda bulunduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Tablo 2.4. Anlamli Etki Bulamayan Çalışmalar

Araştırmacı	Tarih	Metot	Görüş
Bağdigen vd.	2006	Yolsuzluğun Kamu Gelir ve Giderleri Üzerine Etkisi	Kamu harcamaları ile yolsuzluk arasında bir ilişki bulunmamaktadır.
Koyuncu & Bhattacharyya	2007	Predicting Corrupt Practices in The Public Sector for 23 OECD Countries	Yolsuzluğun ekonomik büyüme üzerinde önemli bir etkisi bulunmamaktadır.
Sayan vd.	2004	Yolsuzluk Üzerine Ekonometrik Bir Çalışma	Yapılan çalışmada doksan ülke incelenmiş ve bu ülkelerde ekonomik büyümenin yolsuzluk üzerinde bir etkisinin olmadığı tespit edilmiştir.
Drury vd.	2006	Corruption, Democracy and Economic Growth	Demokratik ülkeler içerisinde yolsuzlukların ekonomik büyüme üzerinde olumsuz bir etkisinin olmadığı tespit edilmiştir.

Yolsuzluğun büyüme üzerine etkilerinin incelendiği çalışmalarda anlamli etki bulmayan çalışmalar, 2006 yılında Bağdigen vd., 2007 yılında Koyuncu ve Bhattacharyya, 2004 yılında da Sayan vd. ile 2006 yılında Drury vd. yapmış oldukları çalışmalar olarak karşımıza çıkmaktadır.

2.1.3 Kamu harcamaları ve kamu gelirleri üzerindeki etkileri

Bir ülkede yaşanan yolsuzluk; ülkenin içerisindeki vergi ve gelir toplama düzenini bozmaktadır. Bu da bütçede olumsuz sonuçlar doğurmaktadır. Yolsuzluk; doğrudan veya dolaylı yollarla kamu harcamaları ve kamu giderleri üzerinde olumsuz etkiler yaratmaktadır. Ülkelerdeki yüksek yolsuzluk seviyeleri daha az vergi geliri toplama eğilimi göstermektedir. Yolsuzluklar kamu gelirlerini azalttığı gibi kamu harcamalarını da arttırmaktadır. Bu şekilde de ekonomi bozulmaktadır.

Yolsuzluk; ülkelerin ekonomik büyümeleri başta olmak üzere, kaynak dağılımı, gelir dağılım ve ekonomik istikrarı olumsuz şekilde etkilemektedir. Yolsuzluklar kamu kesimindeki gelirleri azaltıcı bir etki yapmaktadır. Bunun sonucunda da kamu gelir ve giderlerinde bir dengesizlik oluşacaktır. Bu nedenle ülkelerde yolsuzlukların azaltılması yoluyla makroekonomik dengenin oluşumu sağlanacaktır (Bağdiden ve Dökmen, 2006: 53).

Yolsuzluk ile kamu harcamaları ve giderleri arasındaki ilişki incelendiğinde kamu sektörü yolsuzluk düzeyinde artış görüldüğünde kamu borç yükünün anlamlı bir şekilde arttığı görülmektedir. Bu pozitif ilişki kontrol değişkenlerinin modellere ilave edilmesi durumunda da değişmemektedir. Yolsuzluğun yüksek boyuta ulaşmış olduğu ülkelerde kamu borç yükü oranlarının da yüksek olacağı görülmektedir. Kamu borç yükü ile diğer ekonomik olgular arasındaki ilişkileri veren bulgulara göre kamu borç yükü ciddi anlamda bütçe açıklarından olumsuz yönde etkilenmektedir. Sürekli büyüyen bir ekonomi içerisinde de borç yükünün azalmaya başladığı görülmektedir. Enflasyon ile kamu borçları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmadığı ortaya çıkmıştır. Ekonomilerin dışa açıklık düzeyleri ve dış ticaret açıkları kamu borç yükünü arttırmakla beraber bu etkileşimin oldukça zayıf olduğu görülmektedir. Hükümetlerin yolsuzlukla ilgili olarak gerekli önleyici ve azaltıcı tedbirleri almaları gerekmektedir. Yolsuzlukla mücadele başarılı önlemler ülkelerin kamu borç yükü oranlarında azalmaların görülmesi şeklinde meyvelerini vermektedir (Topal ve Keyifli, 2016: 511).

2.1.3.1 Kamu harcamaları üzerindeki etkileri

Dünyada yolsuzluklar incelendiğinde kamu harcamaları ile yolsuzluğun bir bütünün bir parçası olduğu görülmektedir. Bu bütünün oluşmasında çeşitli faktörler

önemlidir. Bu faktörlerin en başında kamu harcamalarının kişilere sağlamış olduğu getirisi yüksek kazanç imkânları gelmektedir. Diğer faktörler şu şekilde sıralanmaktadır. Bunlar;

- Tekelleşme,
- Yoğun bürokrasi,
- İdarenin kamusal hizmetleri yerine getirilirken sorumluluk,
- Şeffaflık,
- Hesap verilebilirlik,
- Denetim ve ceza sistemlerinin yeterli olmaması (Gupta vd., 2000).

Devlet sübvansiyonları (vergi harcamaları dahil) rant kaynakları yaratabilmektedir. Fiyat kontrolleri de aynı zamanda potansiyel bir rant kaynağıdır ve rant peşinde koşulmasına yol açmaktadır. Girişimciler piyasa fiyatlarının altında girdiler tahsis edilmesi için devlet memurlarına rüşvet vermeye gönüllü olabilmektedirler. Çeşitli döviz kuru uygulamaları ve döviz tahsis şemaları yolsuzluklara yol açmaktadır. Örneğin, belirli bir ülkede devlet bankaları döviz tahsisini her banka yöneticisinin belirlediği önceliklere göre pay edebilmektedir. O zaman girişimciler ithal ettikleri malları satın almak üzere gereken döviz miktarını elde etmek için rüşvet ödemeye gönüllü olabilmektedirler (Bağdigen ve Tuncer, 2004).

Yolsuzluk ve kamu sektörünün hacmi arasındaki ilişkilere yönelik birçok çalışma yapılmıştır. Özellikle kamu kesiminin genişlemesi, siyaset ve bürokrasinin yolsuzlukla ilişkisi bulunduğu görülmektedir. Yolsuzluğun neticelerinin değerlendirildiği araştırmalarda özellikle yolsuzluk artışı ile kamu harcamalarının da artış gösterdiği görülmektedir. Ülkelerde kamu yatırım bütçeleri yükselirken, cari harcamaları aynı doğrultu içerisinde yükselmemektedir. Bunun sebebi olarak hedefi oy maksimizasyonu olan siyasetçiler ile rant peşinde koşan iş alemi temsilcileri görülmektedir. Yatırım projelerinin büyük olma eğiliminde olduğu tespit edilmiştir (Yurdakul, 2014: 88).

2.1.3.2 Kamu gelirleri üzerindeki etkileri

Devletlerin vergi sistemlerindeki çeşitli unsurların yolsuzluğa neden olduğu görülmektedir. Bu nedenle vergi sistemi içerisindeki tahakkuk ve tahsil işlemlerinin hızlı bir şekilde yapılabileceği bir sistem kurulması gerekmektedir. Bu sayede vergi kaçakçılığı, bu anlamda yolsuzluk yapan kişiler engellenmiş olacaktır (Bağdiden ve Dökmen, 2006; Imam ve Jacobs, 2007).

Asher'in 2001 yılında yapmış olduğu çalışmaya göre vergi sisteminden ve vergi idaresinden kaynaklanan ve devlet için bir vergi kaybı özelliğinde olan farklı yolsuzluk örnekleri aşağıdaki şekilde sıralanmaktadır. Bunlar;

-Yolsuzluk yapılması halinde alınması mümkün olmayan vergi muafiyet belgelerinin temini,

-Mükelleflere ait bilgilerin vergi dairesinden kayıtlarının silinmesi,

-Mükelleflerin ticari rakiplerine ilişkin olarak gizli vergi beyan bilgilerinin sağlanması,

-Ülkeler içerisinde vergi kaçakçılığının kolaylaştırılabilmesi için sahte bir şekilde mükellefiyetin tesis edilmesi,

-Mükelleflerin vergi borçlarının gerekçe gösterilmeden silinmiş olması,

-Devletler içerisinde gerçekleştirilen vergi denetimleri ve bu denetimlerce ortaya konulan vergi cezalarının denetlenmemesi.

Bazı yolsuzlukları devletin kendisi istemeden teşvik edebilmektedir. Ticari kısıtlamalar da devletin yarattığı yolsuzluk kaynaklarına bir örnek olarak gösterilebilmektedir. Örneğin, belirli bir malın ithali konusunda kısıtlamalar olması durumunda, gerekli ithalat lisansları çok değerli hale gelmektedir ve ithalatçılar bunları temin etmek için ilgili görevlilere rüşvet vermeye gönüllü olabilmektedirler. Özellikle yerli sanayileri uluslararası rekabetten korumak yerel girişimcilerin ödemeye gönüllü olacakları rüşvet biçiminde rantlar yaratmaktadır. Bu da kamu gelirlerinin azalmasına yol açmaktadır. Ekonomi içerisinde görülen şeffaflık yolsuzluğun azalması ile doğru orantılıdır (Örücü, Aysu ve Bakırtaş, 2012: 541).

2.1.3.3 Gelir dağılımı ve yoksulluk üzerindeki etkileri

Türkiye’de çözüm bekleyen önemli sorunlar arasında gelir eşitsizliği ile yoksulluk bulunmaktadır. Gelişmekte olan ülkelerin gelişmiş ülkelerin yaşam kriterlerini yakalaması için öncelikli olarak yolsuzlukların önlenmesi gerekmektedir. Ülkeler içerisinde ekonomik büyüme bütün vatandaşlar arasında adil olarak dağıtılmalıdır. Gelir dağılımı ne kadar adilse yolsuzluk o kadar az oranda gerçekleşmektedir. Yolsuzluk; sosyal harcamaların miktarını, kalitesini ve sonuçlarını olumsuz şekilde etkilemektedir. Bu noktada bazı kesimler zenginleşirken, halkın gittikçe fakirleştiği görülmektedir. Bunu önlemenin tek yolunun da yolsuzluğu önlemek olduğu görülmektedir. Yolsuzluk; gelir dağılımı ve yoksulluk üzerine yapılmış olan bir çalışmada Arjantin ve Kolombiya haricindeki ülkelerde negatif bir ilişki olduğu görülmektedir. Bir ülke içerisinde gelir dağılımı ne kadar adil ise yolsuzluğun o kadar az olduğu, yolsuzluk ne kadar fazla ise bu ülkelerde gelir dağılımının o kadar adaletsiz olduğu sonucuna varılmıştır (Karluk ve Ünal, 2017: 2).

2.1.3.4 Kayıt dışı ekonomi üzerindeki etkileri

Ülkeler içerisinde kayıt dışı ekonomi ülkelerin mücadele etmesi gereken bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Kayıt dışı ekonomi ile yolsuzluğun birleşmesi ile birlikte ülke içerisinde sosyal refahta büyük bir azalma meydana gelecektir. Bunun engellenmesi için ülke içerisinde yolsuzluğun azaltılması için çalışmalar yapılmalıdır (Akça, Ünlükaplan ve Yurdadoğ, 2016: 215).

İnsanları yolsuzluk yapmaya ve kayıt dışına çıkmaya sevk eden tarihsel ve siyasal nedenler şu şekilde sıralanmaktadır. Bunlar;

- Enflasyon,
- Gelir dağılımı,
- Vergi adaletsizliği,
- Yasaların basit ve açık olmaması, sık sık değişikliğe uğraması,
- Vergi oranlarının yüksekliği,
- İstisna ve muafiyetler,

- Üniter yapı içerisindeki bozulma,
- Defter tutma hadleri,
- Vergi idaresinin organik yapısı,
- Teknik yapı,
- Personel yapısı,
- Denetim mekanizması,
- Vergi ahlakı,
- Mükellef psikolojisi (Güler ve Toparlak, 2018: 210).

Günümüzde, toplumların en önemli sorunlarından birisi olan kayıt dışı ekonomi; nedenleri, sonuçları ve işleyişi itibariyle oldukça karmaşık ve çok yönlü bir olgudur. Kayıt dışı ekonomi çok boyutlu ve değişik niteliklere sahip çeşitli faaliyetleri kapsamaktadır. Kayıt dışı ekonomiyi yasa dışı ekonomik faaliyetlerde kayıt dışılık (yeraltı ekonomisi), yasal ekonomik faaliyetlerde kayıt dışılık (informal kayıt dışılık) ve beyan dışı ekonomik faaliyetler olmak üzere sınıflandırmak mümkündür (Losby vd., 2002).

Daha kapsamlı başka bir tanımda ise; kayıt dışı ekonomi suç teşkil etsin veya etmesin, belgeye hiç bağlanmamış veya içeriği kısmen veya tamamen gerçeği yansıtmayan yanıltıcı belgelerle gerçekleştirilen ve bilinen istatistikî yöntemlere göre tahmin de edilemediği için GSMH hesaplarına dâhil edilemeyen devletin bilgisi ve kayıtları dışında yürütülen gelir yaratıcı ekonomik faaliyetlerin tümü olarak tanımlanmaktadır (Önder, 2012).

Yabancı literatürde ise Schneider ve Enste'ye göre; kayıt dışı ekonomi, resmi GSMH içinde yer almayan ve GSMH'ya katkıda bulunmayan ekonomik faaliyetlerin tümüdür (Losby vd., 2002).

Piyasa ekonomisinin gelişmesinin ön koşullarından bir tanesi de kayıt dışı ekonomik faaliyetlerin ve bunun temel sebeplerinden birisi olarak yolsuzlukların azaltılması olduğu değerlendirilmektedir. Bağımsızlık sonrası dönemlerde, geçiş ekonomilerinde kayıt dışı ekonomik faaliyetlerin ve yolsuzlukların hızla arttığı tespit edilmiş olup söz konusu ekonomilerde bavlul ticaretini de kapsayacak şekilde

kayıt dışı ekonominin boyutlarının artmasının önemli bir sebebi olarak yolsuzluklar görülmüştür. Yolsuzluklar, kayıt dışı ekonominin devamlılığının sağlanması ile gelişmesini desteklemekle birlikte, yasal olarak üretimi ve ticareti yapılan mal ve hizmetlerin kayıt dışı kalmasının nedenleri arasında bir kayıt dışı ekonomik faaliyet olan yolsuzluk ve rüşvet gibi mekanizmaların süreci kolaylaştırıcı fonksiyonu da bulunmaktadır (Lipsey, 2001).

Yolsuzluklar ile kayıt dışı ekonomi arasındaki ilişki konusunda araştırmaları olan Johnson 'vd.' (1998) bazı Latin Amerika ve OECD ülkeleri ile bazı geçiş ülkelerinin verileri üzerinde yaptıkları çalışma da; yolsuzluk seviyeleri ve kayıt dışı ekonomi arasında anlamlı bir ilişki görülmüş ve yolsuzlukların yüksek olduğu ülkelerde kayıt dışı ekonominin de yüksek olduğu vurgulanmıştır.

Johnson vd. (1999) başka bir çalışmalarında ise, kayıt dışı ekonomiye ilişkin çalışmaların iş piyasasına yönelik düzenlemelere vurgu yaptığını ve konuya politik iktisat perspektifinden yaklaşmak gerektiğini belirtmişlerdir. Ayrıca 1990'lı yıllara ait Latin Amerika, OECD ve Doğu Avrupa ülkelerinden oluşan 49 ülke verileri üzerinden, vergi yükünün kayıt dışı ekonomiyi arttırdığı konusunda belirgin bir ilişki bulunmazken, bürokratik kalitenin, düzenleyici çerçevenin ve yolsuzlukların kayıt dışı ekonomiyi etkilediği sonucuna ulaşmışlardır.

Bal (2004) tarafından yapılan geçiş ekonomilerine sahip ülkelerde yolsuzluk ve kayıt dışı ekonomi başlıklı çalışma da; piyasa ekonomisinin gelişmesinin ön koşulları arasında, kayıt dışı ekonomik faaliyetleri ve yolsuzlukların minimize edilmesi olduğunu ifade etmiştir. Geçiş ekonomilerinde kayıt dışı ekonomi ve yolsuzlukların boyutlarının son derece yüksek olduğunu ve bunun sonucunda ise uluslararası kayıt dışı ekonomik faaliyet olarak bavlul ticaretinin giderek azaltılmaya çalışılmasına rağmen, varlığını koruması ve boyutlarını geliştirmesinin nedeninin yolsuzluklar olduğunu belirtmiştir.

Bağırzade (2000), tarafından yapılan yolsuzluk ve kayıt dışı ekonomi arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalara ilişkin teorik araştırması sonucunda; Faulend ve Sosic tarafından Hırvatistan üzerine, 2001 yılında Akçay tarafından 23 eski Sovyet ülkesi üzerine, May vd. tarafından 69 (18 geçiş 52 diğer) ülke üzerine, 2004 yılında Çule tarafından Arnavutluk üzerine, 2005 yılında Çule ve Fulton

tarafından geçiş ekonomileri üzerine, Enste tarafından OECD ve eski Sovyet ülkeleri üzerine, 2006 yılında Katsios tarafından Yunanistan üzerine, 2006 yılında Dreher ve Schneider tarafından 120 düşük ve yüksek gelirli ülke üzerine yapılan çalışmaların bulunduğunu ve bunların sonucunda kayıt dışı ekonomi ve yolsuzluk arasında sıkı bir karşılıklı neden sonuç ilişkisinin olduğunun tespit edildiği görülmüştür.

Choi ve Thum (2004) tarafından çeşitli ülkeler üzerine yapılan çalışma sonucunda, kayıt dışı ekonomiyi azaltmaya yönelik çalışmaların yolsuzlukla mücadele ile desteklenmemesi durumunda bir faydasının olmayacağı tespit edilmiştir.

Dreher (2005) tarafından ise kayıt dışı ekonominin artmasının çalışanların rüşvet alma eğilimini azaltarak yolsuzluğu azaltıcı etki yapacağı yani kayıt dışı ekonomi ile yolsuzluk arasında negatif bir ilişki olduğu belirtilmiştir.

Dreher ve Schneider (2006) yüksek gelirli ülkelerde, kayıt dışı ekonomik faaliyetlerde bulunan bireylerin yakalandıklarında rüşvet vererek cezadan kurtulamayacaklarını bildikleri ve bu nedenle rüşvet vermeyecekleri, düşük gelirli ülkelerde ise kayıt dışı ekonomide faaliyet gösteren bireylerin rüşvet vererek ceza almaktan kurtulabileceklerini düşündüklerinden yolsuzluğun yüksek gelirli ülkelerde azaldığı, düşük gelirli ülkelerde ise arttığı bulgusuna ulaşmıştır. Rüşvetin kayıt dışılığın oluşmasında en önemli etkenlerden biri olduğu hatta rüşvet olgusuna son verilmeden kayıt dışılığın önüne geçmenin mümkün olmadığı belirtilmektedir.

Schneider (2006) tarafından 145 ülkenin 1999-2003 yılları verileri üzerinde yapılan çalışmada kayıt dışı ekonominin yüksek gelire sahip ülkelerde yolsuzluğu azalttığı, düşük gelirli ülkelerde ise tam tersine yolsuzluğu arttırdığı tespit edilmiştir.

Buehn ve Schneider (2009) da literatürde yer alan bir çok ampirik çalışma sonucunda ulaşıldığı gibi kayıt dışı ekonomi ve yolsuzluk arasında sıkı bir ilişkiye rastlanmıştır.

Yendi (2011) ise orta ve üst gelirli ülkeler grubu için 1999-2007 yılları arasında kayıt dışı ekonomiye etki eden kurumsal faktörleri incelemiştir. Çalışmanın sonucunda kayıt dışı ekonomi ve yolsuzluk arasındaki ilişki belirsiz olarak tespit edilmiştir.

Wiseman (2013) tarafından girişimcilik, yolsuzluk ve kayıt dışı ekonomi arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışması sonucunda yolsuzluğun girişimciliği etkilediği, yolsuzluğun kayıt dışı ekonomi için güçlü bir enstrüman olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Sonuç olarak serbest piyasa ekonomisinin gelişmesinin önündeki en önemli engellerden biri kayıt dışı ekonominin varlığıdır. Kayıt dışı ekonominin yüksek olduğu ülkelerde buna bağlı olarak yolsuzluk seviyesinde de bir yükselik olduğu görülmektedir. Kısaca yolsuzluk ile kayıt dışı ekonomi birbirlerine paralel bir seyir izlemektedir.

2.1.4. Yolsuzluğun Diğer Ekonomik Etkileri

2.1.4.1. Yolsuzluklar ve Enflasyon Arasındaki İlişki

Optimal vergileme teorisine göre hükümetler senyoraj geliri elde etmek için enflasyon yaratmak isteyebilir. Vergi kaçakçılığının olması ve vergi toplama maliyetlerinin yüksek olması durumlarında ise hükümetlerin kamu geliri olarak düşündükleri senyoraj gelirleri sonucunda kişilerin reel gelirleri azalmaktadır. Vergi kaçakçılığının ve vergi toplama maliyetlerinin yolsuzluğun yüksek olduğu ülkelerde daha fazla olduğu değerlendirildiğinde, yolsuzluk sonucu sermaye kaçışlarının artmasına bağlı olarak vergilendirilecek varlıkların ve vergi gelirlerin azalması ve kamu harcamalarının artmasıyla enflasyona neden olan daha büyük mali açıklar oluşmaktadır. Bu değerlendirmeler ışığında Marhubi (2000) yolsuzluk arttıkça enflasyonun da artacağı sonucuna ulaşmıştır.

Braun ve Tella (2000), yatırımlar üzerinde gerek maliyetleri artırması gerekse tamamlanmasını geciktirmesi nedeniyle olumsuz bir etkiye sahip olan yolsuzlukların, dolaylı bir biçimde de enflasyon maliyetini artırma şeklinde bir olumsuz etkisi olduğu belirtilmiştir.

Yolsuzluğun enflasyona neden olmasının yanı sıra yolsuzluğa yol açan ekonomik nedenler arasında enflasyon da yer almaktadır. Uygarlığın ve teknolojinin gelişmesi sonucunda ihtiyaçların artması ve yüksek enflasyonun da satın alma gücünü düşürmesiyle yasal olmayan yöntemlere başvurulma olasılığı ve oranı da yükselmektedir. Yüksek ve değişken enflasyon, fiyatlar hakkında belirsizliği arttırdığından yatırımları ve ekonomik büyümeyi düşürerek yolsuzluğun artmasına neden olmaktadır.

Akça v.d., (2012) tarafından enflasyon ve yolsuzluk arasındaki ilişkiyi inceleyen başka bir çalışmada ise 97 ülkeye ait 2002-2010 yılları arasındaki veriler incelenmiş ve sonuçta yolsuzluk arttıkça enflasyonun da yükseldiği görülmüştür.

Yolsuzluk ve enflasyon arasındaki diğer bir ilişki ise reel kur düzeyindeki değişimlerdir. Ülkedeki fiyat istikrarının bozulması, ülke parasının diğer yabancı paralara karşısında değersizleşmesini beraberinde getirmektedir. Bu konuda yapılan bir araştırmada yolsuzluk düzeyindeki bir birimlik artışın ülkedeki reel kur düzeyini on binde üç oranında değersizleştirdiği sonucuna ulaşılmıştır.

Enflasyon arttıkça yolsuzluğun arttığı sonucuna literatürde Ekpo (1985), Oweye ve Bendarfadaf (1996), Bahmani-Oskooee ve Nasir (2002), Abed ve Davoodi (2002), Braun ve Di Tella (2004), Smith-Hillman (2007), Piplica(2011), Samimi (2012) tarafından yapılan çalışmalarla da ulaşılmıştır.

Örnek verecek olursak; Braun ve Tella (2004) tarafından yapılan bir çalışma sonucunda enflasyon trendindeki değişmelerin yolsuzlukları arttırdığı ve enflasyondaki bir puanlık standart sapmanın yolsuzluk düzeyini 0,47 puan arttırdığı veya %32'lik bir sapmaya yol açtığı, ayrıca enflasyondaki bir standart puanlık sapmanın yatırımları GSYİH'nın %2,7'si oranında, yıllık büyüme oranını da %0,9 oranında azaltacağı ve yolsuzlukları ise %12 oranında arttırdığı belirtilmiştir.

Sonuç olarak enflasyon ve yolsuzluk arasında iki yönlü bir ilişki mevcut bulunmakta yolsuzluklar enflasyona, enflasyon da yolsuzluğa neden olmaktadır.

2.1.4.2. Yolsuzluklar ve Özelleştirme Arasındaki İlişki

Bjorvatn ve Soreide (2005) tarafından, yolsuzluğun piyasa fiyatı oluşumu, özelleştirmeden sonra piyasanın yapısını, alıcının seçimi, fiyatın oluşumu ve ekonomik etkinlik kapsamındaki etkileri incelenmiştir. Çalışma sonucunda yolsuzlukların olduğu ülkelerde özelleştirmelerin başarısız olduğu, yolsuzlukların çok olduğu ülkelerdeki özelleştirmelerin yolsuzlukların daha az olduğu ülkelere göre daha yüksek bir pazar yoğunlaşması ile sonuçlanacağı, satın alma fiyatının daha yüksek belirleneceği ve ekonomik etkinliğin azalacağı tespit edilmiştir.

2.1.4.3. Yolsuzluğun Mikro Etkileri

Avrupa Yeniden Yapılanma ve Gelişme Bankası ile Dünya Bankası tarafından 20 gelişmekte olan ülkede 3000 girişimciyi kapsayan bir araştırma ile yolsuzluğun firma düzeyi ile değiştiği görülmüş olup yeni işe başlayan firmalar açısından bütün bölgelerde yolsuzluk ve rekabeti önleyici uygulamaların en önemli güçlük olduğu belirtilmiş ve sonuçta yolsuzluğun girişimciliğin maliyetini arttırarak gelir oranlarını düşürdüğü ve büyük işletmelerden çok, küçük işletmelere daha zararlı etkilere yol açtığı tespit edilmiştir.

Literatürde yolsuzluk ve girişimcilik arasındaki ilişkiyi inceleyen az sayıda çalışma bulunmaktadır. Avnimelech (2010) tarafından yapılan çalışmada yolsuzluk ve girişimcilik arasındaki ilişki, LinkedIn isimli bir web sayfasından elde edilen veriler ve yolsuzluk algılama endeksi kullanılarak yapılmıştır. Sonuçta yolsuzluğun girişimcilerin üretkenliğini negatif etkilediği sonucuna ulaşılmıştır.

Yozlaşmış bir çevrede, yetenekli bireyler enerjilerini üretken aktivitelere değil, rant kollamaya ve rüşvetçi uygulamalara harcarlar. Bu da negatif katma değer yaratan faaliyetlere yol açarak ekonomik büyümeyi yavaşlatıcı etkilere sebebiyet vermektedir (Tanzi, 1998).

Yolsuzluklar küçük ve orta ölçekli firmalar üzerine etki yapmakta ve işletmelerin gelişimini sınırlamaktadır. Bu da ülkelerin üretim hacimlerini etkilemektedir. Yolsuzlukların yoğun olması nedeniyle, resmi yetkililere rüşvet vermek ve iş yaptırmak için harcadıkları kaynak ve zaman nedeniyle, şirketlerin büyüyemediği ve üretimini arttıramadığı ve faaliyetlerini tam olarak yerine

getiremediği görülmektedir. Özellikle geçiş sürecindeki ekonomilerde ve gelişmekte olan ülkelerde firmaların sektöre girişlerini engelleyen en önemli etken yolsuzluk ve rüşvettir (Wanless, 2013).

Ayrıca, yolsuzluklar firmaların sermaye getirilerini düşürerek yatırım kararlarını da olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Yolsuzluklar şirketler üzerinde hem finansal hem de yönetsel yükler getirmektedir. Dünya Bankası'nın 2009 yılında Malawi'de yaptığı bir araştırma sonucunda yolsuzluklar sonucunda belirsiz bir ortam oluştuğu, şirketlerin operasyonel etkinliğinin azaldığı, iş yapma maliyetinin ve riskinin arttığı sonucuna ulaşılmıştır (Ryan, 2000).

2.1.4.4. Yolsuzluk ve Ekonomik Güvenlik Arasındaki İlişki

Ekonomik güvenlik, ekonomi ile ilgili olan göstergelerin, uluslararası ekonomi kuruluşlarının kabul ettiği gösterge sınır değerleri içinde bulunması, ekonomik hareketlerin topluma güven vermesi şeklinde anlaşılmaktadır. Yolsuzluk, ekonomik güvenliği sarsan olgulardan birisi olan organize suçlarla mücadelenin önündeki en önemli engellerdendir. Organize suç örgütleri gerek yasadışı gelirlerinin müsaderesini engellemek gerekse işledikleri suçlar nedeniyle cezalandırılmamak için rüşvet başta olmak üzere pek çok yolsuzluğa karışmaktadırlar. Organize suç örgütleri gelir getirici suçları işlerken kamu görevlilerine rüşvet verme yolunu kullanabilmektedir (Aras, 2015).

Dünya Bankası tarafından hazırlanan 'Yatırım Fırsatı' isimli rapora göre; Türkiye'de iş yapmayı güçleştiren etkenlerin en önemlileri mafya ve organize suçlardır. Firmaların %18'i her yıl mafya gruplarına 'güvenlik ücreti' olarak bütçelerinden belirli bir parayı ödemek zorunda kalmışlardır. Bu miktar ankete katılan şirketlerin cirolarının binde dördünü ifade etmektedir. Yolsuzluğun olduğu bir ülkede, piyasalar rekabetçi niteliğini, siyasi liderler de güvenilirlik ve otoritelerini kaybetmekte, yolsuzluğa bulaşmış gruplar, medyayı kontrol edip kamuoyunun doğru bilgilendirilmesini engelleyerek açık ve demokratik topluma zarar vermektedir. Sonuçta hukuk devletine güven azalmakta ve yasaların uygulanması güçleşmektedir (Aydın, 2006).

Sonuç olarak, yolsuzluklar ekonomik krizlere, ekonomik krizler yoksulluğa, yoksulluklar suçlara ve yolsuzluğa neden olmakta ve yolsuzluk bir ülkenin

ekonomik göstergelerini olumsuz şekilde etkileyerek ülkenin ekonomik güvenliğine etki etmektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

EKONOMETRİK YÖNTEM VE UYGULAMA

3.1. E7 Ülkeleri

E7 ülkeleri İngilizce olarak emerging 7 yani developing 7 anlamına gelerek kullanılmaktadır. E7 ülkeleri yedi ülkeden oluşmaktadır. Bu ülkeler; Çin, Hindistan, Brezilya, Rusya, Endonezya, Meksika ve Türkiye olarak sıralanmaktadır.

Dünya ekonomisi geçtiğimiz son yirmi yıl içerisinde ağırlığını hızlı bir şekilde geliştirmekte olan ülkelere doğru yönelmiştir. Bu ülkelerin nüfus ve insan kaynağının giderek daha ağır basmaya başlaması ile yeni dünya düzeninin yavaş yavaş kurulmaya başladığı belirtilmektedir. E7 ülkeleri ekonomilerini diğer ülkelere nazaran her geçen gün biraz daha büyütmektedirler. Dünya Bankası tahminlerine göre 2020 yılından itibaren özellikle E7 ülkelerinin ekonomisi, G7 ülkelerinin ekonomisini geçmeye başlayacaktır. Endonezya'nın 2030 yılında Almanya ve İngiltere ekonomilerini geride bırakacağı düşünülmektedir (<https://www.elektrikport.com>).

Uluslararası Danışmanlık Şirketi Pricewaterhouse-Coopers (PwC), yayınladığı raporda, Çin ekonomisindeki hızlı büyümenin E7 ülkelerindeki büyüme için motor güç oluşturduğuna işaret edilerek, Çin ekonomisinin 2020'de ABD'nin önüne geçerek dünyanın en büyük ekonomisi olmasının beklendiği belirtilmiştir. Raporda, Çin'deki büyüme hızında gelecek 20 yılda yavaşlama beklenmesine rağmen, Çin'in dünyanın en büyük ekonomisi haline gelmesiyle Çin, Hindistan, Brezilya, Rusya, Meksika, Endonezya ve Türkiye'nin yer aldığı E7 ülkelerinin 2020 yılında G7 ülke ekonomilerinden büyük olabileceği kaydedilmiştir. PwC, ABD, Japonya, Almanya, Fransa, İngiltere, İtalya ve Kanada'dan oluşan G7 ülke ekonomilerinin 2000'de E7'nin iki katı olduğunu hatırlatmıştır. Ancak, geçen 10 yılda geliştirmekte olan ülke ekonomilerinin gelişmiş ülkelere nazaran belirgin bir şekilde ilerleme kaydettiğini ifade etmiştir. G7 ile E7 ülkeleri arasındaki farkın bu yıl yüzde 35 oranında azalmasının beklendiğine dikkat çeken PwC, gelecek on yılın sonunda bu farkın tamamen ortadan

kaybolabileceğini vurgulamıştır. Eğilimin gelecek 10 yılda da devam etmesinin beklendiğine işaret eden PwC, 2030'larda Çin, ABD, Hindistan, Japonya, Brezilya, Rusya, Almanya, Meksika, Fransa ve İngiltere'nin dünyanın en büyük 10 ekonomisi olmasının beklendiğine işaret etmiştir (Simionescu, 2016: 192).

3.1.1. Hindistan

Hindistan ekonomisinin dünya içerisinde iki farklı yapıya sahip olduğu belirlenmiştir. Bu yapı; orta sınıfın en zekilerini çalıştıran modern ve küresel rekabet gücüne sahip bilgiye dayalı hizmetler sektörü, diğer yanda çoğunlukla az eğitilmiş iş gücünün çalıştığı ve rekoltesi yağışlara bağlı tarım sektörü yer almaktadır. İmalat sektörü geleneksel olarak kalitesiz mallar nedeniyle yetersiz olmasına rağmen bu durum son yıllar içerisinde değişmeye başlamıştır. Hizmetler sektörü içerisindeki güçlü büyüme neticesinde sektörün GSYİH içindeki payının 2015 yılında %58,9 olarak gerçekleştiği, tarım sektörü içerisindeki payın %16,6 olduğu ve sanayi içerisindeki payın da %24,5 olduğu görülmektedir (Uludağ İhracatçı Birlikleri Hindistan Ülke Raporu, 2018:).

Son yıllarda ekonominin tarıma bağımlılığı azalmış olsa da GSYİH'deki dalgalanmalar hala yıllık muson yağmurlarının sonuçlarına bağlıdır. Hindistan'da toprak sahiplerinin büyük bir çoğunluğunun geçinecek kadar tarım yaptığı görülmektedir. Çoğu çiftçi ailesi yoksulluk sınırının altında hayatını sürdürmektedir. Hindistan özellikle kırsal alan içerisinde dünyadaki en kötü insani gelişim indekslerinin bazılarında sahiptir. Buna karşın Hindistan aynı zaman içerisinde çok sayıda yüksek nitelikli iş gücüne ve birkaç tane endüstriyel gruba da sahiptir (Ticaret Bakanlığı, 2018).

Tablo 3.1. Sektörler İtibariyle Ekonomik Büyüme (Değişim, %)

Sektör	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Tarım	1,5	4,2	-0,2	1,2	2,0	3,0
Sanayi	3,6	5,0	5,9	7,4	8,1	7,4
Hizmetler	10,0	9,6	11,6	9,9	8,8	8,1

Kaynak: Küresel Fuar Acentesi Hindistan Ülke Raporu, 2018: 3

Hindistan'ın son ekonomik reformları başlattığı 1990'lı yılların başından itibaren ekonomik büyümenin geçici olmaktan çıktığı görülmektedir. Önceki yıllardan daha yüksek bir büyüme oranı yakalandığı görülmektedir. Reel büyüme 2003 yılından itibaren her yıl %8'in üzerinde gerçekleşmiştir. 2006 yılında %9,7 ile tepe noktasına ulaştığı görülmektedir. 2008 yılında yaşanan ekonomik kriz ile beraber ekonomik büyümenin %6,1 oranında gerçekleştiği tespit edilmiştir. Hükümetin geniş kapsamlı mali canlandırma paketinin uygulamaya konulmaması durumunda bu büyümenin daha düşük bir oranda gerçekleştiği görülmektedir. Bu hazırlanmış olan paketle kamu harcamaları büyümenin yaklaşık olarak üçte birine katkı sağlamıştır. Yüksek büyümenin olduğu 2003 ve 2007 yıllarında kamu harcamalarının büyüme katkısının sadece %6 olduğu, kamu harcamalarının bu dönem içerisinde büyük bir sıçrama yaptığı bilinmektedir (Ticaret Bakanlığı, 2018).

Hindistan'ın yıllık reel büyüme verileri incelendiğinde ülke ekonomisinin 2009 yılında %8,5, 2010 yılında %10,3, 2011 yılında %6,6 ve 2012 yılında %5,6, 2013 yılında %6,6, 2014 yılında da %7,2 büyüme yaşadığı görülmektedir. 2011, 2012 ve 2013 yıllarında büyümenin küresel konjonktürün altında gerçekleştiği tespit edilmiştir.

Tablo 3.2. Hindistan Ekonomisine İlişkin Beklentiler

	2014	2015	2016	2017	2018
Reel GSYİH Büyüme Oranı (%)	7,2	7,6	7,6	7,6	7,7
Tüketici Fiyat Enflasyonu (Ort %)	5,9	4,9	5,5	5,2	5,3
Mal İhracatı (FOB, milyar \$)	328,4	272,4	267,9	283,7	289,5
Mal İthalatı (FOB, milyar \$)	472,4	409,2	389,5	416,8	440,9
Cari İşlemler Dengesi (milyar \$)	-26,8	-22,1	-32,0	-49,2	-59,0

Döviz kuru (USD) ort.	61,03	64,15	67,05	69,75	72,08
--------------------------	-------	-------	-------	-------	-------

Kaynak: Küresel Fuar Acentesi Hindistan Ülke Raporu, 2018: 4.

3.1.2.Çin

Sanayi Devrimi öncesinde özellikle gelişmiş üretim yeteneği ve kalitesi ile bölge ve ülkeler açısından, Avrupa gibi çok uzak ülkeler çerçevesinde Çin'in çok önemli bir yeri bulunduğu görülmektedir. Önemli olmasının nedeni olarak malların batıya ve en uçtaki Avrupa'ya taşınmasında kullanılan ticaret yollarının geçmiş olduğu şehirler ve limanlar da büyük önem taşımaktadır (Bekcan, 2017: 372-373).

Çin tahmini rakamlara göre; 1700 yılında dünya GSYH'nın tek başına %23,1'ini ve 1820 yılında ise %32,4'ünü gerçekleştirdiği görülmektedir. Bundan sonraki yıllar içerisinde Çin'in dünya üretimindeki payının hızla düşmeye başladığı belirlenmiştir. 1890 yılında Çin'in GSYH içindeki payının %13,2'ye, 1952 yılında %5,2'ye ve 1978 yılında da en düşük seviye olarak %5'e düştüğü tespit edilmiştir. 1995 yılından itibaren ise Çin'de bir yükselme görülmektedir. Öncelikle %12,1'e ulaşmış ve günümüzde daha da yükselmiştir (Deniz, 2016: 65-66)

Çin dış yatırımlar ve ihracat açısından dışa bağımlı bir ülke olmasına karşın, dünyada bütçe fazlası veren nadir ülkelerden biri olarak görülmektedir. Çin'in 260 milyar dolara yakın dış ticaret fazlası bulunduğu görülmektedir. Çin artık sadece ucuz mal ve tarım ürünleri ile değil ileri teknoloji de ihraç etmeye başlamıştır. Uluslar arası Para Fonu'na ve Dünya Ticaret Örgütü'ne üye olan Çin'de halen 450.000'in üzerinde yabancı işletmenin faaliyet gösterdiği görülmektedir. Çin'de çok ciddi ve siyasi bir ekonomik bunalım veya doğal afet çıkmaması ve büyümenin sürdürülebilir kılınması durumunda Çin'in 2050 yılında 44 trilyon dolarlık GSMH büyüklüğüne ulaşacağı düşünülmektedir (Örmeci, 2013: 3).

Çin ekonomisi özellikle 1978 yılından sonra uygulamış olduğu politikalar ve gerçekleştirmiş olduğu reformlar sonucunda yüksek büyüme oranları yakalamıştır. Çin'in ekonomik büyümesinde etkili olan faktörler şu şekilde sıralanmaktadır. Bunlar;

-Bol ve ucuz iş gücü,

- Tasarruflar ve yatırımlar,
- Toplam faktör verimliliğindeki artış,
- Doğal kaynaklar,
- Döviz kuru rejimi,
- Dış ticaret,
- Doğrudan yabancı yatırımlar,
- Dünya Ticaret Örgütü'ne üyelik olarak sıralanmaktadır (Gündal, 2015: 62).

Çin'deki devlet yetkilileri ülke içerisinde yaşanan yolsuzluklar için büyük önlemler almaya başlamışlardır. Yolsuzluklardan dolayı Çin'de görev yapan resmi görevlilere yeni sınırlamalara getirilmiştir. Çin Komünist Partisi; topluma nüfuz etmiş yolsuzluğu engellemek amacıyla resmi görevlilerin yasa dışı görüşme ve bağlantılara ev sahipliği yapan özel kulüplere üyeliği ve ziyareti yasaklamıştır. Çinli liderler ülkeyi ve Çin Komünist Parti'yi çökertecek en büyük etkenin yolsuzluk olduğunu belirtmiştir. Çin Devleti; ülkede yaşanan yolsuzlukların üzerine gidileceği mesajını vermiştir. 2003-2010 yılları arasında iki yüz binden fazla rüşvet ve zimmete para geçirme vakasını soruşturan Çin, yolsuzluğun siyasi istikrara büyük bir tehdit oluşturduğunu belirtirken, bunun aynı zaman içerisinde çözülmesini en öncelikli sorun olarak görmektedir. Dünyanın en hızlı büyüyen ve bu büyümesiyle dünyanın en büyük ikinci ekonomisi haline gelen Çin'de ekonomik büyüme ile yolsuzluklar artarken, zengin ve yoksul arasındaki fark da açılmıştır. Çin'in hızlı ekonomik gelişimi sağlamadaki hız takıntısı bir çok sorunu da beraberinde getirmektedir. Ülke içerisindeki en iddialı alanlardan biri yüksek hızlı tren üretimi Çin'in gururu olarak görülmektedir. Çin'de 43 saatte köprü, 19 günde 57 katlı gökdelen yapılırken özellikle madencilik, sanayi ve inşaat sektörlerinde iş güvenliği önlemlerinin ve denetimlerinin yetersizliği, yılda binlerce işçinin yaşamını yitirmesine neden olmaktadır (Ho, 2004: 5).

Çin ekonomisinin incelendiği Ekonomik Araştırma Dergisi Hurun'un 15 Ekim tarihinde açıklamış olduğu verilere göre Çin'deki Dolar milyaderlerinin 596'ya ulaştığı, dünya genelinde birinci sıraya ulaştığı görülmektedir. Çin'de hala en az 200 milyon kişinin yoksul olduğu bilinmektedir (Tuoheti, 2014: 73).

Tablo 3.3. Çin Ekonomisi

Ana Göstergeler	2014	2015	2016	2017	2018
GSYH	10.534, 53	11.226, 19	11.218,28	11.795, 30	12.796,75
GSYH (% Değişim)	7,3	6,9	6,7	6,6	6,2
Kişi Başına GSYH	7702	8167	8113	8481	9147
Kamu Bütçesi Dengesi	-0,5	-2,5	-3,6	-3,7	-3,4
Kamu Borcu	39,9	42,6	46,2	49,3	52
Enflasyon Oranı	2,0	1,4	2,0	2,4	2,3
İşsizlik Oranı	4,1	4,1	4,0	4,0	4,0
Cari Hesap	236,05	304,16	196,38	149,35	158,63
Cari Hesap (GSYH İçerisindeki Pay)	2,2	2,7	1,8	1,3	1,2

Kaynak: (IMF-World Economic Outlook Database 2016)

3.1.3. Endonezya

Endonezya nüfus açısından dünyanın en kalabalık dördüncü ülkesi olarak görülmektedir. Endonezya sahip olduğu ekonomik potansiyeliyle Güneydoğu Asya'nın parlayan yıldızı olarak nitelenmektedir. Türkiye'nin ticari ilişkileri Endonezya ile sürekli olarak gelişmektedir. Özellikle makine ihracatı 2012 yılında %27,8'e yükselmiştir. Endonezya; Güneydoğu Asya ile Avustralya anakarası arasında uzanan bir adalar grubu olarak görülmektedir. Endonezya'nın karasuları toplam yüz ölçümünün yaklaşık olarak dört katıdır. Endonezya 240,2 milyon nüfusu ile Çin, Hindistan ve Amerika Birleşik Devletleri'nin ardından dünyanın en kalabalık dördüncü ülkesi olarak görülmektedir. 1960'lı yılların ardından ülkede uygulanan aile planlaması sonucunda nüfus artışı istenilen düzeye çekilmiştir. 1960 ve 1970'li yıllarda nüfus artış oranı %2,3; 1980'li yıllarda %1,97 ve 1990'lı yıllarda ortalama %1,49'a gerilemiştir. 2010 yılında nüfus artış oranının %1,97 olduğu görülmektedir. Endonezya'nın yüzölçümünün sadece %7'sini oluşturan Java, Bali ve Madura adalarında halkın %61'inin yaşadığı belirlenmiştir. Ülke kültürel yönden farklılık göstermektedir. Endonezya'da yaklaşık 4.000.000 Çin kökenli Endonezyalı yaşamaktadır. Endonezya maden kaynakları bakımından

zengin bir ülkedir. Ülkedeki maden kaynakları; kömür, kalay, bakır, nikel, boksit, altın, gümüş, demir cevheri, kaolin, mermer ve granit olarak görülmektedir (KTO-Dış Ticaret Servisi Endonezya Ülke Raporu, 2015: 4).

Endonezya 64 milyon ton ile dünyanın en büyük kömür rezervlerine sahip üç ülkesinden biri olarak belirlenmiştir. Kömür rezervinin %48'i linyit, %1,7'si antrasittir. Endonezya Avustralya'dan sonra dünyanın ikinci büyük kömür ihracatçısı olarak görülmektedir. 2008 yılında kömür üretimi 218 milyon ton olarak kaydedilmiştir. Endonezya'da 2010 yılı bakır üretimi 989 bin ton, altın üretimi 111 ton, ferro-nikel üretimi 17.970 ton, gümüş üretimi 323 ton ve nikel üretimi ise 78 bin tondur (KTO-Dış Ticaret Servisi Endonezya Ülke Raporu, 2015: 14).

Endonezya 1945 yılında bağımsızlığını kazanmıştır. 1950'li ve 1960'lı yıllarda yaşamış olduğu büyük ekonomik sorunların ardından iktisadi hedeflerini beş yıllık kalkınma planları ile belirlemektedir. Kararlı iktisadi idare ülkenin istikrarlı bir büyüme oranı tutturmasını sağlamıştır. Ekonomik büyüme oranı 1970-1996 döneminde yıllık %6'nın üzerinde büyüyen Endonezya, 1960'larda fakir ülkeler arasında yer alırken, 1996 yılında ulaştığı 1150 dolarlık kişi başına düşen milli gelirle orta gelirli ülkeler sınıfına yükselmiştir. Zengin doğal kaynakları, artan nüfusu ve son yirmi beş yıl içerisinde gösterdiği büyüme performansı ile Uzakdoğu'nun kaplanları arasında sayılan Endonezya 1997 yılı ortalarında baş gösteren Asya Krizi sonrasında yabancı yatırımcıların dikkatini çekmiştir (Yıldırım, 2010: 48-49).

Endonezya'nın dengeli bir ekonomiye sahip olmasında sanayi sektörünün rolü çok büyüktür. Endonezya'da bir çok mineral kaynak bulunması ve bunun son otuz yıl içerisinde oldukça hızlı bir şekilde değerlendirilmesi, madencilik sektörünün ödemeler dengesindeki katkısını arttırmaktadır. 1980'li yılların ortalarında hızlı genişlemeye başlayan imalat sanayi 1991 yılına ilk kez tarım sektörünü geride bırakmıştır. Endonezya'da 2012 yılı içerisinde imalat sanayi GSYİH'de %46,9 oranında paya sahip olmuştur. 2012 yılında hizmetler sektörünün GSYİH içindeki payı %38,6'ken tarım sektörünün turizminin zaman içinde gelişmesi ise hizmetler sektörünün payının artmasını sağlamıştır.

Endonezya'nın ulusal ekonomisi içerisinde pek çok kamu teşebbüsü faaliyet göstermektedir (KTO-Dış Ticaret Servisi Endonezya Ülke Raporu, 2015: 6).

Endonezya'da harcanabilir gelirin düşük seviyede olması ihracatı büyümenin temel etkenlerinden biri haline getirmiştir. 1970'lerde Endonezya'nın ihracatını doğal kauçuk, Hindistancevizi yağı, kurutulmuş hindistancevizi ve ham petrol gibi temel ticari mallar oluştururken, 1983 yılında petrol fiyatlarında yaşanan düşüş ile sanayileşme ülkenin itici gücü olmuştur. 1980 yılında turizmi geliştirmek üzere atılan kararlı adımlar da ihracata olumlu yansımıştır. İzlenen maliye ve para politikaları nedeniyle ülke 2008 yılı sonundan itibaren ortaya çıkan küresel krizden diğer bölge ülkelerine göre daha az etkilenmiştir. 2008 yılından itibaren ortaya çıkan küresel krizden diğer bölge ülkelerine göre daha az etkilenmiştir. Endonezya'da küresel ekonomik kriz sonrası iç talebi ve büyümeyi artırma amaçlı mali politikalar izlemeye başlamıştır. 2009 yılında transfer harcamaları ve memur maaşlarında artırıma gidilen Endonezya'da seçim dönemi içerisinde harcamalar artmıştır. Merkez Bankası'nda 2009 yılı içerisinde sıkı para politikasında bu yönde bir değişikliğe gitmiştir. Faiz oranları Merkez Bankası tarafından %6,5'e kadar düşürülmüştür. Merkez Bankası enflasyon hedeflemesinden çok ekonomik büyümeye ağırlık vermiştir. Endonezya önümüzdeki dönem içerisinde halkın alım gücünü arttıran gıda ve petrol ürünlerinde sübvansiyona dayalı ekonomik politikalara ağırlık vermesi beklenmektedir. 1997 yılında yaşanan Asya krizi Endonezya'yı da sarsmıştır. 1997-2001 yılları arasında yıllık ortalama büyüme %0,17 olmuştur. Endonezya ekonomisi 2011 yılında en yüksek büyümeye %6,5'a ulaşmıştır (Karataş ve Vatansever, 2001: 15).

Tablo 3.4. Endonezya Ekonomisi

	2009	2010	2011	2012	2013	2014
GSYİH (milyar dolar, cari fiyatlarla)	539,6	709,2	846,3	878	910,5	888,5
Reel Büyüme Oranı (%)	4,6	6,2	6,5	6,2	5,6	5
Cari İşlemler Dengesi	10.629	5.144	1.685	-24.183	-17.164	-17.164
Kişi Başına GSYH	2.250	2.920	3450	3.540	3.680	3.680
Kişi Başına GSYİH (SGP)	4,001	4,259	9,443	10,015	10,564	11,145
Enflasyon Oranı (% TÜFE)	2,8	7	3,9	4,3	5,7	5,7

Döviz Kuru	9.400	8.991	9.068	9.670	12.189	12.440
Toplam Dış Borç (Milyon USD)	179.295	195.172	213.541	219.033	210.996	210.996

Kaynak: (IMF-World Economic Outlook Database 2016)

3.1.4. Rusya

Rusya’da büyük bir ekonomik gücün temeli olan doğal kaynaklar ve insan gücüne sahip dünyadaki belli başlı ülkelerden biri konumundadır. Rusya’nın sahip olduğu zengin doğal kaynak rezervleri ülke için büyük bir şans olarak görülmektedir. Bununla beraber ülke ekonomisi açısından bazı sakıncalar da ortaya çıkmıştır. On yıllık süreç içerisinde yüksek düzeyde seyreden petrol fiyatları ve elverişli ticaret hadlerinin ülkenin son yıllarda sağlamış olduğu güçlü büyümenin itici bir güç olduğu düşünülmektedir. Sovyet yönetiminde merkezi bir planlama uygulanmış ve bunun sonucunda tüketim malları ve hizmet sektörlerinin göz ardı edilmesi sonucunda 1990’lı yıllar boyunca önemli bir büyüme görülemediği. Hizmet sektörünün GSYİH içerisindeki payının 1990’lı yıllarda %36’nın altında iken, 1995 yılından itibaren bu oranın %55-60 arasında olduğu tespit edilmiştir (Samokhin, 2001: 367).

Rusya’da merkezi planlama ve sahip olmuş olduğu zengin kaynaklar sebebiyle Rusya’da sanayi sektörünün ağır sanayi yönünde geliştiği görülmektedir. Ülkedeki yakıt, enerji ve metalurji üretiminin toplam sanayi üretiminin %35’ini oluşturduğu bilinmektedir. Elektrik ve gıda üretiminin sanayi üretimi içerisindeki payının yaklaşık olarak %25 olduğu tespit edilmiştir. Rusya ekonomisi incelendiğinde ileri teknoloji ve tüketim mallarının üretiminin payının ekonomi içerisinde çok düşük olduğu belirlenmiştir. Rusya’da ekonomi büyük sanayi işletmelerinin hakimiyeti içerisinde yer almaktadır. KOBİ’lerin GSYİH aldıkları pay yalnızca %10-15 olarak görülmektedir. Bu oranın gelişmiş Pazar ekonomileri içerisinde %50 civarında seyretmektedir. Ülkedeki KOBİ’lerin faaliyet gösterememelerinin nedeni olarak yoğun vergi uygulamaları ile karmaşık hukuki düzenlemeler gösterilebilmektedir (Korzhubaev, 2010: 9).

Rusya'daki büyük işletmeler, yüksek düzeyde seyreden uluslar arası petrol ve metal fiyatları ve bunun yanında Ruble'de yaşanan devalüasyonlar nedeniyle ortaya çıkan girdi maliyetlerindeki düşüş ile yüksek karlardan istifade ederek otomotiv sektörlerinde gerçek değerinin çok altında fiyatlardan varlıklar edinmişlerdir. Komünizm sonrasında Rusya'da ekonomik anlamda büyük bir çöküntü yaşanmıştır. Reel GSYİH 1991 yılında yaklaşık olarak %12 oranında gerilemiş, bütçe açığı ise GSYİH'nın %26'sına kadar çıkmıştır. Komünist ekonominin çökmesi sonucunda enflasyon üç haneli rakamlara yükselmiştir. Bu çöküntünün altındaki nedenler şu şekilde sıralanmaktadır;

-Doğu Bloğunun dağılması sonucunda Eski Doğu Avrupa pazarlarının çözülmesi buna bağlı olarak arz zincirinin bozulması,

-Ülke içerisinde maddi yardımların kesilmesi sonucunda tarım sektörü içerisinde bir kriz yaşanması,

-Kumanda ekonomisi kurallarının, Pazar ekonomisi kuralları uygulanmaya başlanılmadan terk edilmesi vb (Korzhubaev, 2010: 12).

1992 yılında Pazar ekonomisinin mümkün olduğunca hızlı bir şekilde inşa edilmesinin sağlanabilmesi için bir ekonomik program tasarlanarak yürürlüğe konulmuştur. Üretimde yaşanan düşüş ile mali dengesizliklerde yaşanan gelişme ve yapısal reformlar içindeki yavaş ilerlemenin önüne geçilememiştir. 1994 yılında Merkez Bankası tarafından IMF desteği ile sıkı para politikası uygulaması başlatılarak, enflasyonla mücadeleye dönük bütçe kabul edilmiştir. Rusya üç haneli enflasyonla uzun yıllar mücadele etmiş 1995 yılında ülkede belirli bir ölçüde makroekonomik istikrar sağlanılarak 1998 yılına kadar bu sürdürülmeye çalışılmıştır. 1997-1998 yılları arasında Rusya'da başlıca ihraç mallarının fiyatlarında düşüş yaşanması ve Asya krizinin sonucunda yatırımcıların gelişen pazarlara yatırımlarda çekimser kalmaları Rus ekonomisi üzerinde güçlü bir dış şok etkisi yaratmıştır. Sonrasında da Rusya'da büyük bir ekonomik kriz yaşanmıştır. Enflasyon %85 gibi düzeylere çıkmıştır. 1998 yılında Rusya ayarlanabilir sabit kurdan dalgalı döviz kuru sistemine geçmiştir (Bochkareva, 2002: 72).

Kriz sonrasında alınan önlemleri izleyen dönemler içerisinde değişen hükümetler de bağlı kalmışlardır. İhracattan elde edilen gelirler Ruble'nin değerinin düşmesi sonucunda artış göstermiş ve pek çok sektör devalüasyonun sağlamış olduğu bu avantajdan yararlanarak ihracata yönelmişlerdir. 2000 yılı sonu itibariyle enflasyon %20'ye gerilemiştir. Enflasyondaki düşüş eğilimi ilerleyen yıllarda da devam etmiş ve 2007 yılı itibariyle enflasyon %7'nin biraz üzerinde gerçekleşmiştir. Bundan sonraki dönem içerisinde aşırı yüksek düzeyde seyreden enerji fiyatları, para arzındaki artış ve küresel gıda fiyatlarından dolayı enflasyonda yeniden bir yükseliş baş göstermiştir (Mau, 2015: 18).

Rusya'nın karmaşık ve külfetli vergi sistemi yatırımları büyüme önünde önemli bir engel teşkil etmektedir. Uzun yıllar boyunca vergi reformu sürekli gündemde görülmüştür. Ciddi anlamda ilerleme ise Putin döneminde sağlanılmıştır.

Rusya'da 2001 yılından itibaren gerçekleştirilen reformlar şu şekilde sıralanmıştır. Bunlar;

-%13 kişisel gelir vergisi uygulaması gerçekleştirilmiştir.

-Çeşitli sosyal resim ve harçların yerine birleşik, yüksek ölçüde regresif sosyal vergi uygulanması,

-En yüksek kurumlar vergisi oranının %35'den %24'e düşürülmesi ve aynı zamanda çok sayıdaki yasal boşluğun ortadan kaldırılması gerekmektedir.

-Kurumlar vergisi oranının 2009 yılında %24'den %20'ye düşürülmesi sağlanılmıştır.

-Muntazam ticari harcamalarda muafiyet koşullarının iyileştirilmesi sağlanılmıştır.

-Petrol sektörü ve küçük işletmelere kolaylık sağlanması amaçlanmıştır.

-Standart KDV oranının %20'den %18'e düşürülmesi amaçlanmaktadır (Taşar ve Çevik, 2017: 141-145).

Tablo 3.5. Rusya Ekonomisi

Ana Göstergeler	2014	2015	2016	2017	2018
-----------------	------	------	------	------	------

GSYH	2063,66	1365,87	1280,73	1560,71	1611,45
GSYH (% Değişim)	0,7	-2,8	-0,2	1,4	1,4
Kişi Başına GSYH	14388	9521	8929	10885	11248
Kamu Bütçesi Dengesi	0,1	-2,4	-2,9	-2,5	-1,9
Kamu Borcu	15,6	15,9	17	17,1	17,3
Enflasyon Oranı	7,8	15,5	7	4,5	4,2
İşsizlik Oranı	5,2	5,6	5,5	5,5	5,5
Cari Hesap	57,51	69	22,20	51,54	55,76
Cari Hesap (GSYH İçerisindeki Pay)	2,8	5,1	1,7	3,3	3,5

Kaynak: (IMF-World Economic Outlook Database 2018)

Rusya’da yolsuzlukla ilgili olarak bir çok kanun çıkarılmıştır. Bu kanunlar sonucunda yolsuzluğun önlenmesi hedeflenmektedir (Akhundova, 2013: 335-336).

Rusya Parlemantosunu’nun alt kanadı olan Duma; yolsuzluk yapan kişilerin el koyulan parasal varlıklarının Rusya Emeklilik Fonu’na devrini öngören yasa tasarısı ikinci oylamada kabul edilmiştir. Yeni yasayla birlikte yolsuzlukla mücadele kapsamında elde edilen ve yolsuzluk ihlalleri sonucunda el koyulan varlıkların satışından elde edilen parasal kaynaklar, 2019 yılından itibaren Rusya Emeklilik Fonu’nun gelir hanesine yazılacaktır. Yolsuzluğa karışan isimlerden elde edilen kaynakların sosyal sorunların çözümü için kullanılması büyük bir önem taşımaktadır. 2019-2024 yılları arasında yolsuzluklardan emeklilere aktarılacak meblağın 1,8 milyar ruble olduğu düşünülmektedir (<https://tr.sputniknews.com>).

3.1.5. Meksika

Meksika Latin Amerika’nın Brezilya’dan sonra dünyanın on beşinci büyük ekonomisi olarak tanımlanmaktadır. Meksika dünyanın onuncu büyük petrol üreticisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Petrol ülkenin ihracat gelirlerinin %15’ini, hükümet gelirlerinin %40’ını meydana getirmektedir. Meksika’daki diğer önemli ihrac ürünleri şu şekilde sıralanmaktadır. Bunlar (<http://www.mfa.gov.tr/>);

-Kara taşıtları,

- Makineler,
- Mobilya ürünleri,
- Gümüş ve diğer kıymetli metaller,
- Avokado,
- Limon,
- Karpuz,
- Ceviz,
- Çilek,
- Kahve,
- Pamuk.

Meksika'nın en önemli ticaret ortakları ABD, Çin Halk Cumhuriyeti, Japonya, Kanada ve Almanya'dır. Meksika ihracatının %80'inden fazlasını ABD'ye yapmaktadır. ABD'de yaklaşık 37 milyon Meksika asıllı vatandaş yaşadığı belirlenmiştir. Yurt dışında çalışan Meksikalıların ailelerine göndermiş oldukları işçi dövizleri, ülkedeki yakınları için önemli gelir kaynaklarından birini oluşturmuştur. 2016 yılı içerisinde Meksika'ya 26,96 milyar ABD doları işçi dövizinin girdiği tespit edilmiştir. Meksika 46 ülke ile Serbest Ticaret Anlaşması imzalamıştır. Yapmış olduğu ticaretin %90'ından fazlasını Serbest Ticaret Anlaşmasının imzalamış olduğu ülkelerle yürütülmektedir. Meksika'nın dış ticaretini çeşitlendirme çabaları arasında Pasifik İttifakı ve 5 Ekim 2015 tarihinde Pasifik Okyanusu'na kıyısına olan Meksika dahil 12 ülke arasında imzalanan Trans-Pasifik Ortaklığı yer almaktadır. 2016 yılında Meksika'nın Kolombiya, Şili ve Peru ile birlikte kurduğu Pasifik İttifakı'nın dört üyesi arasında gümrük tarifelerinin %92'si kaldırılmıştır (<http://www.mfa.gov.tr/>).

2012 yılından itibaren Meksika'da Hizmet Ticaret Anlaşması müzakerelerine katılan 23 ülkeden biri olarak görülmektedir. Meksika Hükümeti, 2018 yılı içerisinde ABD ve Kanada ile sürdürülen Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşması'nın güncellenmesine yönelik müzakerelerin yanı sıra Avrupa Birliği, Brezilya ve Arjantin'le devam eden STA görüşmelerinin de

sonuçlandırılmasını hedeflemektedir. OECD bünyesindeki yükselen ekonomiler içinde 2016 yılında Meksika para birimi en çok kaybeden para birimi olmuştur. 2017 Dünya Bankası Raporu'na göre iş yapma kolaylığı açısından Meksika dünyada kırk dokuzuncu sırada yer almaktadır. Meksika Dünya Ekonomik Forumu'nun Küresel Rekabetçilik Raporuna göre de elli birinci sırada yer almaktadır (<http://www.mfa.gov.tr/>).

Tablo 3.6. Meksika Ekonomisi

GSYİH (Cari, 2016)	1.046 trilyon ABD Doları
Kişi Başına GSYİH (PPP, 2016)	17,877 ABD Doları
GSYİH Büyüme Hızı (2016)	%2,3
Enflasyon Oranı (2016)	%2,8
İşsizlik Oranı (2016)	%5,7
İhracatı (2016)	373,883 milyar ABD doları
İthalatı (2016)	387,064 milyar ABD Doları
İkili Ticaret Hacmi (2016)	1.265 milyar ABD Doları
İhracatımız (2016)	443,7 milyon ABD Doları
İthalatımız (2016)	820,9 milyon ABD Doları

Kaynak: (Dünya Bankası, 2016)

Meksika'da büyük oranda yolsuzluk yaşanmaktadır. Yolsuzluğa ve Dokunulmazlığa Karşı Meksikalılar adlı sivil toplum kuruluşu 6 senelik görev süresi boyunca 4.2 milyon doları zimmetine geçirmekle itham edilen ve ABD'de saklandığı sanılan Duarte'nin kuraklık nedeniyle hayvanları telef olan çiftçilere verilmek üzere satın alınan 1408 büyükbaş hayvandan 903'ünü şahsına ait çiftliğine götürdüğünü ileri sürmüştür. Bununla ilgili çalışmalara başlanmış ve yolsuzluk ile ilgili yasa çıkarılması için çalışmalar başlatılmıştır (Wei, 2000: 304).

3.1.6. Brezilya

Brezilya; Latin Amerika'nın en büyük, dünyanın dokuzuncu ekonomisi olarak görülmektedir. 1990'lı yıllarda ekonomik serbestleşme çalışmalarının

sonucunda özellikle otomotiv sanayi ve alt yapı modernizasyonunda önemli gelişmeler yaşanmıştır. Brezilya'da silah endüstrisinin gelişmişliği ön plana çıkmaktadır. 1980'li yıllarda dünyanın en önemli silah üreticisi ülkeleri arasında yer almış olan Brezilya sonrasında özellikle bu teknolojiyi sivil teknoloji haline getirmiştir. Brezilya'da son yıllarda özellikle savaş uçakları ve askeri nakliye uçaklarının üretimi başta olmak üzere savunma sanayi alanında yatırımların arttığı görülmektedir. Brezilya enerji kaynakları bakımından zengin bir ülke olarak görülmektedir, ülkede nükleer teknoloji bulunmaktadır (<http://www.mfa.gov.tr/>).

Brezilya Birleşmiş Milletler, Dünya Ticaret Örgütü, Uluslar arası Para Fonu ve Dünya Bankası gibi pek çok uluslar arası kuruluşun ve ülkemizin de üyesi olduğu G-20 de yer almaktadır. Latin Amerika ülkeleri ile yakın ticari ve siyasi bağları bulunan Brezilya Güney Ortak Pazarı'nın kurucu üyesidir ve STA müzakerelerini MERCOSUR aracılığıyla yürütülmektedir. Brezilya ekonomisi 2015 yılında %3,8, 2016 yılında %3,6 oranında küçülmüştür. 2017 yılında ekonomik daralmanın durması öngörülmektedir. Gelir dağılımındaki adaletsizlik Brezilya'da bir sorun olmayı sürdürmektedir. Brezilya Coğrafya ve İstatistik Enstitüsü tarafından 29 Kasım 2017 tarihinde yayınlanan verilere göre, Brezilya'nın en yüksek gelir seviyesine sahip %1'lik kesimi 2016 yılında ülke nüfusunun yarısının elde ettiği gelirden %36,3 kat daha fazla gelir elde etmiştir. 2016 yılında ülkede 1,8 milyon çocuk işçi çalıştırıldığı görülmektedir (<http://www.mfa.gov.tr/>).

Tablo 3.7. Brezilya Ekonomisi

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
GSYİH (milyar USD)	2471	2455,4	2416,5	1801,1	1851,9	2057,3	2063,1
Reel GSYİH Artış Oranı (%)	1,9	3	0,5	-3,8	-3,5	0,5	1,8
Sınai Üretim Artış Hızı (%)	-0,7	2,2	-1,5	-6,3	-5,5	1,5	2,5
Nüfus	199,2	201	202,8	204,5	206,1	207,7	209,2

Kişi Başına GSYİH	15491	16073	16474	15865	15417	15668	16229
İşsizlik Oranı (Yıl Sonu)	6,9	6,2	6,5	9	12,6	13	12,5
Tüketici Fiyatları Enflasyonu (Yıl sonu)	5,8	5,9	6,4	10,7	6,3	4,7	4,5
Döviz Kuru (Real/USD)	2,04	2,34	2,66	3,90	3,26	3,46	362
İhracat	242.283	241.577	224.098	190.092	191.301	202.219	203.813
İthalat	244.864	241.189	230.727	172.422	152.059	162.506	173.640
Cari İşlemler Dengesi	-74.219	-74.839	- 104.181	-58.882	-21.712	-20.255	-35.201
Dış Borç	440.515	483.766	556.922	543.399	559.399	588.577	613.579

Kaynak: (IMF-World Economic Outlook Database 2018)

15 Mart 2015 tarihinde Brezilya’da yolsuzluğu protesto etmek için halk sokaklara çıkmıştır. Ülkede süregelen skandal petrol devi Petrobas’ın ileri gelen siyasi ve iş adamlarına rüşvet, hisse başta olmak üzere bir çok sahtekârlık olaylarına dahil olduğunu ortaya çıkarmıştır. Uluslar arası Şeffaflık Örgütü’nün de belirttiği gibi yolsuzluk Brezilya’da cezası olmayan suç kapsamında çıkarılmalıdır. Petrobas skandalı gücünü kaybetmekte olan ve ülke genelinde bir çok endüstriyi tehlikeye atarak Brezilya ekonomisini olumsuz yönde etkilemiştir. Brezilya’da bireyler yolsuzluğu düzenleyenlerin, planlayanların ve bu durumdan kazanç elde edenlerin bu durumun yarattığı sonuçlarla yüzleşmelerini beklemektedir. Brezilya’da yolsuzluk için alınan önlemlerin büyük kısmı kağıt üzerinde kalmaktadır. Uluslar arası Şeffaflık Örgütü’nün Raporları’na göre Brezilya’da son üç yıl içerisinde yolsuzluğa karşı önemli bir ilerleme kaydedilmiştir. Yeni yolsuzluk karşıtı yasalar konulmuş fakat siyasi sistem henüz siyasete girmenin önündeki büyük maddi engelleri kaldıramamıştır. Bu durum siyasiler arasında yolsuzluğun artmasına sebep olmuştur (<http://www.seffalik.org>).

3.1.7. Türkiye

Tablo 3.8. Türkiye Ekonomisi

	2013	2014	2015	2016	2017
Büyüme	8,5	5,2	6,1	3,2	6,9
Özel Tüketim Harcamaları Artışı	7,9	3,0	5,4	3,7	6,0
Toplam Sabit Sermaye Yatırımları Artışı	13,8	5,1	9,3	2,2	7,6
Enflasyon	7,4	8,2	8,8	8,5	11,9
Bütçe Açığı/GSYH, %	-1,0	-1,1	-1,0	-1,1	-1,5
Kamu Borç Stoku/GSYH, %	31	28,8	27,6	28,3	28
İhracat, FOB, Mlr. Dolar	151,8	157,6	143,8	142,5	157
İthalat, CIF, Mlr Dolar	251,6	242,2	207,2	198,6	234
Cari İşlemler açığı (GSYH %)	-6,7	-4,7	-3,7	-3,8	-5,6
İşsizlik %	9,7	9,9	10,3	10,9	11,1
Reel Kur Endeksi	-1,7	-5,1	-2,7	-0,2	-10,3
İkincil Piy. Göst. Faizi, %	7,4	9,3	9,7	9,8	11,8

Kaynak: (IMF-World Economic Outlook Database 2018)

Türkiye her yıl Yolsuzluk Algılama İndeksinde yer almıştır. 1995 yılında Türkiye 4,1 puan ile 41 ülke arasında 29.sırada yer almıştır. Daha sonraki yıllarda puanı düşen Türkiye, indekse dahil edilen ülke sayısı arttıkça sıralamada gerilemeye başlamıştır. 1996-2006 yılları arasında 3,1 ile 3,8 aralığında değişen puanlar almıştır. 2007 yılında puanı artmasına rağmen ülke sayısı arttığı için sıralamada gerilemiştir. 2007 yılından günümüze Türkiye'nin puanı hep 4'ün üzerinde olmuştur. Bugüne kadar en düşük puanı 3,1 ile 2003 yılında, en yüksek puanı ise 4,9 ile 2012 yılında elde etmiştir (Tarhan, 2010: 37).

Yolsuzluk Algılama İndeksine göre, Türkiye'yi diğer ülkelerle karşılaştırdığımızda çarpıcı sonuçlar ortaya çıkmaktadır. 1995 yılında Avrupa Birliği (AB) ülkeleri Yunanistan ve İtalya'nın, 1996 yılında ise İtalya'nın önünde yer alan Türkiye, 1997 yılında Rusya hariç indekste yer alan Avrupa ülkelerinin tamamının gerisinde yer almıştır. 1998 yılında ise Bulgaristan, Rusya, Ukrayna ve

Yugoslavya gibi Avrupa ülkelerinin üzerinde olan Türkiye; Ürdün, Tunus, Namibya, Zimbabve, Jamaika, Fas, Çin ve Zambiya gibi ülkelerin altında yer almıştır. 1999'da Belarus, Letonya, Bulgaristan, Makedonya, Romanya, Ukrayna, Moldova gibi Doğu Avrupa ülkelerini geride bırakırken, Kosta Rika, Moğolistan, Zimbabve, Fas, Jamaika ve El Salvador gibi ekonomik olarak Türkiye'nin gerisinde olan ülkelerin arkasında kalmıştır. 2000 ve 2001 yıllarında Rusya, Hırvatistan, Bulgaristan, Slovakya, Letonya ve Romanya'nın üzerinde yer almıştır. Ancak Botsvana, Fas, Tunus, Namibya gibi Afrika ülkelerinin gerisinde kalmıştır. 2002 yılında ise sadece Rusya, Romanya ve indekse ilk kez dahil edilen Arnavutluk'un üzerinde yer almış, buna karşın birçok az gelişmiş Afrika, Asya ve Güney Amerika ülkesinin gerisinde kalmıştır. 2003'de ise en düşük puanı ile en kötü derecesini alan Türkiye 77. sıra ile Ermenistan, Lübnan ve Filistin'in bir sıra üzerinde yer alabilmiştir. Türkiye'nin puanının düşerek sıralamada gerilemesinde 2001 yılında yaşanan ağır ekonomik kriz etkili olmuştur. 2004'de Sırbistan, Makedonya, Rusya ve Romanya hariç bütün Avrupa ülkelerinin gerisinde kalmış, 2005 yılında ise bu dört ülkeye ilaveten Hırvatistan ve Polonya'nın üzerinde yer almıştır. 2006'da puanını yükselten Türkiye Polonya, Hırvatistan, Çin ve Brezilya gibi ülkeleri geride bırakmış, 2007 ve 2008 yıllarında da birkaç doğu Avrupa ülkesi ile birlikte Çin ve Brezilya ve Meksika'nın üzerinde yer almıştır (Uğur, 2012: 321).

2009 yılında ise aralarında İtalya, Hırvatistan ve Yunanistan'ın da bulunduğu 18 Avrupa ülkesinin, 2010'da ise 5'i AB üyesi olmak üzere toplam 20 Avrupa ülkesinin üzerinde yer almıştır. 2011 yılında 6 AB ülkesini geride bırakan Türkiye; 2012 yılında 4,9 puan ile bugüne kadarki en yüksek puanını alarak, 2 AB ülkesi (Çek Cumhuriyeti ve Letonya) ile aynı puanı paylaşmış, 6 AB ülkesini (İtalya, Yunanistan, Hırvatistan, Slovakya, Romanya ve Bulgaristan) geride bırakarak 174 ülke arasında 54. sırada yer almıştır. 1995-2012 yılları arası genel bir değerlendirme yapılırsa, Türkiye Yolsuzluk Algılama İndeksinde, Rusya, Çin, Brezilya, Hindistan ve Endonezya gibi ekonomik olarak büyük ülkeleri, Ukrayna, Beyaz Rusya, Sırbistan, Romanya, Bulgaristan, Moldova, Arnavutluk ve Makedonya gibi eski Doğu Bloku ülkeleri ve son yıllarda da İtalya, Yunanistan, Hırvatistan ve Slovakya gibi AB ülkelerinin önünde yer almıştır. Başka bir

deyişle, Türkiye'deki yolsuzluk algılaması bu ülkelerden daha düşük çıkmıştır. Bununla birlikte Şili, Uruguay ve Kosta Rika gibi Güney Amerika ülkeleri, Malezya, Tayvan ve Güney Kore gibi Asya ülkeleri ile Botsvana, Güney Kıbrıs Rum Kesimi ve İsrail hep Türkiye'nin önünde yer almışlardır (Yeşilyurt, 2013: 64-65).

Türkiye Avrupa Birliği'ne üyelik süreci ve Avrupa Birliği müktesabatını imzalaması dolayısıyla 2000'li yılların başından itibaren bir takım yolsuzluk karşıtı politikalar benimsenmiştir. Son yıllarda hukuki çerçeve içerisinde yapılan değişiklikler ile yolsuzlukla mücadele noktasında Türkiye'yi güçsüzleştirmiş ve tersine dönmüştür. Hükümet ve Avrupa Birliği tarafındaki isteksizlikle de ilişkilendirilebilecek Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne üyelik sürecinde yaşanan tıkanma, yolsuzluk karşıtı önlemlerin sürdürülebilmesi noktasında endişe sebebi haline gelmiştir. 2002 yılında Bakanlar Kurulu kararıyla yürürlüğe giren Saydamlığın Arttırılması ve Yolsuzlukla Mücadelenin Güçlendirilmesi Eylem Planı yolsuzlukla mücadele noktasında devlet tarafından atılan ilk adım olmuştur. Plan; yolsuzluğa bulaşan kamu görevlilerine disiplin ve ceza uygulamaları, kamu sektöründe kontrol mekanizmalarını modernleştirip ve güçlendiren tedbirler, kamu yönetimi ve seçim kampanyalarının finansmanının şeffaflığına dair önlemler ve kara para aklama gibi mali suçlarla mücadeleyi içermiştir (Aksu ve Başar 2005: 54).

Devletin yolsuzlukla mücadele çabaları 2009 yılında 2010-2014 Saydamlığın Arttırılması ve Yolsuzlukla Mücadelenin Güçlendirilmesi Eylem Planı'nın yürürlüğe girmesinin önüne açmıştır. Eylem Planı, birbiriyle uyum içinde çalışan Yolsuzlukla Mücadele Komisyonu, İcra Komitesi ve İzleme Grubu kurulmasını ve eylem planıyla birlikte gündeme gelen 28 maddenin gözden geçirilmesini sağlamıştır. Bu maddeler, yolsuzluğun önlenmesinden yolsuzlukla mücadele kapsamında yasaların yürürlüğe girmesine ve yolsuzlukla mücadelede kamuoyu hassasiyetinin artırılmasına kadar uzanmıştır. Çeşitli devlet kurumlarının yanı sıra özel sektöre, Siyasi Partiler Kanunu'nun iyileştirilmesinden siyasi etiğe dair yasal düzenlemelere, kamu denetçiliği kurumunun güçlendirilmesinden, yerel yönetimler ve iştiraklerine denetim mekanizmalarının benimsetilmesine kadar

geniş bir aralıkta uzanan reform paketleri önerilmiştir (Uluslararası Şeffaflık Derneği, 2017: 15).

Bu iyileştirmelere rağmen yürürlüğe konulan 2010-2014 Eylem Planı kamuya tanıtılmamış, amaçları arasında şeffaflık ve dürüstlük esaslarına uygunluğu sağlamak bulunmasına rağmen plan bunu gerçekleştirmekte başarılı olamamıştır. Uluslar arası Şeffaflık Derneği'nin yapmış olduğu yakın tarihli analize göre, planın 24 aydan az bir sürede amaçlarına ulaşacağı öngörüsü üzerinde bu sürenin iki katından fazlasının geçmiş olmasına rağmen, 2010 Eylem Planı'nda yer alan 28 maddeden sadece 6'sında iyileşme olduğu, geriye kalan 22'sinin ise az iyileşme kaydedildiği ya da hiç kaydedilmediği saptanmıştır. 2016 başında Başbakanlık Türkiye vatandaşlarına Schengen Bölgesi'nde vizesiz dolaşım imkânı tanıyan AB-Türkiye arasındaki vize anlaşması sürecine paralel olarak yeni bir Eylem Planı'nı yürürlüğe sokmuştur (Uluslararası Şeffaflık Derneği, 2017: 15-16).

Adalet ve Kalkınma Partisi'nin uzun dönem yönetimde kalması, parti içerisinde yönetici elit kesiminin oluşmasına ve bu kesimin gücü tek elde toplamasına dair endişeler yaratmıştır. 2016 yılında Uluslararası Şeffaflık Derneği tarafından yayınlanan Türkiye Şeffaflık Sistemi Analizi raporuna göre kuvvetler ayrılığı ilkesinin ihlal edilerek demokratik süreç ve mekanizmaların sağlıklı bir biçimde işleyişinin engellenmesidir. Yolsuzlukla etkin ve sürdürülebilir bir biçimde mücadele edilebilmesi kuvvetler ayrılığı ilkesinin tam anlamıyla uygulanmasına, yürütme erkinin anayasal sınırlara saygı göstererek yetkilerini, bu sınırların çizdiği çerçeve içerisinde kullanmasına bağlıdır. Yürütmenin kontrolsüz gücü üzerindeki vurgu, Türkiye'deki yolsuzlukla mücadelede neden başarısız olduğunun cevabı niteliğini taşımaktadır (Uluslararası Şeffaflık Derneği, 2017: 16).

3.2. E7 Ülkelerinin 180 Ülke İçinde Yolsuzluk Oranları (2017-180 Ülke)

Gelecekte 2050 ye kadar G7 ülkelerini yakalayıp geçeceğine inanılan ülkeler son yıllarda rüşvet ve yolsuzluklarla boğuşmaktadır. Türkiye, Meksika ve Brezilya gibi ülkeler, yolsuzluklarla mücadele etmelerine rağmen, yanlış politikaları ve bozuk ekonomileri yüzünden dünya sıralamasında gittikçe aşağılara düşmektedir.

Tablo 3.9. E7 Ülkelerinin Yolsuzluk Oranları (180 ülke)

Ülke	2017	
	Puan	Sıralama
Türkiye	40	81
Çin	41	77
Rusya	29	135
Meksika	29	136
Endonezya	37	86
Brezilya	37	87

Not: (0) Puan en yüksek, (100) puan en düşük yolsuzluk seviyesini göstermektedir.

(Kaynak: https://www.transparency.org/news/feature/corruption_perceptions_index_2017
(u.t.02.10.2018))

3.3. Analizde Kullanılan Yöntemler

Yolsuzluk ve ekonomik büyüme arasında doğrusal regresyon modeli kurulduğu görülmektedir. Bu model aşağıdaki şekilde ortaya konulmuştur.

$$GSYH_{it} = \alpha_0 + \alpha_1 YOL_{it} + u_{it} \quad i=1, \dots, N; t=1, \dots, T$$

$$GSYH = \text{Ekonomik büyüme}$$

$$YOL = \text{Yolsuzluk endeksi}$$

Analizde kullanacağımız veriler 1998-2017 yılları arasındaki dönemden oluşan verilerden kurulmuştur. E7 ülkelerini kapsamaktadır. Bu ülkeler; Türkiye, Hindistan, Çin, Endonezya, Rusya, Meksika ve Brezilya olarak sıralanmaktadır. World Bank istatistik veri tabanından GSYH verileri elde edilmiştir. YOL değişkenine ait veriler ise ICRG (Uluslar arası Risk Göstergeleri Rehberi)'nden alınmıştır.

Çalışmanın bu kısmında veri analizinde kullanılan ekonometrik analiz yöntemlerine ait bilgiler sunulmuştur.

3.3.1. Panel Veri Analizi

Ekonometrik analizlerde, zaman serisi, yatay kesit veri ve zaman kesit verilerin birleştirildiği panel veri türleri bulunmaktadır. Zaman serisi değişkenlerin değerlerinin bir tek birim için zamana göre değiştiği, yatay kesit veri değişken değerlerinin zamanın belirli bir anında birimlere göre değiştiği, panel veri ise değişkenlerin hem birimlere hem zaman göre değiştiği veri olarak tanımlanabilir.

Panel veri doğası gereği birim ve zamandan oluşmaktadır. Birim sayısı (N) ve zaman içerisinde elde edilen gözlem sayısı (T) panel verilerin kullanımını bazı konularda avantajlı hale getirmektedir. Öncelikle belirli bir birim(ülke, firma vs) için çalışmayla ilgili veri kaynaklarının sınırlı olduğu durumlarda hem birimlerden hem de zaman içerisinde elde edilen gözlemlerden elde ettiği birimleri birleştirmek suretiyle gözlem sayısını arttırması panel veri kullanımını öne çıkaran avantajlardan biridir. Bir diğer avantaj ise çalışma konu kapsamının bir grup birimi kapsamı durumunda çözümlenmeye olanak vermesi olarak gösterilebilir. Örneğin bu çalışma yolsuzluk ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkileri incelerken kapsam olarak E7 ülkelerini belirlemiştir. Böyle bir durumda tek başlarına zaman serisi ve yatay kesit veri teknikleri çözümlenmeye olanak tanımaz iken, panel veri ekonomisi değişkenler arasındaki ilişkileri söz konusu ülke grupları için tahminlere olanak tanımaktadır.

Panel verinin söz konusu avantajlarının yanında bir takım dezavantajları bulunmaktadır. Bu dezavantajların başında birim ve zaman serilerini birlikte içermesinden kaynaklanan yöntemsel zorluklar gelmektedir. Örneğin bir değişkenin birimlerde birbiri ile bağımlı olması olarak tanımlanan yatay kesit bağımlılığı durumunda alışık birinci nesil birim kök testleri, bilindik en küçük kareler tahminçileri gibi klasik yöntemler güvenilir sonuçlar vermemektedir. Bu durum ikinci nesil birim kök testleri gibi yatay kesit bağımlılığa sahip veriler için geliştirilen yeni çözümlenme tekniklerinin kullanılmasını zorunlu kılmaktadır. Panel veri ekonometrisinde model tahmininde ortaya çıkan bir diğer farklılık ise paneli oluşturan birimler arasındaki homojenlik veya heterojenlik durumudur. Yatay kesit bağımlılığında olduğu gibi heterojen ve homojen panel veriler için ayrı ayrı geliştirilen tahmin tekniklerinin kullanımı bu sorunun da üstesinden gelmekle

beraber daha önce belirtildiği gibi söz konusu panel veri teknikleri klasik zaman serisi ve yatay kesit veri çözümlerinden çok daha alışık teknikler içermektedir.

3.3.2. Panel Veri Regresyon Modelleri

Panel veri regresyon çözümleri başlıca üç başlık altında incelenebilir. Ortak sabit modeller (Klasik havuzlanmış modeller), sabit etki modelleri, rastsal etki modelleri. Diğer yandan her başlık altında tahmin edilen parametrelerin birimlere göre homojen veya heterojen olmasına bağlı olarak farklı çözüm teknikleri içermektedir.

3.3.2.1. Ortalama Grup Tahmincisi

Havuzlanmış en küçük kareler tekniğinin heterojen panel veriler için geliştirilmiş bir uzantısı olan ortalama grup tahmincisi, sabit etkiler ve rastsal etkiler modellerine alternatif bir modeldir. Havuzlanmış en küçük kareler ile rastsal ve sabit etki modelleri arasında tercih yapabilmek için Breusch Pagan(1980) oldukça kullanışlı bir yöntemdir. Yönteme ait ayrıntılar bir sonraki bölümde açıklanmıştır. Diğer yandan Breusch Pagan(1980) test bulguları modelin havuzlanmış en küçük kareler yöntemi ile çözümlenmesi yönünde olduğu için sabit etkiler ve rastsal etkiler modelleri arasında tercih yapılması gerekmemektedir. Bu bakımdan söz konusu modeller çalışmada yer almadığından modellere ait detayların verilmemesi tercih edilmiştir.

Eberhardt ve Teal (2010) Ve Bond (2009) tarafından genişletilmiş ortalama grup tahmincisi, Pesaran'ın CCEMG tahmincisine alternatif olarak geliştirilmiştir. Pesaran'ın(2006) CCEMG tahmincisinde regresyon denkleminde ki bağımlı ve bağımsız değişkenlerin yatay kesit ortalamaları ile gözlenemeyen ortak faktörlerin varlığı hesaba katılmakta, birimler için elde edilen katsayıların Pesaran ve Smith'in (1995) MG yaklaşımı ile heterojen olarak ya da birimlere özgü parametrelere izin vermek için birimlere özgü parametrelerde etkileşimli ortalamalar alınarak havuzlanmış olarak tüm panel için elde edilmektedir.

AMG tahmincisinde, birimlere özgü regresyonlarda ortak dinamik sürecin içerilmesi ile yatay kesit bağımlılık hesaba katılmaktadır. Bu sürecin ilk aşamasında,

birinci farklar havuzlanmış regresyon(FD-OLS) T-1 adet zaman gölge değişken katsayıları ile genişletilmekte ve bu katsayıların tahminleri elde edilmektedir.

$$\Delta Y_{it} = b' \Delta X_{it} + \sum_{t=2}^T c_t \Delta D_t + e_{it} \rightarrow \hat{c}_i \approx \hat{\mu}_t^*$$

İkinci aşamada, $\hat{\mu}_t^*$ birimlere özgü regresyonların her birinde içerilmekte ve modeller tahmin edilmektedir.;

$$Y_{it} = \alpha_i + b_i' X_{it} + c_i t + d_i \hat{\mu}_t^* + e_{it}$$

Alternatif olarak $\hat{\mu}_t^*$ 'nin bağımlı değişkenden farkı alınmaktadır, bu her bir birime ortak bir sürecin uygulandığı anlamına gelmektedir.

Üçüncü aşamada ise, her iki durumda da genişletilmiş ortalama grup tahmicisi, Pesaran ve Smith'in (1995) MG yaklaşımı kullanılarak elde edilmektedir;

$$\hat{b}_{AMG} = N^{-1} \sum_i \hat{b}_i$$

.(Tataloğlu , 2018)

3.3.2.2. Breusch Pagan(1980) LM testi

Breusch Pagan(1980), kişisel heterojenliğin varlığını bir başka ifade ile havuzlanmış en küçük kareler modelinin uygunluğunu tesadüfi etkiler modeline karşı değerlendirmek amacıyla, havuzlanmış en küçük kareler modelinin kalıntılara dayanan, Lagrange Çarpanı (LM) testini geliştirmiştir. Bu testte tesadüfi birim etkilerinin sıfır olduğu hipotezi ($H_0: \sigma_\mu^2 = 0$) sınanmaktadır. Breusch Pagan LM test istatistiği şu şekilde hesaplanmaktadır;

$$LM = \frac{NT}{2(T-1)} \left[\frac{\sum_{i=1}^n (\sum_{t=1}^T \mu_{it})^2}{\sum_{i=1}^n \sum_{t=1}^T \mu_{it}^2} - 1 \right]^2$$

Burada μ havuzlanmış en küçük kareler modelinin tahmininden bulunan kalıntılardır. Test istatistiği 1 serbestlik derecesi ile X^2 dağılımına uyar. Lm test istatistiğinin X^2 karşılaştırılması sonucu H_0 hipotezi reddedilemezse, birim etkilerin varlığı kabul edilmemekte ve klasik modelin uygun olduğu söylenebilmektedir. Ters durumda yani H_0 hipotezi reddedilirse, klasik modelin uygun olmadığı sonucuna varılmaktadır.(Tatoğlu 2012 S:172-173)

3.3.2.3. Yatay Kesit Bağımlılığı

Değişkenlerin durağanlık seviyelerinin belirlenebilmesi için yapılacak birim kök testleri ve modellerin tahmininde kullanılacak tahmin spesifikasyonlarının belirlenebilmesi amacıyla değişkenler arasında birimler bakımından bağımlılığın test edilmesi gerekmektedir. Bu çalışmada birimler arası yatay kesit bağımlılığın incelenmesi amacıyla Pesaran(2004) testi kullanılmıştır.

Pesaran(2004), birimler arası korelasyonu test etmek amacıyla önerdiği testte ADF regresyonunun tahmininden elde edilen kalıntıları kullanmaktadır. Her bir birimin kendisi dışında kalan tüm birimlerle korelasyonu hesaplanmaktadır, dolayısıyla N birim boyutu iken N X N-1 adet korelasyon hesaplanmaktadır. Testin hipotezleri şu şekildedir;

$$H_0: \rho_i=0$$

$$H_1: \rho_i \neq 0$$

Dengeli panellerde test istatistiği ise şu şekilde hesaplanmaktadır.

$$CD = \sqrt{\frac{2T}{N(N-1)}} \left(\sum_{i=1}^{N-1} \sum_{j=i+1}^N \hat{\rho}_{ij} \right)$$

T=Zaman boyutu

N=Birim boyutu

$\hat{\rho}_{ij}$ = Birimlerin kalıntıları arasındaki korelasyon katsayısı

(Tatoğlu, 2018 S:105)

3.3.2.4. Birim Kök Testleri

Yatay kesit bağımlılığı durumunda 1.nesil birim kök testi sonuçlarının güvenilirliği azalmaktadır. Çalışmadaki her iki değişkeninde de birimler arası manidar ilişkiler tespit edildiğinden 2.nesil birim kök testlerden faydalanılmasına karar verilmiştir. Yatay kesit bağımlılığı durumunda kullanılan bir çok 2.nesil birim kök testi bulunmaktadır. Bu çalışmada Fisher türü bir test olan Dickey Fuller (Fisher ADF) panel birim kök testinin simülasyon sonuçlarında IPS testlerinden daha iyi performans gösterdiği bilindiğinden Fisher Genişleştirilmiş Dickey Fuller (Fisher ADF) panel birim kök testinin kullanılmasına karar verilmiştir.

Choi(2001), Fisher(1932) testini temel alarak, her bir birim için yapılan ADF ve PP testlerinin tüm panel için birleştirilmesi ile elde edilen panel birim kök testlerini önermişlerdir. Fisher ADF testinde zaman serileri için klasik ADF testi her birim için uygulanmakta ve elde edilen istatistiklere ait olasılık (p) değerleri tüm panel için bilgilerin elde edilmesinde kullanılmaktadır. Testin ADF temelli olarak ilk kez panel veriye uyarlanması, Maddala ve Wu(1999) tarafından yapılmıştır. Ele alınan model şu şekildedir;

$$Y_{it} = d_{it} + X_{it} \quad (i = 1, \dots, N; t = 1, \dots, T)$$

Burada

$$d_{it} = \beta_{0i} + \beta_{1i}t + \dots + \beta_{im_i}t^{m_i}$$

$$X_{it} = \alpha_i X_{i(t-1)} + \mu_{it}$$

Hipotezler ise

$$H_0: \alpha_i = 1 \quad (\text{Tüm } i\text{'ler için})$$

$H_1: |\alpha_i| < 1$ (En az 1 i için) şeklindedir. Test istatistiği ise şu şekilde hesaplanmaktadır;

$$P = -2 \sum_{i=1}^N \ln(p_i) \rightarrow X_{2N}^2$$

(Tatoğlu, 2018 s:45-46)

3.3.2.5. Swamy Heterojenlik Testi

Panel veri analizinde tahmin edilen modellere ait parametreler homojenlik veya heterojenlik özelliklerine sahip olabilmektedir. Söz konusu homojenlik veya heterojenlik modelin homojen olduğu varsayımıyla tahmininden sonra test edilip, eğer heterojen bir parametre yapısı söz konusu ise heterojenliği dikkate alan bir teknik ile tekrar tahminlenmesi gerekir. Literatürde parametre heterojenliğini test eden birçok test bulunmasına rağmen bu çalışmada paket programda yer alması sebebiyle Swamy S testi kullanılmıştır.

Katsayıların homojenliğini test etmek için panel yapısını göz ardı eden birimlere özgün en küçük kareler tahmincileri ile grup içi tahmincilerin ağrılıklı ortalama matrisleri arasındaki farka bakılabilmektedir. Eğer aralarında istatistiksel olarak anlamlı bir fark yok ise, parametreler homojendir. Swamy S testi hipotezleri şu şekildedir;

$H_0: \beta_i = \beta$ (Parametreler homojendir.)

$H_1: \beta_i \neq \beta$ (Parametreler homojen değildir.)

Swamy(1971) tarafından üretilen ve Hausman türü bir test olan bu testin test istatistiği ise şu şekilde hesaplanmaktadır;

$$\hat{S} = X'_{K(N-1)} = \sum_{i=1}^N (\hat{\beta}_i - \bar{\beta}^*)' \hat{V}_i^{-1} (\hat{\beta}_i - \bar{\beta}^*)$$

Burada $\hat{\beta}_i$ birimlere göre regresyondan elde edilen en küçük kareler tahmincileri, $\bar{\beta}^*$, ağrılıklı grup içi tahmincisi ve \hat{V}_i ise iki tahmincinin varyansları arasındaki farkı ifade etmektedir. Test istatistiği $K(N-1)$ serbestlik derecesi ile X^2 dağılımına sahiptir. Test istatistiği kritik değerden büyükse, parametrelerin heterojen olduğu sonucuna varılmaktadır.(Tatoğlu, 2018 S:247)

3.3.2.6. Eş Bütünleşme Testleri

Panel verilerle çalışırken düzeyde durağan olmayan değişkenler arasında uzun dönemli bir ilişkinin varlığı panel eş bütünleşme testleri yardımıyla sınanabilmektedir. Panel eş bütünleşme testleri kalıntı veya hata düzeltme modeli temelli olarak türetilmişlerdir ve her iki durumda da tahmin edilen modelden elde edilen kalıntıların birimler arası korelasyonlu olup olmamasına göre birinci ve ikinci kuşak panel eş bütünleşme testleri olmak üzere iki grupta ele alınabilmektedirler. Her iki grupta yer alan testlerin çoğunda uzun dönem parametresinin homojen ya da heterojen olduğu durumlar için panel(homojen) ve grup(heterojen) test istatistikleri hesaplanmaktadır.(Tatoğlu, 2018 S:190)

Bu çalışmada Pesaran ve Smith(1995) tarafından önerilen ortalama grup tahmincisi temelli PMG eş bütünleşme testinden faydalanılmıştır. Pesaran ve Smith(1995) heterojen ve birimler arası yatay kesit bağımlılık olduğu durumda eş bütünleşme ilişkisinin araştırılması için her bir birim için eş bütünleşme modellerinin tahmini ve parametrelerin ortalamalarının alınması şeklinde önermişlerdir.

3.4. Çalışmanın Amacı Kapsamı Veri Seti

Çalışmanın amacı ekonomilerde ekonomik birimlerin yolsuzluk algısı ile ekonominin büyüme oranı arasında bir ilişkinin var olup olmadığının tespit edilmesidir. Bu bağlamda söz konusu ilişki kısa dönem(cari dönem) ve uzun dönem için ayrı ayrı incelenmek istenmiştir. Çalışma kapsamı 1998 ile 2017 yılları arasında Brezilya, Endonezya, Hindistan, Meksika, Rusya , Türkiye, Çin'den oluşan E7 ülke topluluğu ile sınırlandırılmıştır.

Çalışmada belirlenen iktisadi model aşağıdaki gibi ekonomik büyümeyi yolsuzluk algısının bir fonksiyonu olarak açıklama amacı güden bir modeldir;

$$\text{Ekonomik Büyüme}=f(\text{Yolsuzluk Algısı})$$

İktisadi modelin çözümlenebilir bir ekonometrik modele çevrilmesi amacıyla değişkenlere ait gösterge değerlerinin belirlenmesi gerekmektedir. Yapılan literatür araştırmasında ekonomik büyüme için Gayri Safi Yurt İçi Hasıla'da meydana gelen yüzde büyüme , yolsuzluk algısı için ise uluslar arası şeffaflık örgütünün (Transparency International) her yıl her ülke için hesaplayıp sunduğu Yolsuzluk

Algısı Endeksi(Corruption Perception Index)belirlenmiştir. Çalışmada yer alan değişkenler ve değişkenlere ait tanım, kaynak ve modellerde kullanılacak kısaltmalar tablo 3.10'daki gibidir.

Tablo 3.10. Araştırmada Kullanılan Değişkenler

Değişken	Açıklama	Kaynak	Kısaltma
Ekonomik Büyüme	GYSH'da meydana gelen %'de artış	İMF Databank	GROW ¹
Yolsuzluk Algısı	Uluslararası şeffaflık örgütü yolsuzluk algısı indeksi	Uluslararası şeffaflık örgütü	CPI ²

Kaynak Linkleri 1: <https://databank.worldbank.org/>, 2: <https://www.transparency.org/>

Söz konusu değişkenler ile kurulan ekonometrim model şu şekildedir;

$$GROW_{it} = \beta_0 + \beta_1 CPI_{it} + \mu_{it}$$

Burada;

i =Panelin birim boyutunu

t =Panelin zaman boyutunu

μ =Hata terimini

β_0 :Sabit terim

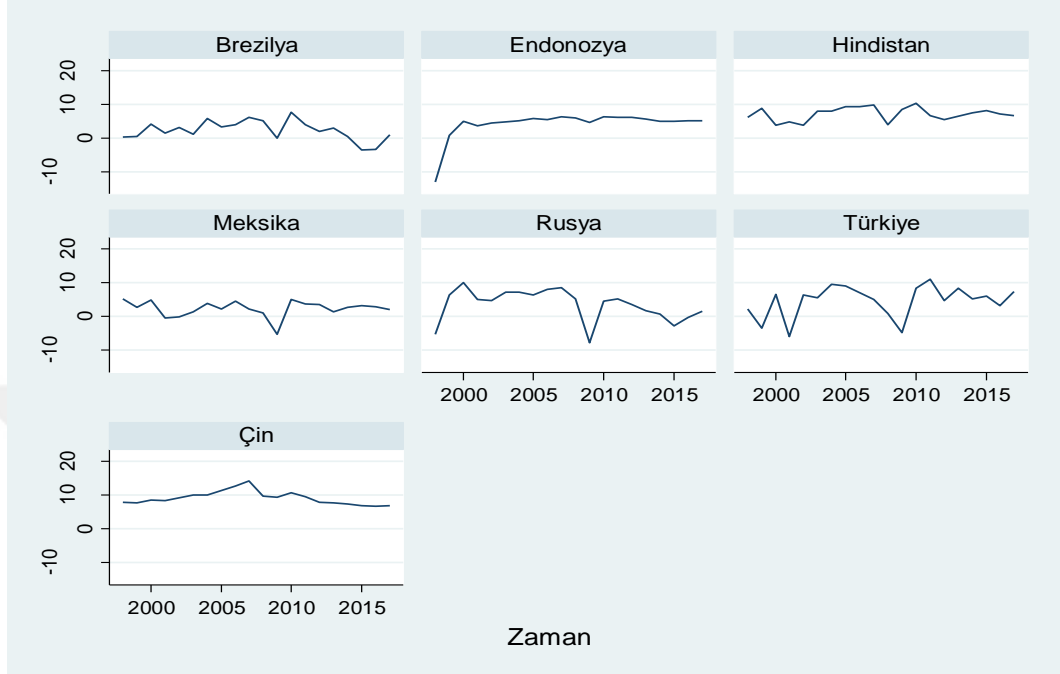
β_1 :Tahmin edilmek istenen parametreyi göstermektedir.

3.5. Çalışmanın Ampirik Bulguları

Araştırmada yer alan değişkenlerin zaman boyutundaki bileşenlerin incelenmesi gerek kurulan modelin revize edilmesi, gerekse birim kök testlerinde seçilecek spesifikasyonların belirlenmesi açısından önemlidir. Frekanslı zaman serilerinde (Günlük, Haftalık, Aylık, Çeyreklik vb.) mevsimsel etki, trend, konjonktür ve konjonktürde oluşan yapısal kırılmalar olabilirken. Frekanslı olmayan yıllık zaman serilerinde mevsimsel etki söz konusu değildir. Bu bakımdan değişkenlerin trend konjonktür ve yapısal kırılma durumları grafikler yardımıyla

incelenmiştir. Ekonomik büyüme için ülkeler bazında zaman seyri grafikleri grafik 1'deki gibidir.

Grafik 1. Ekonomik Büyüme Zaman Seyri Grafikleri

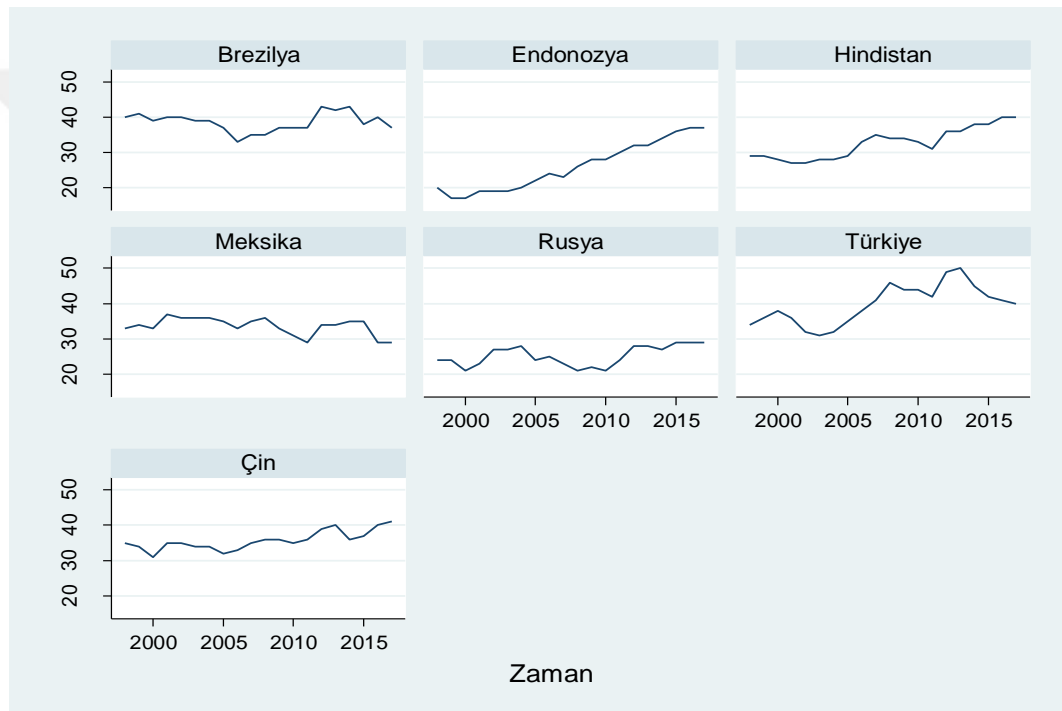
Grafikler incelendiğinde söz konusu dönemde ekonomik büyümenin belirgin bir trende sahip olmadığı görülmektedir. Değişkenin trend yapısından emin olmak amacıyla oluşturulan trend değişkeninin ekonomik büyüme üzerine yorumlanması ile tahminlenen regresyon tahminlerinde trend değişkeninin %10 anlamlılık düzeyinde anlamlı olmadığı görülmüştür. Bu durumda söz konusu ülkeler için 1998-2017 yılları arasında ekonomik büyüme değişkeninin bir trende sahip olmadığına karar verilmiştir. Bu bulgu açıklanan değişken olan ekonomik büyüme değişkeninin açıklayıcılarına trendi eklemesinin anlamsız olduğunu göstermektedir. Diğer yandan birim kök testi bulgularında trend içermeyen spesifikasyonun bulgularından hareket etmenin daha güvenilir olduğu açıktır. Değişkenin zaman içinde seyri incelendiğinde 2009 yılında Endonezya hariç tüm ülkelerde oluşan yapısal kırılma açıkça görülmektedir. Ekonomik büyümede görülen söz konusu kırılma 2008'de ABD'de yaşanan küresel finans krizinin diğer ülkelerde göstergelere yansıdığı bilinen 2009 yılı itibari ile oluştuğu görülmüştür. Ekonomik büyümede meydana gelen yapısal kırılmanın modelde temsili amacıyla 2009 yılı için 1, diğer yıllar için 0 değerini alan kriz kukla değişkeni oluşturulmuştur. Oluşturulan kriz kukla değişkeninin ekonomik büyüme

üzerinde yorumlanması sonucu %1 anlamlılık düzeyinde anlamlı etki saptandığından kriz yılını temsil eden kukla değişkenin modele eklenmesine karar verilmiştir. Modelin kriz etkisi bakımından revize edilmesi sonucu aşağıdaki hali almıştır.

$$GROW_{it} = \beta_0 + \beta_1 CPI_{it} + \beta_2 KRİZ_{2009} + \mu_{it}$$

Yolsuzluk algısı değişkeninin zaman seyrinin incelenmesi amacıyla oluşturulan zaman seyri grafikleri ise grafik 2'deki gibidir.

Grafik 2. Yolsuzluk Algısı Zaman Seyri Grafikleri

Grafikler incelendiğinde değişkenin bir takım ülkelerde yukarı yönlü, bir takım ülkelerde ise sabit bir seyir izlediği görülür. Değişkenin trend yapısından emin olmak amacıyla trend değişkeni ile yapılan regresyon analizi sonucu değişkenin panel açısından yukarı yönlü bir trendinin olduğu görülmüştür. Değişkenin araştırmada bağımlı değişken olarak yer alması sebebiyle, trendinin modele açıklayıcı değişken olarak eklenmesi mantıksız olacaktır. Diğer yandan değişkenin durağanlık düzeyinin belirlenmesi amacıyla yapılacak birim kök testlerinden spesifikasyonlar arasında uzlaşmazlık olması durumunda trend içeren spesifikasyonun bulgularına güvenmenin daha makul olacağı açıktır.

Değişkenlerin birim kök testlerinden önce kullanılacak birim kök testine karar verebilmek için yapılan Pesaran CD(2004) yatay kesit bağımlılığı testi bulguları tablo 3.11’de sunulmuştur.

Tablo 3.11. Yatay Kesit Bağımlılığı Pesaran(2004) CD Test İstatistikleri

Değişken	CD-Test	P
GROW	5.77	0.000
CPI	5.22	0.000

CD-Test=Test istatistiği, p=anlamlılık değeri

Tablo incelendiğinde her iki değişkenin de %1 anlamlılık düzeyinde yatay kesit bağımlılığa sahip olduğu görülür. Daha açık bir ifade ile bir ülkede değişkenlerin birinde meydana gelen bir değişiklik diğer ülkedeki aynı değişkende de bir değişime sebep olmaktadır.

Daha önce yatay kesit bağımlılığın varlığı altında durağanlık incelemesi için birinci nesil birim kök testlerinin yanıltıcı olabileceği, bu durumda birimler arası bağılılığı göz önünde bulunduran ikinci nesil birim kök testlerinin güvenilir sonuçlar vereceğinden bahsedilmişti. Bu doğrultuda yapılan ikinci nesil birim kök testlerinden ADF-Fisher Birim Kök Testi istatistikleri tablo 3.11’de sunulmuştur.

Tablo 3.11. ADF-Fisher Birim Kök Testi İstatistikleri

Değişken	ADF-Fisher					
	Sabitsiz		Sabitli		Sabit Ve Trend	
	t	p	T	p	T	p
G						
ROW	20.989	0.101	13.689	0.242	26.974**	0.019
Δ						
GROW	127.485***	0.000	95.328	0.000***	70.757***	0.000
CP	4.479	0.9731	8.107	0.883	21.741*	0.084

İ

Δ

CPI 75.486*** 0.000 59.382*** 0.000 43.055*** 0.000

*%10,**%5,***%1 anlamlılık düzeyinde durağanlığı simgeler. Δ=Değişkenin birinci devre farkını simgeler.,t=t-testi istatistiği, p= anlamlılık değeri, Lag(q)Optimal gecikme uzunluğunun seçimi için Akaike bilgi Kriterine bağlı program otomatik ayarı kullanılmıştır.

Tablo incelendiğinde ekonomik büyüme değişkeni için sabitsiz ve sabitli spesifikasyonları için seviyede durağan olmadığı fakat trendli spesifikasyonda seviyede durağan olduğu görülür. Değişkenin belirli bir trende sahip olmadığı düşünüldüğünde trend içeren spesifikasyon bulgularına güvenmenin yanlış olacağı söylenebilir. Diğer yandan değişkenin birinci devre farkında her üç spesifikasyona göre de %1 anlamlılık seviyesinde durağan olduğu görülür. Bu durumda ekonomik büyüme değişkenin yani birinci derecede tümleşik olduğu söylenebilir. (GROW≈I(1)) Yolsuzluk algısı indeksi değişkeni ise seviyede sabit ve trendli spesifikasyonda %10 anlamlılık seviyesinde durağan görünmektedir. Değişkenin trend içerdiği düşünüldüğünde bu bulgu değişkenin seviyesinde %10 anlamlılık seviyesinde durağan olduğu şeklinde yorumlanabilir. Fakat değişkenlerin durağanlık varsayımı sağlanmadığı takdirde sahte regresyon olgusuna sebep oldukları ve gerçekte olmayan ilişkileri varmış gibi gösterdikleri veya gerçekte olan ilişkileri yokmuş gibi gösterdikleri bilinmektedir. Bu bakımdan sahte regresyondan kaçınmak amacıyla yolsuzluk algısı değişkeninin durağanlık durumuna karar verirken anlamlılık düzeyini %5’de tutmanın faydalı olacağı düşünülmektedir. %5 anlamlılık düzeyinde yolsuzluk algısı değişkenin düzeyde durağan olmadığı fakat, birinci devre farkında %1 anlamlılık seviyesinde dahi her üç spesifikasyonda da durağan olduğu açıktır. Bu durumda yolsuzluk algısı değişkenin de birinci devre farkında durağanlaştığına karar verilmiştir. (CPI≈I(1)).

Birim kök testi bulguları ışığında her iki değişkeninde seviyede durağan olmadıkları fakat birinci devre farkında durağanlaştıkları tespit edildiğinde araştırma modeli değişkenlerin birinci devre farkları alınarak aşağıdaki gibi revize edilmiştir.

$$\Delta GROW_{it} = \beta_0 + \beta_1 \Delta CPI_{it} + \beta_2 KRİZ_{2009} + \mu_{it}$$

Söz konusu modelin tahmini için ortak grup içi tahmincileri(Klasik havuzlanmış en küçük kareler) yöntemi ile sabit veya rastsal etkiler modelleri arasında karar verebilmek için yapılan Breusch Pagan(1980) LM testi istatistikleri tablo 3.12’de sunulmuştur.

Tablo 3.12. Breusch Pagan(1980) LM Test İstatistikleri

	Var	S.D	X²	P
ΔGROW	16.278	4.034		
Birim Etki	15.467	3.932	0.000	1.000
μ	0	0		

Var: Varyans , S.D=Serbestlik Derecesi, X²: Ki-kare test istatistiği,p=anlamlılık değeri

Tablo incelendiğinde modelde birim etkilerin sıfır olduğu hipotezinin %10 anlamlılık düzeyinde dahi reddedilemediği görülmektedir. Bu durumda modelde birim etkinin olmadığı modelin klasik modele uygun olduğu söylenebilir.

Modelin tahmin tekniğinin klasik havuzlanmış yatay veri olarak belirlenmesinden sonra model klasik havuzlanmış yatay veri tekniği ile tahmin edilmiş ardından, tahmin parametrelerinin homojen veya heterojenliği swamy heterojenlik testi ile test edilmiştir. Swamy(1971) heterojenlik testi istatistikleri tablo 3.13’ de sunulmuştur.

Tablo 3.13. Swamy(1971) Heterojenlik Testi İstatistikleri

	β	S.H	Z	P
ΔCPI	-0.420	0.275	-1.53	0.127
KRİZ	-3.542	2.707	-1.31	0.191
Sabit	0.571	0.457	1.25	0.211
			X²=41.02***	P=0.001

***%1 anlamlılık düzeyinde heterojenliği simgeler., X²=Kİ*Kare Test İstatistiği, z=z istatistiği,p=anlamlılık düzeyi

Tablo incelendiğinde Swamy(1971) heterojenlik testi yaklaşımına göre tahmin parametrelerinin %1 anlamlılık düzeyinde heterojen olduğu görülür. Anlamlılık düzeyi %5, veya %10 kadar esnetilse dahil parametrelerin heterojen

olduğu açıktır. Bu durumda modelin tekniğinin klasik havuzlanmış yatay veri teknikleri arasında heterojen parametreleri göz önünde bulunduran ortalama grup tahmincisi(AMG) ile tahmin edilmesine karar verilmiştir. Modelin ortalama grup tahmincisi ile tahmininden elde edilen bulgular tablo 3.14'deki gibidir

Tablo 3.14. AMG Model Tahmin İstatistikleri

Değişken	β	S.H	Z	P
CPI	-0.344	0.15	-2.29**	0.024
KRİZ	-4.439	1.502	-2.95***	0.004
Sabit	0.536	0.347	1.54	0.125
$R^2=0.09$		Düzeltilmiş $R^2=0.08$		
Modelin F Testi		F=6.79***		F(p)=0.001
White Değişen Varyans Testi		F=7.957		F(p)=0.093
Wooldridge Otokorelasyon Testi		F=1.851		F(p)=0.222

***%10, **%5 anlamlılık düzeyinde anlamlılığı simgeler, S.H=Standart Hata, Z=z istatistiği, p=anlamlılık değeri.

Tablo incelendiğinde modelin oldukça düşük bir determinasyon katsayına(R^2) sahip olduğu görülür. Fakat ekonomik büyüme gibi çok fazla göstergeden etkilenen bir değişkenin yalnızca yolsuzluk algısı ile açıklanması amacıyla oluşturulan bir model için beklenen bir bulgudur. Söz konusu ülkelerde 1998-2017 döneminde ekonomik büyümenin %8'i yolsuzluk algısı ile açıklanabilmektedir. Bu bakımdan modelin bir ekonomik büyüme modeli değil, yalnızca ekonomik büyüme ile yolsuzluk algısı arasındaki ilişkiyi irdeleyen bir model olduğu düşünüldüğünde determinasyon katsayısının yeterli olduğu düşünülmektedir. Diğer yandan modelin istatistiksel anlamlılığını sıyanan F testi modelin %1 anlamlılık düzeyinde anlamlı bir model olduğunu göstermektedir. Tahmin edilen parametrelerin yorumlanmasından önce modele uygulana değişen varyans testinde modelde değişen varyans problemi olduğunu ve söz konusu sorunun etkilerin dirençli standart hatalar kullanılarak yapılan tahmin ile çözümlendiğini söylemekte fayda var. Diğer yandan modelin yıllık veri olması sebebiyle 1 gecikme

ile yapılan oto korelasyon testinde modelde oto korelasyon sorunun olmadığı tespit edilmiştir.

Modelin AMG tahmin istatistikleri incelendiğinde yolsuzluk algısı değişkenin(CPI) ekonomik büyüme(GROW) üzerinde %5 anlamlılık düzeyinde anlamlı ve negatif bir etkisinin olduğu görülür.($\beta=-0.344, p<0.05$). Daha açık bir ifade ile E7 ülkelerinde 1998 ile 2017 yılları arasında yolsuzluk algısında(CPI) ortaya çıkan bir artışın aynı yıl ekonomik büyüme rakamlarına (GROW) negatif yansıdığı söylenebilir. Veya tersi bir durum olarak aynı dönem ve ülkeler için yolsuzluk algısında(CPI) ortaya çıkan bir azalışın aynı yılın ekonomik büyüme rakamlarını (GROW) pozitif etkilediği söylenebilir. 2009 krizi için oluşturulan kukla değişken de beklendiği gibi %1 anlamlılık düzeyinde manidar ve negatif katsayıdır.($\beta=-4.439, p<0.01$). Beklendiği üzere söz konusu dönemde küresel sistemde yaşanan değişimler E7 ülkelerinin ekonomik büyümelerini negatif yönde etkilemiştir. AMG tahminlerinin statik tahmin olduğu gözden kaçırılmamalıdır. Daha açık bir ifade ile AMG tahmini sonucu elde edilen bulgular yolsuzluk endeksinde meydana gelen değişimin aynı yıl ekonomik büyüme üzerindeki etkilerini içermektedir. Diğer yandan yolsuzluk algısının cari dönemi gibi geçmiş dönem değerleri de cari dönemdeki ekonomik büyüme üzerine etki edebilir. Ekonometride bu duruma gecikmeli etkiler denmektedir. Araştırma modeli ile yapılacak eş bütünleşme testinde değişkenin uygun gecikmelerinin de yer aldığı ortalama grup tahmincisi temelli PMG tahmincisi kullanılmıştır. PMG eş bütünleşme testi istatistikleri tablo 3.15'deki gibidir.

Tablo 3.15. PMG Eş Bütünleşme Testi İstatistikleri

Uzun Dönem Tahmini				
Değişken	B	S.H	t	P
CPI	-0.286	0.105	-2.731***	0.008
Kısa Dönem Ve Hata Düzeltme Modeli Tahmini				
Değişken	B	S.H	t	P
Ko-Entegrasyon Terimi	-1.316	0.117	-11.271***	0.000

Δ GROW(-1)	0.092	0.062	1.496**	0.038
Δ CPI	-5.012	2.178	-2.301**	0.024
Δ CPI(-1)	-0.944	0.454	2.080**	0.040
KRIZ	-0.054	0.031	-1.768*	0.080

***%10, **%5 anlamlılık düzeyinde anlamlılığı simgeler, S.H=Standart Hata, t= t istatistiği, p=anlamlılık değeri Δ değişkenin birinci devre farkını simgeler. Lag(q)Optimal gecikme uzunluğunun seçimi için Akaike bilgi Kriterine bağlı program otomatik ayarı kullanılmıştır.

Tabloda uzun dönem tahmin istatistikleri incelendiğinde yolsuzluk algısı (CPI) değişkeninin ekonomik büyüme üzerinde (GROW) %1 anlamlılık düzeyinde negatif bir uzun dönem eş bütünleşme ilişkisinin olduğu söylenebilir. ($\beta = -0.286$, $p < 0.01$). Daha açık bir ifade ile E7 ülkelerinde 1998 ile 2017 yılları arasında yolsuzluk algısının artması uzun dönemde ekonomik büyümeyi azaltmaktadır. Veya aynı dönem ve aynı ülkelerde yolsuzluk algısının azalması uzun dönemde ekonomik büyümeyi artırmaktadır. Kısa dönem tahmininde ko-entegrasyon teriminin %1 anlamlılık düzeyinde anlamlı ve 0 ile -2 aralığında yer alması ko-entegrasyon testinin bir bileşeni olan hata düzeltme modelinin çalıştığını göstermektedir. Hata düzeltme modelinin çalışması uzun dönemde elde edilen ko-entegrasyon bulgularının doğruluğunu onaylar niteliktedir. Diğer yandan kısa dönemde ekonomik büyümenin birinci bir önceki dönem değerinin cari dönem değeri üzerinde %5 anlamlılık düzeyinde anlamlı ve pozitif bir etkisi söz konusudur. ($\beta = -0.092$, $p < 0.05$). Yolsuzluk algısı değişkeninin ise hem cari dönemi hem de bir önceki döneminin ekonomik büyüme üzerindeki etkisi %5 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı ve negatiftir. ($\beta_1 = -5.012$, $\beta_2 = -0.944$, $p < 0.05$). Daha açık bir ifade ile yolsuzluk algısı cari dönemi ile birlikte bir önceki dönem yolsuzluk algısı da cari dönem ekonomik büyüme üzerinde etkilidir. Cari ve gecikmeli dönem yolsuzluk algısı arttıkça cari dönem ekonomik büyüme azalmakta, cari ve gecikmeli dönem yolsuzluk algısı azaldıkça cari dönem ekonomik büyüme artmaktadır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Yolsuzluk ekonomik büyüme ilişkisinin incelendiği bu çalışmada yolsuzluk kavramı ele alınmış; yolsuzlukların teorik çerçevesi, nedenleri, türleri, ölçülme metodları sunulmuştur. Ekonomi üzerinde de önemli etkileri olan yolsuzluğun bu yönü de değerlendirilmiş ve literatürde bu etkilerin olumlu olabileceğine ya da olumsuz etkilere sahip olduğuna dair yer alan görüşlere yer verilerek bu bağlamda literatür araştırması yapılmıştır.

Yolsuzluk, ekonomi üzerinde çeşitli etkiler doğuran bir konudur. Yolsuzluk özellikle gelişmekte olan ülkelerde karşımıza çıkan en büyük problem olarak görülmektedir. Yolsuzluk literatürde genel anlamda; kaynak dağılımı, gelir dağılımı ve ekonomik büyümeye etkileri itibari ile incelenmektedir. Bu çalışmada yolsuzluk ve ekonomik büyüme yönü ile incelenmesine çalışılmıştır. Bunun nedeni yolsuzluk konusunun karmaşık doğası gereği her yönünün başlı başına ayrı ayrı araştırılması gereğinin düşünülmüş olmasıdır.

Yolsuzluğa yol açan birtakım sebepler söz konusudur. Bu sebepler içinde, bürokratların benzer pozisyonlara sahip özel sektör çalışanlarına göre daha düşük maaş alması, kamudaki yüksek rantlar, kamu kuruluşlarının özelleştirilmesi, kamu sektöründeki görevlilerin takdir yetkisinin geniş olması, resmi işlemlerin yapılmasında gecikmeler, mülkiyet hakları ve yasaların zayıf uygulanması, aşırı bürokrasi, sayılabilir. Yolsuzluklarla birlikte ülkelerin ekonomik büyümesi düşmekte, kamu sektörünün verimliliği azalmakta, gelir eşitsizliği artmakta, hükümet harcamalarının bileşimi bozulmaktadır. Buna benzer birçok etkiyle, halkın devlete olan güven duygusu sarsılmaktadır. Ayrıca yolsuzlukların ülkelere mali, ekonomik, sosyal birçok yönden zarar verdiği ileri sürülmektedir. Yolsuzlukla mücadele ülkeler özellikle kendi yapısal durumlarına uygun çözümler üretmeye çalışmalıdır. Bu bağlamda; vatandaşların hükümetleriyle etkileşiminin iyi sağlanması, aşırı bürokratik işlemlerin azaltılması, kamusal teşviklerin düzgün şekilde dağıtılması, yaptırım gücü yüksek yasal düzenlemeler oluşturulması, yolsuzlukla mücadele eden kişi / kuruluşların en iyi şekilde korunması, kamu çalışanlarının maaş ve çalışma ortamlarının iyileştirilmesi gibi tedbirler alınarak

yolsuzlukla mücadelede daha etkin olunmalıdır. Bu içsel çözümlerle birlikte yolsuzlukla mücadele eden ülkeler, uluslararası kuruluşlarla işbirliği yaparak dışsal çözümler de üretmeye çalışmalıdır. Sonuç olarak, yolsuzlukla mücadelede kamu yönetiminde daha fazla şeffaflık ve hesap verebilirlik sağlanmalı, etik değerler özümsemeli, yasal, idari vb. önlemlerin alınmasıyla halk-devlet bütünleşmesi en iyi şekilde sağlanmalıdır.

Yolsuzluğun sebep ve sonuçlarının teorik açıklaması çok çeşitli şekillerde yapabildiği gibi, birçok endeksler yoluyla da bu ilişkilerin sınırları kavranmaya başlanmış bulunmaktadır. Yolsuzluğun ciddi bir problem olduğuna ilişkin bir görüş birliği ortaya çıkmakta ve uluslararası arenada çeşitli kurum ve kuruluşların, yolsuzluğu önleyici önlemleri almaya başladıkları görülmektedir. Politika düzeyinde, her ne kadar biz hala, yaparak anlamak döneminde isek de, önemli adımlar da atılmaktadır. Emin olabiliriz ki, bundan on yıl sonra yolsuzluk üzerinde bugünün bakışına geri dönebilir ve bu soruna yaklaşım sağlayan bazı sağlam sonuçları gözlemleyebiliriz. O sona gelinceye kadar, yolsuzluğa karşı faaliyete geçen kurum ve kuruluşlar, yolsuzluklar konusunda kendi politikalarını değerlendirecek kriterleri belirleyerek yerleştirmelidirler. Her bir oluşum, kendi yolsuzluk değerlendirme kriterlerini belirlemek zorundadır ve onu hemen yapmalıdır.

Yolsuzluğun önlenmesinin öncelikli koşulu, iyi yönetişimin sağlanmasıdır. Merkezi veya belirli bir otoriteye dayalı politika ve uygulama süreçlerini içeren yönetim kavramından farklı olarak, yönetişim, yurttaşların ve idarenin çıkarlarının birleştiği, hak ve sorumlulukların yaşama geçirildiği mekanizmaları, kurumları ve süreçleri kapsamakta; bir başka deyişle, tüm tarafların öznel beklentilerinin tatmin edildiği bir başarımlar setini ifade etmektedir. Ulusal iyi yönetişim, hükümetlerin alacakları kararların; yurttaşlar, sivil toplum kuruluşları ve siyasal kadroların geniş katılımı ile müştereken alındığı ve uygulamaların izlendiği ve denetlenebildiği bir ortama ihtiyaç gösterir. Uluslararası iyi yönetişim ise, ulus-devletler, sivil toplum kuruluşları, uluslararası örgüt ve kuruluşların ortaklaşa karar alıp uyguladıkları ve uygulamayı izleyip denetledikleri bir çerçeve içinde gelişir. Katılımcılığa ve demokratik taleplere cevap veren bir yönetime en fazla ihtiyacın olduğu alan ise yerel yönetimlerdir. Yerel yönetimler için iyi yönetişim, belediyelerin o bölgede

yaşayanlarla birlikte ortaklaşa karar alma, uygulama ve denetleme süreçlerini yürütmeleri demektir. Sayıları -81'i il özel idaresi, 3228'i belediye olmak üzere toplam 3309'u bulan yerel yönetimlerde iyi yönetişimin sağlanmasının öncelikli koşulu Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı'na uyulmasıdır. OECD'nin yakın zamanda yaptığı bir iktisadi inceleme sırasında, yerel yönetimlerle ilgili olarak aşağıda ifade edilen altı alanda temel sorunlar saptanmıştır

Yolsuzlukla mücadelede kuşkusuz ki en önemli unsurlardan biri de; devlet, özel sektör ve sivil toplum örgütleri arasındaki işbirliğin sağlanmasıdır. Bu mücadelede devletin alacağı önlemler tek başına yeterli olamaz. Özel sektör de kendi içinde hesap verilebilirliği ve saydamlığı sağlayacak süreç ve mekanizmaları kurmalıdır. Sivil toplum örgütleri de yolsuzluk konusunda kamu bilinci ve yolsuzlukla mücadeleye ilişkin örgütsel eylem planları ve projeler hazırlamalıdır. Yolsuzlukla mücadelenin üç ana unsuru olan; eğitim, önleme ve soruşturma birbirini tamamlayan süreçlerdir ve hiç birinin ihmal edilmemesi gereği, dünya deneyiminden çıkan somut bir sonuçtur. İyi yönetim koşullarının geliştirilmesi ve bunların hayata geçirilmesinin sağlanması yolsuzlukları en aza indirmek ile olanaklıdır. Dünya Demokrasi ve İyi Yönetimin Merkezi'nin "Yolsuzluğa karşı alınacak önlemler" başlığı altında irdelediği kurumsal yaklaşım ise, aşağıdaki gibi özetlenmektedir:

- Ekonomik faaliyetlerde devletin rolünü azaltmak, hukukun üstünlüğünü artırmak, (yetkiyi sınırlamak)
- Saydamlığı, denetimi ve yaptırımları geliştirmek (hesap verebilirlik)
- Kamu hizmetlerinde istihdam koşullarını yeniden düzenlemek (güdüleri geliştirmek)

Yapmış olduğumuz tez çalışmasında yolsuzluğun, ekonomik büyüme üzerindeki etkileri araştırılmıştır. Söz konusu iki değişken arasındaki ilişkinin bazı kanallardan ileri geldiği varsayılmıştır. Bunların başında kamu maliyesine ilişkin konular gelmektedir. Bunlar; kamu yönetiminin etkinliği, kamu gelirleri, kamu harcamaları, bürokrasi gibi ekonomik büyüme üzerinde anahtar rol oynayan noktalardır. Öte yandan yolsuzluklar, yatırımlar vasıtasıyla da ekonomik büyüme üzerinde önemli etkilere sahiptir. Yine bir diğer etki kanalını beşeri sermaye

oluşumu oluşturmaktadır. Çalışmada söz konusu kanallar, yolsuzluk-büyüme literatürüne uygun şekilde seçilmeye çalışılmıştır. Bugüne kadar yapılan çalışmalar ışığında yolsuzluğun, ekonomik büyüme üzerinde son derece ciddi ve olumsuz etkileri olduğu tespit edilmiştir. Yolsuzluklar; kamu mali yönetiminin etkinliğini bozmakta, kamu harcama kompozisyonunu saptırmakta ve kamu gelirlerini önemli ölçüde azaltmaktadır. Bunun yanında yatırım iklimini bozarak hem yerli hem de yabancı yatırımları azaltmaktadır. Son olarak girişimci sermayenin rant kollayıcı alanlara kaymasına neden olarak beşeri sermaye oluşumunu olumsuz yönde etkilemekte ve ele alınan bütün bu etkiler nihai olarak ekonomik büyümeyi olumsuz yönde etkilemektedir. Fakat, bu etkinin büyümeyi etkileyen dolaylı ve dolaysız tüm faktörler üzerindeki etkisinin tam olarak belirlenmesinin zorluğu, büyüme üzerinde yolsuzluğun etkisinin tam olarak belirlenmesini güçleştirmektedir.

Yapmış olduğumuz bu çalışma 1998-2017 yılları arasındaki dönemden oluşan verilerden kurulmuştur. E7 ülkelerini kapsamaktadır. Bu ülkeler; Türkiye, Hindistan, Çin, Endonezya, Rusya, Meksika ve Brezilya olarak sıralanmaktadır. Bu ülkelerin yolsuzluk düzeyi ile ekonomik büyüme üzerindeki etkisi panel veri analiz yöntemi kullanılarak incelenmiş ve yorumlanmıştır. Elde ettiğimiz test sonuçlarına göre hem kısa dönemde hem uzun dönemde yolsuzluk algısı artıkça ekonomik büyüme azalmaktadır. Yolsuzluk düzeyinin düşmesi ülke grubu içerisindeki ekonomik büyümeyi arttırmaktadır sonucuna varılmıştır. Sadece aynı yılın yolsuzluk algısı değil, geçmiş yılın yolsuzluk algısı da cari yılın ekonomik büyümesi üzerinde etkilidir.

KAYNAKÇA

- Abbink, Klaus, Irlenbusch, Bern., ve Ronner, Elke, *An Experimental Bribery Game*, SFD Discussion Paper no.: B-459),2000.
- Adaman Fikret, Çarkoğlu Ali ve Şentalar Burhan, *Hane halkı Gözünde Türkiye’de Yolsuzluğun Nedenleri ve Önlenmesine İlişkin Öneriler*, TESEV Yayınları, s. 62, 2001.
- Akça, Haşim, Ünlükaplan, İter ve Yurdadoğ, Volkan, *Kayıtdışı Ekonomi, Yolsuzluk ve Kayıt Dışı Devlet*, Çukurova Üniversitesi İİBF Dergisi, Cilt: 20, Sayı:2, 2016.
- Akçay, Selçuk, *Gelişmekte olan ülkelerde yolsuzlukların ekonomik analizi*, Doktora tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 4, 2001.
- Akhundova, Jale, *Rusya Kamu Yönetiminde Etik Konularına Bakış: Hukuki-Normatif ve Söylem İçerik Analizi*, Avrasya İncelemeleri Dergisi, II/2, s. 335-355, 2013.
- Aksu, Hayati ve Başar, Selim, *Yolsuzlukların Bütçe Açıkları Üzerindeki Etkisi*, Marmara Üniversitesi İİBF Dergisi, Cilt: XX, Sayı.1, 2005.
- Aksu, Hayati ve Başar, Selim, Gökalp N. Selçuk, *Kamu Kesimi Yolsuzluklarının Nedenleri*, Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi 8/3, 2006.
- Aktan, Coşkun Can, *Dünyada ve Türkiye’de yolsuzluklar (Yolsuzlukların Ölçülmesi, Ekonomide Serbestleşmeye, Demokratikleşme ile ilişkisi üzerine Bazı uluslararası analizler*. Yeni Türkiye: Siyasette Yozlaşma Özel Sayısı II, No:14, Mart-Nisan, s. 1202-1208, 1997.
- Aktan, Coşkun, Can, *Siyasal Ahlak ve Siyasal Yozlaşma*, Ankara: Hak-İş Yayınları, 2001.
- Aktan, Coşkun, Can, *Yolsuzlukla Mücadele Stratejileri*, Ankara, Hak-İş Yayınları, s. 124-125, 1999.
- Akyüz, Ahmet, *Soğuk Savaş Sonrası Hindistan’ın Avrasya Jeopolitiği’ndeki Yeri*, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2007.
- Alatas, Syed, Hussein, *Corruption: Its Nature, Causes and Functions*. Ashgate Publishing Limited England, s. 3, 1990.
- Alesina, Alberto ve Weder, Beatrice, *Do Corrupt Governments Receive Less Foreign Aid*, American Economic Review, v92(4,Sep), s. 1126-1137, 2002.
- Ali, Nasrul ve Grant, Cullen ve Dominic Gasbarro, *The Coexistence of Corruption and Economic Growth in East Asia:Miracle or Alarm?*, Murdoch Business School, 2010.
- Al-Mahrubi, Fahim, *Corruption and Inflation*, Economic Letters, 66, s. 199-202,

2000.

- Altunç, Ömer Faruk ve Yıldırım Abdulmecit, *Yolsuzluğun Ekonomik Büyüme Etkileme Kanalları; Ülkeler Arası bir Çalışma*, Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl: 5, Sayı: 63, Aralık, s. 15-27, 2017.
- Aras, Osman, Nuri, *Ekonomik Güvenlik ve Yolsuzluk İlişkisi: Türkiye Örneği*, Ekonomik Güvenlik, Adalet Yayınları, Ankara, s. 133-178, 2015.
- Asher, Mukul G., *Design of tax systems and corruption. Conference on Fighting Corruption: Common Challenges and Shared Experiences*, Singapore, Konrad Adenauer Stiftung and the Institute of International Affairs: s. 10, 2001.
- Aslan, Volkan, *Zimmet Suçu*, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, Cilt:71, Sayı:1, 2013.
- Attar, M. Aykut ve Karamelikli, Hüseyin, *Yolsuzluk ve Ekonomik Büyüme İlişkisi*, Turkish Economic Association International Conference on Economics Ice-Tea, 2016.
- Aydın, Süleyman, *Yolsuzluk ve Mali Suçlar* Adalet Yayınevi, 2006.
- Bağdiden, Muhlis ve Dökmen, Gökhan, *Yolsuzluğun Kamu Gelir ve Giderleri Üzerine Etkisi*, ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt:2, Sayı:3, 2006.
- Bağdigen, Muhlis ve Tuncer, Mehmet, *Yolsuzluğun kamu gelirleri üzerine etkisi: Belediye gelirleri üzerine ampirik bir çalışma*. Vergi Dünyası, 272, 2004.
- Bailey, David H., *The Effects of Corruption in Developing Nation" Political Reserch Quarterly*, s.936, 1989.
- Baldemir, Ercan, Özkoç, Hatice ve İşçi, Öznur, *MIMIC Model ve Yolsuzluk Üzerine Türkiye Uygulaması*, Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt: 24, Sayı: 2. s. 49-63, 2009.
- Baran, Doğan, *Baran hukuk bürosu yayını*; u.t. 3.8.2018.
- Bayar, Güzin, *Türkiye’de Yolsuzluğun Nedenleri; Ekonometrik Bir İnceleme*, Türkiye Ekonomi Kurumu Tartışma Metni, s. 3, 2007.
- Becker, Garry, S., *If You Want to Cut Corruption, Cut Government*, Business Week , s. 26, 1995.
- Bekcan, Umut, *Gönülsüz Muhabbetten Dostluğa: 1949 Çin Devrimiyle Birlikte Sovyetler Birliği-Çin Komünist Partisi/Çin Halk Cumhuriyeti İlişkilerinin Değişen Yüzü*, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı: 26, 2017.
- Berkman, Ümit, *Yolsuzluğun Etkileri ve Sonuçları: Literatürdeki Görüşler ve Tartışmalar*, http://www.politics.ankara.edu.tr/dergi/pdf/43/3/umit_berkman.pdf, Erişim Tarihi: 201.11.2018, 2010.
- Berkman, Ümit, *Az Gelişmiş Ülkelerde Kamu Yönetiminde Yolsuzluk ve Rüşvet*, Todaie Yayınları No:203, s. 9 ,Ankara, 1983.
- Berksoy, Turgay ve Yıldırım, Nuh, Ekrem, *Yolsuzluk Kavramına Genel Bir Bakış:*

- Problemler ve Çözüm Önerileri*, Journal of Awareness, Cilt:2, Sayı:1, 2017.
- Beşel, Furkan, *Yolsuzluk –Ekonomik Büyüme İlişkisi; Türkiye Örneği*, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, s.8., 2013.
- Bochkareva, V. K., *Sosyal Sigortanın Yönetimi ve Problemleri* [Organizaciya i Problemi Soocialnogo Strahovaniya]. N. Rimashevskaya (Ed.). Nüfusun Sosyal Güvenliği. Rusya-Kanada projesi [Socialnaya Zashita Naseleniya. RossiyskoKandatskiy Proekt]. (67-86). Moskva: RGC GSEPN RAN, 2002.
- Brezilya'nın Ekonomisi, <http://www.mfa.gov.tr/meksika-ekonomisi.tr.mfa> u. t.: 15.02.2019.
- Büte, Mustafa ve Tekarslan, Erdal, *Nepotizm'in Çalışanlar Üzerine Etkileri: Aile İşletmelerine Yönelik Bir Saha Araştırması*, Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi. Bahar, 6 (1), 2010.
- Carvajal, Raul, *Large Scale Corruption: Definition, Causes and Cures*, Russel L. Ackoff Conference, s.138-153, 1999.
- Collier, Michael W., *Explaining Corruption: An Institutional Choice Approach*, Crime, Law and Social Change, July, 2002.
- Deniz, Yıldırım, *Çin'in Ekonomik Dönüşümü ve Üçüncü Dünya*, <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/203084>, u. t. 05.12.2018, 2016.
- Dijitalport.com:(<http://dijitalport.com/cinin-ithal-ettigi-baslica-urunler/> 01.10.2018)
- Doğan, Zeki, *Türkiye'de Kara Para Aklama ve Kaçakçılık Suçları İle Mücadelede Jandarmanın Etkisinin Tespitine İlişkin Bir Araştırma*, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi, 6(1), 2016.
- Dominic, Gasbarro, M., <https://blog.iese.edu/ethics/2014/11/06/corruption-10-possible-causes/><https://blog.iese.edu/ethics/2014/11/06/corruption-10-possible-causes/u.t.05.08.2018>, 2014.
- Dönmezer, Sulhi, *Siyasi İklim, Bilimlerin Durumu ve Ceza Hukuku*, <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/5543>, Erişim Tarihi: 20.11.2018, 1998.
- Dünya.com. (<https://www.dunya.com/ekonomi/dunyanin-en-hizli-buyuyen-ekonomisi-hindistan-haberi-405372/> u.t. 01.10.2018)
- Ekodialog com. (<http://www.ekodialog.com/konular/kayitdisiekonomi.html/> u.t. 10.08.2018)
- Ekonomi.Haber7.com:(<http://ekonomi.haber7.com/ekonomi/haber/474307-g7-ulkelerine-yeni-rakip-e7-ulkeleri/u.t.01.10.2018>)
- Ekonomist.com. (<https://ekonomist.com/ekonomist/ekonomi/hindistan-ekonomi-15290/> u.t.28.09.2018)
- Ekşi Sözlük; (<https://eksisozluk.com/kronizm--1251852/u.t.08.08.2018>)
- Erkal, Gökhan ve Akıncı, Merter ve Yılmaz, Ömer, *Yolsuzluk ve İktisadi Büyüme İlişkisi: OECD ve AB Ülkeleri Üzerine Panel Sınır Testi Analizi*, Sayıştay Dergisi, Sayı:92, Ocak-Mart, 2014.

Fortunetukey.com:(<http://www.fortuneturkey.com/rusya-yeni-ithalat-listesini-belirledi-630/u.t.27.09.2018>)

Gedikli, Ayfer, *Kamu Hizmetlerinin Yönetimi Sürecinde Yolsuzluğun Derinleştirdiği Ekonomik Büyüme Ve Yoksulluk Sorunu Üzerine Bir Değerlendirme*, Öneri Dergisi, cilt IX, sayı 36, Temmuz, s. 170, 2011.

Geleceğin Gücü: E7, <https://www.gzt.com/haber/gelecegin-gucu-e7-ulkeleri-2932256> u. t.: 20.02.2019.

Gerni, Mine ve Emsen, Ömer, Selçuk ve Özdemir, Dilek ve Buzdağlı, Özge, *Yolsuzluğun Belirleyicileri ve Büyüme ile İlişkileri*, International Conference On Eurasian Economies, 1B: 131-139, 2012.

Gezikol, Büşra ve Tunahan, Hakan, The Econometric Analysis of the Relationship Between Perceived Corruption, Foreign Trade and Foreign Direct Investment in The Context of International Indices, The Journal of Operations Research, Statistics, Econometrics and Management Information Systems, Volume: 6, Issues: 1, 2018.

Göktan Alper, *Yolsuzluğun Büyüme Üzerindeki Etkileri ve Yolsuzluğu Önleme Stratejileri*, Çimento İşveren, Temmuz, s.20-27, 2009.

Gupta, Sanjeev ve De Mello, Luiz ve Sharan Raju, *Corruption and Military Spending*, IMF Working Paper, (IMF: WP/00/23, February, 2000.

Gültekin, Saadettin, *Etik Yönetim Yolsuzluk ve Yoksulluk İlişkisi Üzerine Bir İnceleme*, International Journal of Economic and Administrative Studies, Yıl:7, Sayı:14, 2015.

Gündal, Burçak, Çin *Ekonomisinin Yapısal Dönüşümü*, Muş Alpaslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt:3, Sayı:2, s. 45-60, 2015.

Gürbüz, Sait ve Dikmenli, Onur, *Örgütsel Açından Yolsuzluk; Kavramsal Yönü, Özelliği, İşletme Çevresi, Örgütsel Davranış ve Örgüt Mimarisi Bağlamında Bir İnceleme*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt:22, 2009.

Güren, Mehmet Cahit ve Tosun, M. Umur, *Yolsuzlukla Mücadele Olgusu ve Türkiye Açısından Bir Değerlendirme*” Hacettepe Üniversitesi İktisadî ve İdarî Bilimler Fakültesi Dergisi, 21(2), 139-168, 2003.

Güriş, Burak ve Yaşgül Yaşar Serhat ve Tıraşoğlu Muhammed, *E7 Ülkelerinde Satın alma Gücü Paritesinin Geçerliliğinin Doğrusal ve Doğrusal Olmayan Birim Kök Testleri İle Analizi*”, IGU J. Soc. Sci, 4(2), s. 33-46, 2017.

Güvel Enver, Alper, *Bürokratik ve Politik Yozlaşmanın Ekonomik Analizi*, İşletme Finans Dergisi, Cilt 13, No. 146, Mayıs, s. 26-37, 1998.

Harrison, Lawrence, ve Huntington Samuel, *Culture Matters: How Values Shape Human Progress*, London: Basic Books Press, 2000.

Hasdemir, İsmail, *Sosyolojik Bakış Açısıyla Yolsuzluk Olgusu*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü ABD Kamu Yönetimi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2006.

- Hassan, Monir K., Maroney, Neal, C. ve Telfah, Ahmad, **Country Risk And Stock Market Volatility, Predictability and Diversification in The Middle East and Africa**, Economic Systems, 27, s. 63-82, 2003.
- Ho, O.C.H., *Determinants of Foreign Direct Investment in China: A Sectoral Analysis*, School of Economics & Commerce University of Western Australia, Australia, 2004.
- Hofstede, Geert, *Culture's Consequences: International Differences in Work-Related Values*. Sage Publications, 1980.
- (https://www.elektrikport.com/makale-detay/gelecegin-turkiyesinde_yenilenebilir-kaynaklarin-onemi-1-bolum/4302#ad-image-0).
- Huang, Chiung-Ju, *Corruption, Economic Growth, and Income Inequality: Evidence from Ten Countries in Asia*”, World Academy of Science, Engineering and TechnolnICRG, 66: 354-358, 2012.
- Huntington, Samuel, *Political Order in Changing Societies*, New Haven Conn., Yale University Press, s. 60-61, 1968.
- Imam, Patrick ve Jacobs Dawina .F., *Effect of corruption on tax revenues in the Middle East*. IMF Working Paper, WP/07/270, 2007.
- İMİF'den *Yolsuzlukla Mücadele Adımı*, <https://www.ntv.com.tr/ekonomi/imfden-yolsuzlukla-mucadele-adimi,DwYplvm1mUGLBpIWrb62w> u.t: 06.03.2019, 2018.
- Karagöz, Kadir ve Karagöz, Murat; anonim. *Yolsuzluk, Ekonomik Büyüme ve Kamu Harcamaları: Türkiye için Ampirik bir Analiz*. (Sayıştay Dergisi sayı 76, s. 7-8)
- Karataş, Muhammed ve Vatansever, Nursen, *Uluslar arası Ekonomik ve Mali Kuruluşlar*, Muğla Üniversitesi, SBE Dergisi, Sayı:3, 2001.
- Karluk, Rıdvan ve Ünal, Umut, *Income Distribution, Poverty and Corruption in Turkey*, Munich Personal RePEc Archive, 2017.
- Korzhubaev A., Eder L. ve Ozherelyeva I., *The core of Russia's strategic development*. Drilling and oil. 3.3, 2010.
- KTO-Dış Ticaret Servisi, *Endonezya Ülke Raporu* http://www.kto.org.tr/d/file/endonezya-ulke-raporu_2015.20170825114529.pdf u. t.: 15.02.2019.
- Kupundeh, Sahr. J., *Political Will in Fighting Corruption, in Corruption and integrity improvement initiatives in Developing Countries*, United Nations Development Programme and OECD Development Center Publication, 1998.
- Kurtzman, Joel ve Yago, Glenn, *Measuring Global Business Risks*, Opacity Index, April, s. 1-14, 2009.
- Küresel Fuar Acentesi, *Hindistan Ülke Raporu*, Ocak, 2018.
- Künü, Serkan, *Türkiye'deki Yolsuzluk ve Gelir Dağılımı Arasındaki İlişki*, Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Sayı/ No:15, 2018.

- Klitgaard, Robert, *Controlling Corruption*, Berkeley: University of California Press, 1988.
- Klitgaard, Robert, *Adjusting to Reality, Beyond State versus Market in Economic Development*, ICS Press, San Francisco, California, 1991.
- Khan, Musharraf, H., *The Efficiency Implications of Corruption*, Journal of International Development, 8(5), 683-696, 1996.
- Lambsdorff, Johann Graf, *The Institutional Economics of Corruption and Reform, Theory, Evidence and Policy*, Cambridge University Press, 2007.
- La Porta Donatella; Vanucci, A; "The Perverse Effects' of Corruption" Political Studies, XLV.1997.
- La Porta Rafael; Lopez-de- Silanes, Florencio; Shleifer, Andrei; Vishny, Robert W. "Trust in Large Organisations" Working Paper s. 58-64, 1996.
- La Porta Rafael; Lopez-de- Silanes, Florencio; Shleifer, Andrei; Vishny, Robert, W. La Porta Rafael; Lopez-de- Silanes, F; Shleifer, Andrei; Vishny, Robert, W. "The quality of Government swavbgfWorking Paper" no:6727, 1998.
- Lebledisticaret.com/tr ((https://tebledisticaret.com/tr/kesfet-piyasalar/hindistan/ekonomik-ve-politik-anahat?home_citere_pays=25/u.t. 30.09.2018
- Lipsey, Roger, *PwC's Opacity Index: A Powerful New Tool for Global Investors*, Journal of Corporate Accounting & Finance, 12 (6), 35-44, 2001.
- Losby, Jan, L., Else, John, F., Kingslow Marcia, E., ve diğerleri, *Informal Economy Literature Review*, s. 2-5, 2002.
- Mau Vladimir, *Anti-crisis measures or structural reforms: Russian economic policy in 2015*. Russian Journal of Economics, 2015.
- Mauro, Paolo, *Corruption: Causes, Consequences and Agenda For Further Research*, Finance & Development, 1998.
- Mauro, Paolo, *Corruption and Growth*", *Quarterly Journal of Economics*, Vol. 109, 681-712, 1995.
- McMullan, M., *A Theory of Corruption*, Sociology Review 9, , ss.183-184, 1961.
- Mehmet Korkusuz, "Yolsuzluk, Yoksulluk ve Bürokratik Sistem İlişkisi, Yaklaşım Dergisi, Sayı: 89 (Mayıs 2000), s.80.
- Meksika'nın Ekonomisi <http://www.mfa.gov.tr/meksika-ekonomisi.tr.mfa> u. t: 15.02.2019.
- Meriç, Metin, *Yolsuzluk Nedenleri ve Önlemeye Yönelik Çalışmalar*", Muğla Üniversitesi, SBE Dergisi, Sayı: 12, 2004.
- Mevzuat Gov. Tr. (www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.52886.pdf/u.t. 8.08.2018)
- Mxslabs.org: (<https://www.msxslabs.org/forum/soru-cevap/451580-cinin-yeralti-kaynaklari-nelerdir.html#ixzz5SgHoAmuW>/u.t. 29.09.2018).
- Mutuwafhethu, John, Mafunisa, Developing A Work Ethic in the Public Sector Political and Administrative Corruption, (Seminar), IIAS and TODAE, Ankara s.191, 1997.

- Olken, Benjamin, A, ve Rohini Pande, *Corruption in developing countries*. Annu. Rev. Econ. 4 (1):479-509, 2012.
- Oral, Burcu, Gediz, *Mali Yolsuzlukla Mücadele Stratejileri: Türk Vergi Sistemi*, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, C.16, s .3, 2011.
- Orer, Gürsel, “*Ekonomik Kamu Düzeni ve Devletin Ekonomiye Müdahalesi*”, 2009.
- Osterfield, David, **Prosperity versus Planning: How Government Stifles Economic Growth**”, Oxford University Press, s. 204-218, 1992.
- Önder, Merve, *Türkiye’de Kayıt Dışı Ekonomi ve Uluslararası Uygulamalar Işığında Çözüm Önerileri*, Mesleki Yeterlilik Tezi, Ankara, s. 7, 2012.
- Ören, Nuri, *Örgütlerde Nepotizm ve Önemi*”, Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl:3, Sayı:20, Aralık, 2015.
- Örmeci, Ozan, SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı:29, Ağustos, 2013.
- Örücü, Ali, İhsan ve Aysu, Ahmet Ve Bakırtaş, Doğan, *Yolsuzluğun Kurumlar Vergisi Gelirleri Üzerine Etkisi: OECD Ülkeleri Analizi*, Maliye Dergisi, Sayı:163, 2012.
- Özkanan, Arzu ve Erdem, Ramazan, *Yönetimde Kayırmacı Uygulamalar: Kavramsal Bir Çerçeve*, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı:20, 2015.
- Özsemerci, Kemal, *Türk Kamu Yönetiminin Yolsuzlukları, Nedenleri, Zararları ve Çözüm Önerileri*, Yüksek Lisans Tezi, TODAİE, Ankara, 2002.
- Paldam, Martin, *The Big Pattern of Corruption: Economics, Culture, and Seesaw Dynamics*, Working Paper No. 11, Center for Dynamic Modelling in Economics, Department of Economics, University of Aarhus, Denmark, 1999.
- Pesaran M. Hashem, Ullah Aman, ve Yamagata, Takashi, *A Bias-Adjusted LM Test of Error Cross-Section Independence*”, Econometrics Journal, s. 105-127, 2008.
- Podobnik, Boris ve Jia, Shao, ve Djuro, Njavro, Plamen, Ivanov and H.Stanley, *Influence of Corruption on Economic Growth Rate and Foreign Investment* The European Physical Journal B, Vol: 63, p.547-550, 2008.
- Powell Benjamin, Manish G.P.ve Malavika Nair, Corruption, *Crime and Economic Growth*, Handbook on the Economics of Crime, 2010.
- Rijckeghem, Caroline, Van ve Weder Beatrice, *Corruption and the Rate of Temptation: Do Low Wages in the Sivil Service Cause Corruption*. IMF Working Paper, Vol: 73, Washington: International Monetary Fund, 1997.
- Ryan, Leo V. *Combating Corruption: The 21 st-Century Ethical Challenge, Business Ethics Quarterly*, Globalization and the Ethics of Business, 10 (1), 331-338, 2000.
- Samokhin M., *Economic History of Russia: Textbook*”. Moskova: GU VSHE Yayınları, 2001.

- Sayan, İpek, Özkal Ve Kışlalı, Murat, *Yolsuzluk Üzerine Bir Çalışma*, <http://www.politics.ankara.edu.tr/dergi/tartisma/2004/murat-kislali.pdf>, Erişim Tarihi: 20.11.2018, 2004.
- Seligason, Mitchell, A, The Impact of Corruption on Regime Legitimacy: A Comparative Study of Four Latin American Countries, *The Journal of Politics*, 64 (2), 408-433, 2002.
- Sofuoğlu, Emrah ve Ay, Ata ve Kızılkaya, Oktay, *Yolsuzluk ve Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişki: Yeni Sanayileşen Ülkeler İçin Panel Veri Analizi*, International Conference on Euroasian Economies, 281, 2017.
- Shan, Jordan Ve ianhong, Qi., *Does Financial Development Lead Economic Growth? The Case of China*, *Annals of Economics and Finance*, 2006.
- Shleifer, Andrei ve Vishny, Robert W., *Corruption*, *The Quarterly Journal of Economics*, 108 (3), 599-617, 1993.
- Sparberg, Detlev *Fighting Corruption and Fraud”, IJGA, Washing ton (27:3)*, July. s. 10- 12, 2000.
- Sputnik com.; (<https://tr.sputniknews.com/ekonomi/201804221033134636-imf-yeni-duzenleme-yolsuzluk-denetleme/04.08.2018> (u.t. 04.08.2018))
- Şeffaflık org. (<http://www.seffaflık.org/cpi2017/u.t.9.8.2018>)
- T. C. Başbakanlık Kamu Görevlileri Etik Kurulu, Etik Rehberi, 2017. http://sb.sinop.edu.tr/dosya/Spor_Bilimleri_Fakultesi_websitesi/dosyalar/etik_rehberi-kucuk.pdf u.t: 04.03.2019.
- Tan, Turgut, *“Anayasal Ekonomik Düzen”*, Anayasa Yargısı Dergisi, Cilt 7, Ankara, 1990.
- Tanzi, Vito, *Corruption Around the World Causes, Consequences, Scope, and Cures*, IMF Staff Papers, Vol:45, No.4. s. 559-594, 1998(b).
- Tanzi, Vito, *Corruption Around the World: Causes, Consequences, Scope and Cures*, IMP Working Paper WP/98/63, May. s. 9-10, 1998(a).
- Tanzi, Vito, *Corruption Around the World: Causes, Consequences, Scope and Cures”*, IMP Working Paper WP/98/63, 1998(c).
- Tanzi, Vito, *Corruption Around the World: Causes, Consequences, Scope and Cures, Corruption and Economic Performance*, George T. Abed ve Sanjeev Gupta (E.d.), International monetary fund, Washington, D.C. s. 19- 58, 2002.
- Tarhan Bülent R. *Yolsuzlukla Mücadele Mevzuatı*, Adalet Yayınevi, Ankara 2010.
- Taşar, Mehmet Okan ve Çevik, Savaş, *Yolsuzluk ve Rüşvetin Kültürel Belirleyicileri*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, s. 140-153, 2017.
- Tatoğlu, Ferda Yerdelen İleri Panel Veri Analizi, ,Beta Yayınları,İstanbul Sayfa:81-82, 2018.
- Tatoğlu, Ferda Yerdelen, Panel Veri Ekonometrisi, , Beta Yayınları,İstanbul 2012 Sayfa:172-173

- Tatoğlu, Ferda Yerdelen, Panel Zaman Serileri Analizi, „Beta Yayınları,İstanbul 2018 Sayfa:105
- Tatoğlu, Ferda Yerdelen, Panel Zaman Serileri Analizi, „Beta Yayınları,İstanbul 2018 Sayfa:45-46
- Tatoğlu, Ferda Yerdelen, Panel Zaman Serileri Analizi, „Beta Yayınları,İstanbul 2018 Sayfa:247
- Tatoğlu, Ferda Yerdelen, Panel Zaman Serileri Analizi, Beta Yayınları, İstanbul 2018 Sayfa:190
- Tepav, *Yolsuzlukla Mücadele Konferansı*, 2005.
- Tetsiad org; (<http://www.tetsiad.org/files/raporlar/brezilya.pdf>)
- Ticaret Bakanlığı (2018).
<https://eb.ticaret.gov.tr/portal/faces/home/disIliskiler/ulkeler/ulke-detay/Hindistan/html-viewer-ulkeler?contentId>, u.t. 05.12.2018
- Topal, Mehmet Hanefi ve Keyifli, Nazlı, “*Yolsuzluk ve Kamu Borçları: OECD Ülkeleri İçin Ampirik Bir Kanıt*”, 2. Uluslar arası Osmaneli Sosyal Bilimler Kongresi, 12-14 Ekim, Bilecik, 2016.
- Toroslu, Nevzat, *Ceza Hukuku*, Ankara, 2008.
- Transparency Org./a; (<http://www.transparency.org/research/gcb/overview?> u.t. 19.7.2018).
- Transparency
Org./b;https://www.transparency.org/news/feature/global_corruption_barometer_citizens_voices_from_around_the_world/u.t.05.08.2018
- Transperancy İnternational; “anti-currupcion help desk”; https://www.alreporter.com/media/2014/06/Impact_of_corruption_on_growth_and_inequality_2014.pdf/u.t.05.08,2018)
- Tricollege libraries; (<https://guides.tricolib.brynmawr.edu/icrg?> u.t. 9.8.2018)
- Triesman, Daniel, *The Causes of Corruption: a cross national study* , Journal of Public Economics, Vol: 76, 2000.
- Tuoheti, Gülisareayi, *Çin Halk Cumhuriyeti’nde Yerel Yönetimler*, Yerel Politikalar Dergisi, Temmuz-Aralık, 2014.
- Turan, Türkan, *İktisadi Büyüme Teorisine Giriş*, İstanbul, Yalın yayıncılık s. 11-15, 2008.
- Türk Dil Kurumu,
http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GT.S.5c916ffc9038b6.66638345 u.t. 02.03.2019.
- TÜSİAD Sabancı Üniversitesi Rekabet Forumu;
<https://ref.sabanciuniv.edu/tr/content/d%C3%BCnya-ekonomik-forumu-k%C3%BCresel-rekabet%C3%A7ilik-raporu-2017-2018/> u.t. 28.8.2018)
- Uğur, Hüsamettin, *Türkiye’nin Yolsuzlukla Mücadele Enstrümanları*, TBB Dergisi, Sayı: 98, 2012.

- Uğur, Mehmet ve Nandini Dasgupta, *Evidence on the Economic Growth Impacts of Corruption in Low-income Countries and Beyond: a Systematic Review*, EPPI-Centre Social Science Research Unit, Institute of Education, University of London, 2011.
- Uluslararası Şeffaflık Derneği *Brezilya’da Yolsuzluğun Maliyeti*. <http://www.seffaflik.org/brezilyada-yolsuzlugun-maliyeti/> Erişim Tarihi: 15.02.2019, 2015.
- Uluslararası Şeffaflık Derneği *Türkiye’de Yolsuzluk: Yasalar, Uygulamalar ve Riskli Alanlar*. <http://www.seffaflik.org/wp-content/uploads/2017/05/T%C3%BCrkiyede-Yolsuzluk.pdf> u.t: 15.02.2019, 2017.
- Uz, Abdullah, *İhale Konusu Hukuki İşlemler Bakımından 4734 Sayılı Kamu İhale Kanunu’nun Kapsamı ve Gelir/Hasılat Paylaşımı Uygulaması: İDDİAA Örneği*, AÜHFD, 2008.
- Ünlü, Ufuk, *Son Değişiklik Kapsamında Rüşvet Suçu*, <http://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2012-102-1222>, u.t. 20.11.2018, 2012.
- Wanless, Megan, *The World’s Bank Fight Against Corruption: ‘See Nothing, Hear Nothing, Say Nothing’*, Hydra Interdisciplinary Journal of the Social Sciences, 1(2), 38-48, 2013.
- Warren, Mark E, *Corrupting Democracy (Demokrasiyi Yolsuzluğa Bulaştırmak)*, Amerikan Siyasi Bilimler Derneği Yıllık Toplantısında sunulmuş tebliğ, Boston, 29 Ağustos-1 Eylül 2002.
- Wei, Shang-Jin, *Corruption in Economic Development: Grease or Sand*, Economic Survey of Europe, No: 2, 2001.
- Wei, Shang Jin, *How Taxing Is Corruption On International Investors?*, The Review of Economics and Statistics, LXXXII (1), 1997.
- Wei, Sahng-Jin, *“Local Corruption and Global Capita”*. Brookings Papers on Economic Activity, No: 2, 2000.
- Wikipedia; (<https://tr.wikipedia.org/wiki/Nepotizm>)
- World Bank, <https://www.worldbank.org/tr/country/turkey>, Erişim Tarihi: 20.11.2018
- World economic form; (<https://www.weforum.org/agenda/2015/05/how-does-corruption-affect-economic-growth>/u.t. 25.07.2018).
- Yakar, Soner ve Cebeci, Kemal, *Yolsuzluğun Ekonomik Büyümeye Etkileri Üzerine Teorik Bir İnceleme*, Çimento ve İşveren Dergisi, Mayıs Sayısı.
- Yakar, Soner ve Cebeci, Kemal *Yolsuzluğun Ekonomik Büyüme Etkileri Üzerine Teorik bir İnceleme* <https://www.ceis.org.tr/dergiDocs/makale226.pdf/> u.t. 9.8.2018)
- Yavuzyiğit, Musa. Hikmet, *“Türkiye’de Rüşvet ve Yolsuzlukların Nedenleri İle Çözüm Yollarının Tartışılması,”* Sayıştay Dergisi, 23, 1996.

- Yeşilyurt, Kerem, “**Yolsuzluk Algılama İndeksi: Türkiye ve Ülkeler Genel Analizi**”, Denetim, 2013.
- Yıldırım, Süreyya, **Yılı Küresel Ekonomi Krizinin Dünya ve Türkiye Ekonomisine Etkileri**” KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 12(18), s. 47-55, 2008.
- Yılmaz, Aydın, Süleyman, **Yolsuzluk ve Mali Suçlar**, Ankara, Adalet Yayın Evi, s.33, 2010.
- Yırtımcı, Esra, **Dolandırıcılık Suçu**, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2010.
- Yolsuzluk Yapanların Mal Varlıkları, Emeklilere Dağıtılacak <https://tr.sputniknews.com/rusya/201809251035367806-rusya-parlamento-duma-rusya-emeklilik-fonu-yolsuzluk/> u. t: 15.02.2019.
- Yurdakul, Mehmet, Onur, **Bir Kamusal Başarısızlık Ürünü Olarak Yolsuzluk ve Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları Üzerindeki Etkileri**, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2014.
- Yüksel, Harun, **Yolsuzluk ve Ekonomik Büyüme**, Akademik Araştırmalar Dergisi, 43, s. 41-47, 2010.